

STRATEGIA
POLITYKI SPOŁECZNEJ WOJEWÓDZTWA
ŚWIĘTOKRZYSKIEGO
NA LATA 2012-2020
(projekt)

Opracowanie:

Zespół redakcyjny pod kierunkiem

Barbary Jakackiej-Green – *dyrektora ROPS w Kielcach*.

Teresa Śliwa, Justyna Kwiatkowska, Paweł Gratka, Michał Kocia, Ireneusz Pałka,

Konsultacje naukowe:

dr Andrzej Kościółek – socjolog Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach.

W dokumencie wykorzystano materiał opracowany przez firmę PwC Polska w roku 2010.

Spis treści

1. Wstęp.....	4
2. Podstawa prawna.....	7
3. Zarys charakterystyki województwa świętokrzyskiego.....	8
4. Demografia.....	10
5. Sytuacja i tendencje gospodarcze w województwie świętokrzyskim.....	12
6. Opieka zdrowotna, w tym profilaktyka uzależnień.....	19
7. Sytuacja mieszkaniowa.....	29
8. Bezpieczeństwo publiczne.....	33
9. Edukacja.....	35
10. Charakterystyka życia kulturalnego.....	43
11. Kapitał społeczny województwa świętokrzyskiego.....	47
12. Charakterystyka systemu pomocy społecznej w województwie świętokrzyskim.....	52
13. Identyfikacja najważniejszych problemów społecznych w województwie świętokrzyskim.....	62
14. Problemy społeczne województwa świętokrzyskiego w opinii ekspertów (konsultacje społeczne).....	85
15. Wnioski z części diagnostycznej.....	97
16. Analiza otoczenia zewnętrznego i wewnętrznego głównych obszarów problemowych polityki społecznej w województwie świętokrzyskim. Analiza SWOT.....	98
17. Misja, cele strategiczne i operacyjne Strategii Polityki Społecznych Województwa Świętokrzyskiego na lata 2012-2020.....	101
18. System realizacji, finansowania, wdrażania i monitoringu strategii.....	115
19. Spis rysunków, map, wykresów i tabel.....	118
20. Schemat przedstawiający zależność pomiędzy programami z obszaru polityki społecznej.....	120

I. Wstęp

Strategia Polityki Społecznej Województwa Świętokrzyskiego na lata 2012 – 2020 to dokument, którego przyjęcie jest ustawowym obowiązkiem samorządu województwa wynikającym z treści art. 21 pkt 1 *ustawy o pomocy społecznej* (Dz. U. z 2004r. Nr 64 poz. 593 z późn. zm.). Sformułowane w niniejszym dokumencie założenia określają pewną koncepcję realizacji polityki społecznej na terenie województwa świętokrzyskiego, pozwalają koordynować i koncentrować działania różnych instytucji odpowiedzialnych za politykę społeczną wokół najbardziej istotnych i kluczowych potrzeb w tej sferze. Określone cele i zadania, stanowią wyzwanie dla wszystkich społeczności lokalnych oraz instytucji działających na rzecz rozwiązywania problemów społecznych i poprawy jakości życia w województwie.

Bezpośrednią podstawą do opracowania strategii było przygotowanie przez zespół Obserwatorium Integracji Społecznej, Diagnozy Polityki Społecznej w województwie świętokrzyskim. Opracowanie to obejmuje szeroki zakres polityki społecznej, który odnosi się do wszystkich najważniejszych potrzeb społecznych, bez zaspokojenia których społeczeństwo nie może sprawnie funkcjonować. Chodzi tu o takie potrzeby i obszary życia społecznego jak: ochrona zdrowia, bezpieczeństwo, mieszkalnictwo, edukacja, kultura, praca, pomoc społeczna, społeczeństwo obywatelskie, ochrona środowiska, profilaktyka uzależnień, przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu. W ramach diagnozy przeanalizowano problemy społeczne pod kątem ich nasilenia na płaszczyźnie województwa, powiatów i gmin. Dokonano analizy przyczyn ich powstawania oraz dokonano korelacji występujących problemów. Przeanalizowano również bazę instytucjonalną służącą zaspokajaniu potrzeb mieszkańców województwa oraz rozwiązywania problemów społecznych. Niezwykle cenne było poznanie głosu ekspertów z obszaru pomocy i integracji społecznej na temat występujących problemów społecznych oraz sposobów zapobiegania i ich rozwiązywania a także występujących barier ograniczających skuteczną walkę z problemami społecznymi.

Diagnoza Polityki Społecznej województwa świętokrzyskiego jest materiałem bazowym, stanowiącym punkt wyjścia do planowania i podejmowania decyzji dotyczących celów strategicznych. Formułując cele strategiczne, skupiono się na obszarach szczególnie wrażliwych z punktu widzenia zadań samorządu województwa, na które wskazuje art. 21 ustawy o pomocy społecznej, tj. przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu, wyrównywaniu

szans osób niepełnosprawnych, pomocy społecznej, profilaktyce uzależnień, oraz współpracy z organizacjami pozarządowymi. Należy zaznaczyć, iż niniejsza strategia będzie integralną częścią strategii rozwoju województwa, która to w swoich celach odniesie się do szeroko rozumianego rozwoju społeczno – gospodarczego regionu.

Strategia Polityki Społecznej w szerszym aspekcie ma być szansą na zintegrowanie i mobilizację sił społecznych oraz środków finansowych w celu rozwiązywania bądź zmniejszania problemów społecznych.

Strategiczne podejście do rozwiązywania problemów społecznych na poziomie województwa jest zgodne z koncepcją zarówno zdefiniowaną w dokumentach Unii Europejskiej, jak i w opracowanych na ich podstawie strategicznych dokumentach krajowych. Podejście to opiera się również na zasadzie pomocniczości państwa, co w praktyce przekłada się na tworzenie ram prawno-organizacyjnych przez centralne organy państwa ich celem jest zapewnienie równoprawnego traktowania obywateli, grup społecznych i ich rozwoju, a także ochronę warunków i jakości ich życia oraz otwieranie jednostkom i grupom społecznym drogi do głównego nurtu życia zbiorowego.

Im wyższy poziom organizacyjny samorządu terytorialnego, tym częściej w polityce społecznej pojawiają się zadania służące wyrównywaniu różnic w rozwoju społecznym poszczególnych struktur administracyjnych regionu, budowaniu potencjału struktur organizacyjnych w województwie. Im niższe piętro organizacji życia zbiorowego, tym więcej działań bezpośrednio związanych z zaspokajaniem potrzeb ludzi i rozwiązywaniem problemów społeczności lokalnych i dostarczania adresatom polityki społecznej narzędzi do zmiany życia i funkcjonowania jednostek i grup społecznych.

Europejski model społeczny, którego założenia wdrażane są również w Polsce, opiera się na dwóch głównych filarach, do których należą zapewnienie pełnego zatrudnienia i spójności społecznej. Natomiast do najistotniejszych dokumentów, które stanowią kluczową rolę w procesie formowania się unijnej polityki społecznej należą m.in.:

- Europejska Karta Społeczna z 1965 r. zrewidowana w 1996r.,
- Karta Praw Podstawowych z 2007 r.,
- Strategia Polityki Społecznej z 2000 r., zrewidowana w 2004 r.,
- Strategia Spójności Społecznej z 2000r., zrewidowana z 2004 r.,
- Strategiczne Wytyczne Wspólnoty w zakresie polityki spójności UE na lata 2007 -2013.

W myśl przytoczonych dokumentów, prowadzenie polityki społecznej jest potrzebne do osiągnięcia stanu, w którym społeczeństwo – jako całość – utrzymuje trwałe, wysoki oraz

stale rosnący poziom zatrudnienia, wysoką jakość życia i minimalizację różnic rozwoju społeczno-gospodarczego. W świetle powyższych dokumentów społeczeństwo implementujące zasady zrównoważonego rozwoju dąży do pełnego zaspokojenia społecznych potrzeb i jest w stanie zapewnić dobrobyt przyszłym pokoleniom.

Wśród polskich dokumentów o ponadregionalnym znaczeniu, które stanowią punkt odniesienia dla działań ujętych w Strategii Polityki Społecznej Województwa Świętokrzyskiego na lata 2012-2020 znajdują się m.in.:

- Narodowa Strategia Spójności 2007-2013,
- Strategia Rozwoju Kraju 2007-2013,
- Strategia Polityki Społecznej na lata 2005-2013,
- Raport „Polska 2030”.

Opierając się na analizie dokumentów Unii Europejskiej i zaleceń organizacji międzynarodowych oraz krajowych rozwiązaniach prawnych określających zadania statutowe samorządu województwa i jego struktur, można określić zakres jaki w procesie tworzenia i realizacji polityki społecznej posiada samorząd województwa.

Samorząd województwa promuje idee rozwoju zrównoważonego, wspiera spójność i społeczną integrację, planuje z wyprzedzeniem działania służące zaspokajaniu potrzeb mieszkańców i należy do instytucji normatywnych w tym zakresie. Dodatkowo samorząd na szczeblu wojewódzkim łączy struktury pomocy społecznej w centrum i na peryferiach województwa, współpracuje i jest doradcą podmiotów polityki społecznej sektora publicznego oraz sektora organizacji pozarządowych, wspiera posiadanymi zasobami zadania polityki społecznej w regionie za który odpowiada.

Kształtując strategię polityki społecznej województwa świętokrzyskiego i ustanawiając jej rolę jako materiału przewodniego, a wręcz przewodnika po występujących w województwie problemach społecznych oraz działaniach na rzecz ich zmniejszenia, konieczna jest diagnoza sytuacji uwzględniająca dane zastane, pogłębiona wywiadami indywidualnymi i ankietami z instytucji działających w obszarze polityki społecznej województwa.

II. Podstawy prawne

Dokumentami, które bezpośrednio regulują zadania i obowiązki w zakresie rozwiązywania problemów społecznych są ustawy składające się na instrumentarium polityki społecznej. Akty te ustanawiają i definiują narzędzia polityki, do których zalicza się m.in. instrumenty prawne, finansowe, organizacyjne, kadrowe i czasowo-przestrzenne instrumenty organizacji czasu wolnego. Narzędzia te mają wpływ na rozwiązywanie poszczególnych problemów i składają się na zakres rozwojowy danej jednostki administracyjnej, takiej jak województwo, powiat czy gmina.

Wśród ustaw tych należy wymienić m. in.:

- Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa. (Dz. U. z 1998r. nr 91 poz. 576 z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. 2004r. nr 64 poz. 593 z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. 1997r. nr 123 poz. 776 z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. 1982r. nr 35 poz. 230 z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz. U. 2005r. nr 179 poz. 1485 z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz. U. 2003r. nr 122 poz. 1143 z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (Dz. U. 2006 nr 94 poz. 651 z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. 2003r. nr 96 poz. 873 z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz. U. 2003r. nr 228 poz. 2255 z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. z 2004r. nr 99 poz. 1001 z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2005r. nr 180 poz. 1493 z późn. zm.),
- Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.(Dz.U. z 2011r.nr 149 poz. 887)

Województwo świętokrzyskie położone jest w środkowo – wschodniej części Polski. Wokół województwa świętokrzyskiego położonych jest 6 województw: mazowieckie, podkarpackie, małopolskie, śląskie, łódzkie, lubelskie. Świętokrzyskie należy do grona najmniejszych województw w kraju, jego powierzchnia wynosi 11 708 kilometrów kwadratowych. Liczba mieszkańców województwa w 2010 roku kształtowała się na poziomie 1 267 tysięcy osób. Gęstość zaludnienia wynosi 108 osób na kilometr kwadratowy, przy średniej gęstości zaludnienia dla Polski wynoszącej 122 osoby na kilometr kwadratowy.

Region świętokrzyski jest słabo zurbanizowany, zajmuje pod tym względem odległe miejsce na tle pozostałych województw w Polsce. Ludność mieszkająca w miastach stanowi około 45% ludności województwa, przy średniej dla Polski wynoszącej około 61%. Województwo świętokrzyskie, według typologii Głównego Urzędu Statystycznego stosowanej dla celów sprawozdawczych, składa się z dwóch głównych podregionów: kieleckiego oraz sandomiersko – jędrzejowskiego. W skład podregionu kieleckiego wchodzi powiaty: kielecki, konecki, ostrowiecki, skarżyski, starachowicki oraz miasto Kielce. Podregion sandomiersko – jędrzejowski składa się z powiatów: buskiego, jędrzejowskiego, kazimierskiego, opatowskiego, pińczowskiego, sandomierskiego, staszowskiego, oraz włoszczowskiego. Podregion kielecki jest zdecydowanie gęściej zaludniony w porównaniu do podregionu sandomiersko – jędrzejowskiego. W podregionie kieleckim 56% ludności zamieszkuje w miastach, natomiast w drugim omawianym podregionie jedynie 28,2% ogółu mieszkańców stanowi ludność miejska. Do głównych ośrodków miejskich, a zarazem przemysłowych podregionu kieleckiego zaliczyć należy: Kielce, Ostrowiec Świętokrzyski, Starachowice, Skarżysko – Kamienną oraz Końskie. Dominuje tu przemysł metalowy, maszynowy, hutniczy, ceramiczny oraz budowlany. Około 70% podmiotów gospodarczych działających na terenie województwa świętokrzyskiego zlokalizowanych jest w podregionie kieleckim, co świadczy o stosunkowo dużym uprzemysłowieniu oraz zurbanizowaniu podregionu. W podregionie kieleckim funkcjonuje Specjalna Strefa Ekonomiczna „Starachowice” oferująca dogodne warunki działalności gospodarczej w postaci ulg podatkowych oraz infrastruktury technicznej.

Rysunek 1. Podział województwa na podregiony wg Głównego Urzędu Statystycznego.
Źródło: Główny Urząd Statystyczny.

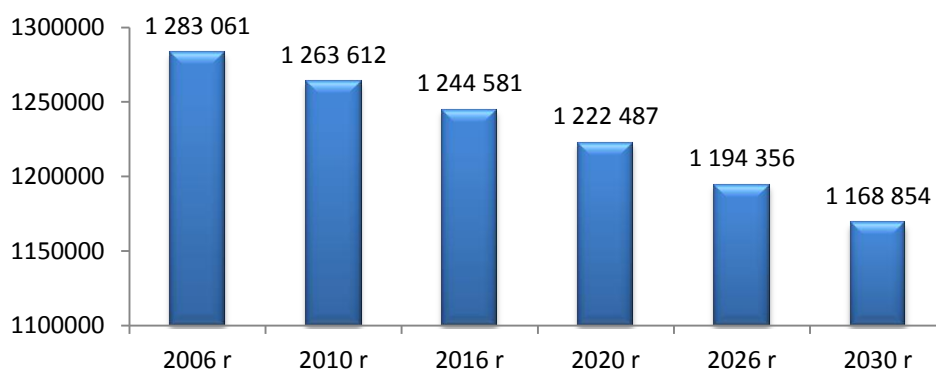
W okresie ostatnich kilkunastu lat obserwowany jest systematyczny spadek liczby ludności województwa świętokrzyskiego. W 2009 roku wyniósł minus 1,1 tys. Dzieje się tak przede wszystkim za sprawą ujemnego przyrostu naturalnego stanowiącego różnicę pomiędzy liczbą urodzeń żywych a liczbą zgonów. Wskaźnik przyrostu naturalnego w 2009 roku w przeliczeniu na 1000 mieszkańców wynosił minus 0,8% a w 2008 roku minus 0,9%, przy czym średni przyrost naturalny w Polsce w tym okresie był dodatni i kształtował się na poziomie 0,1%¹. Należy jednak zauważyć, iż wskaźnik przyrostu naturalnego w województwie świętokrzyskim wykazywał tendencje rosnące. Powyższe wskaźniki lokują nasze województwo na przedostatnim miejscu w kraju, przed województwem łódzkim. Jedynymi powiatami, w których odnotowano dodatni przyrost naturalny były: kielecki – 414 osób (w 2008r. – 258), m. Kielce – 235 i odpowiednio 146 oraz staszowski – 18 (rok wcześniej – 1 osoba).

Czynnikiem powodującym spadek liczby ludności jest również ujemne saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych – na pobyt stały, tzw. definitywnych. Migracje ludzi są zjawiskiem zależnym od wielu czynników, takich jak: możliwość podjęcia pracy, poprawa warunków życia, utrzymanie więzi rodzinnych, ale również schronienie przed prześladowaniami i nietolerancją. Jednym z głównych powodów migracji są kwestie ekonomiczne. Do wyjazdu zmusza brak pracy w najbliższym otoczeniu, a zachęcają możliwości zdobycia jej gdzie indziej oraz za granicą, a także lepsze warunki finansowe niż w miejscu zameldowania. Na przestrzeni kilku ostatnich lat saldo migracji w województwie świętokrzyskim w dalszym ciągu pozostaje ujemne. Oznacza to, że corocznie z województwa na stałe migruje w sposób definitywny więcej osób aniżeli odnotowywana liczba osób osiedlających się.

W naszym województwie obserwujemy niekorzystne zmiany świadczące o starzeniu się społeczeństwa. Nastąpiło zmniejszenie udziału dzieci i młodzieży (w wieku 0-17 lat) w ogólnej populacji, przy jednoczesnym wzroście liczby osób w wieku poprodukcyjnym (mężczyzn w wieku 65 lat i więcej oraz kobiet w wieku 60 lat i więcej). Odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym obniżył się z 19,0% w 2008 roku do 18,5% w 2009 roku. Zwiększył się udział ludności w wieku produkcyjnym – kobiety 18-59 lat, mężczyźni 18-64 lata, w łącznej liczbie ludności. Odsetek ludności w wieku zdolności do pracy wyniósł na koniec 2009 roku 63,5% (w 2008 roku 63,4%).

¹ Główny Urząd Statystyczny, *Podstawowe dane o rozwoju demograficznym w Polsce w latach 2000 – 2009*

W świetle prognozy demograficznej do roku 2035, opracowanej przez Główny Urząd Statystyczny, w najbliższych latach należy oczekiwać dalszego wzrostu współczynnika dzietności do 1,42 – 1,45 w latach 2015-2020. Od 2013 roku powoli zmniejszać się będzie liczba urodzeń, osiągając w 2035 r. wielkość 272,5 tys. W dalszym ciągu następował będzie spadek umieralności i systematyczny wzrost przeciętnego trwania życia do poziomu ok. 77 lat dla mężczyzn oraz ok. 83 lat dla kobiet w 2035 roku.

Wykres 1. Prognoza ludności w województwie świętokrzyskim do roku 2030.

Źródło: *Ocena stanu zdrowia mieszkańców województwa świętokrzyskiego*, Departament Ochrony Zdrowia Urzędu Marszałkowskiego w Kielcach, Kielce, 2009.

Z analizy prognoz wynika również, że poza powiatem kieleckim przewidywany jest systematyczny spadek liczby ludności we wszystkich pozostałych powiatach.

Wydłużenie się przeciętnego trwania życia, poziom dzietności nie gwarantujący zastępowalności pokoleń oraz nieznacznie ujemne saldo migracji definitywnych, będą powodować niekorzystne zmiany w strukturze wieku ludności. Najbardziej dynamiczne zmiany będą dotyczyły:

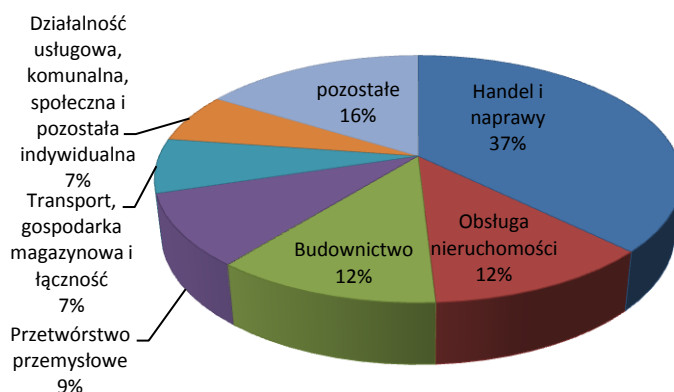
- zmniejszenia się liczby i udziału grupy wieku produkcyjnego w ogólnej populacji,
- starzenia się zasobów siły roboczej,
- starzenia się całego społeczeństwa,
- zmniejszenia się liczby kobiet w wieku prokreacyjnym,
- wzrostu współczynników obciążenia demograficznego (liczba osób w wieku 0-14 oraz 65+ w stosunku do liczby osób w wieku 15 – 64 x 100), zwłaszcza w odniesieniu do osób starszych (w wieku poprodukcyjnym). Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi - populacja 65+ w stosunku do osób w wieku 15-64 x100).

V. Sytuacja i tendencje gospodarcze województwa świętokrzyskiego

Województwo ma charakter przemysłowo-rolniczy. Jego charakterystyczną cechą jest podział – przemysłowa północ województwa oraz rolnicze południe i wschód. Rejon Sandomierza i Opatowa słynie jako rozwinięty ośrodek sadowniczy i ogrodniczy. Natomiast okolice Kazimierzy Wielkiej, Pińczowa i Jędrzejowa to miejsce wysoko zaawansowanych upraw rolniczych. Koncentracja ośrodków miejskich kształtuje się na terenie dawnego Staropolskiego Okręgu Przemysłowego, gdzie skupia się wiele miejsc pracy w przemyśle. Do najważniejszych ośrodków przemysłowych, a zarazem miejskich, należą: Kielce, Ostrowiec Świętokrzyski, Starachowice, Skarżysko-Kamienna, Sandomierz, Staszów i Końskie. Kielce pełnią rolę administracyjnego, kulturalnego i gospodarczego centrum regionu.

W województwie świętokrzyskim w 2009 r. wytwarzane było 2,6% polskiego PKB (30,32 mld zł). Wzrost PKB województwa w 2009 roku w stosunku do roku 2008 wynosił 12%. Optymistycznym faktem jest, iż w województwie świętokrzyskim odnotowano najwyższy wzrost PKB na mieszkańca w 2010 roku w stosunku do 2007 roku.

Przemysł regionu został ukształtowany w ścisłym powiązaniu z istniejącymi tu zasobami surowców skalnych, chemicznych i energetycznych oraz z wielowiekowymi tradycjami związanymi z wytwarzaniem i obróbką metali.

Wykres 2. Kluczowe branże na podstawie zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w rejestrze REGON w 2009 roku.

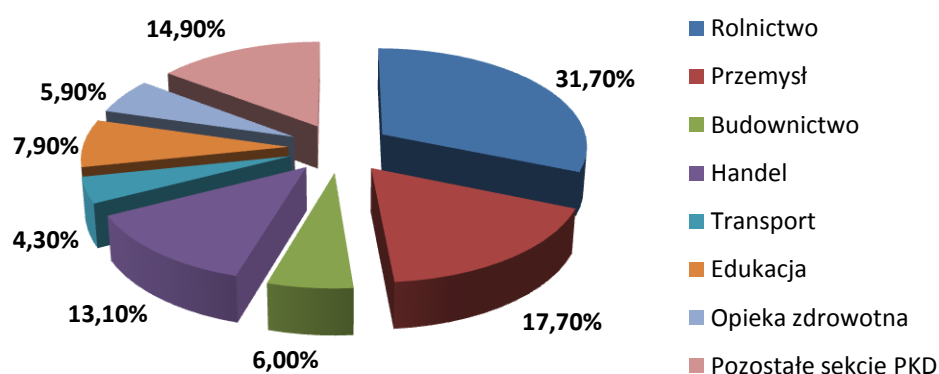
Źródło: <http://pio.wrota-swietokrzyskie.pl>

W województwie świętokrzyskim liczba pracujących w 2009 roku wyniosła 451 713 osób i była niższa o 17 224 osoby (o 3,7%) w porównaniu do 2008 roku i o 5 487 osób (1,2%) niż w roku 2007. Pracujący w województwie świętokrzyskim stanowili 3,4% ogółu

pracujących w kraju, przy liczbie ludności stanowiącej 3,3% ludności Polski. Sektor prywatny skupiał 77,8% pracujących (na koniec 2007r. – 87,4%), w sektorze publicznym pracowało natomiast 100 083 osoby (22,2%).

W 2009 roku w rolnictwie indywidualnym pracowało 141,6 tys. osób (tj. 31,7%), w przemyśle - 17,7%, handlu i naprawach pojazdów samochodowych - 13,1%, edukacji – 7,3%, budownictwie – 6,0%, opiece zdrowotnej i opiece społecznej – 5,9%, transporcie i gospodarce magazynowej – 4,3% oraz administracji publicznej i obronie narodowej 4,2%. Pracujący w tych gałęziach gospodarki narodowej stanowili łącznie 90,2% zatrudnionych.

Kobiety stanowiły 45,9% ogółu pracujących. Znacznie więcej kobiet niż mężczyzn pracowało w ochronie zdrowia i pomocy społecznej (79,6%), edukacji (77,9%), działalności finansowej i ubezpieczeniowej (70,3%) oraz działalności związanej z kulturą i rekreacją (59,4%). Najmniejszy odsetek pracujących kobiet odnotowano w sekcjach: budownictwo (9,7%) i górnictwo (12,6%). W strukturze pracujących w poszczególnych sektorach gospodarki występują zdecydowane różnice pomiędzy województwem a krajem. W sektorze I gospodarki, głównie w rolnictwie, pracowało 31,7% ogółu pracujących (w kraju 15,8%), w sektorze II – przemysł i budownictwo – 23,7% (w kraju 28,1%) natomiast w sektorze usług – 44,6% (w kraju 56,1%). Udział pracujących w rolniczym sektorze gospodarki w województwie był dwukrotnie wyższy niż w kraju, natomiast sektory produkcyjne i usługowy charakteryzuje mniejszy odsetek zatrudnionych (odpowiedni o : 4,4% i 11,5%).

Wykres 3. Struktura pracujących w 2009 roku w gospodarce narodowej wg sekcji.

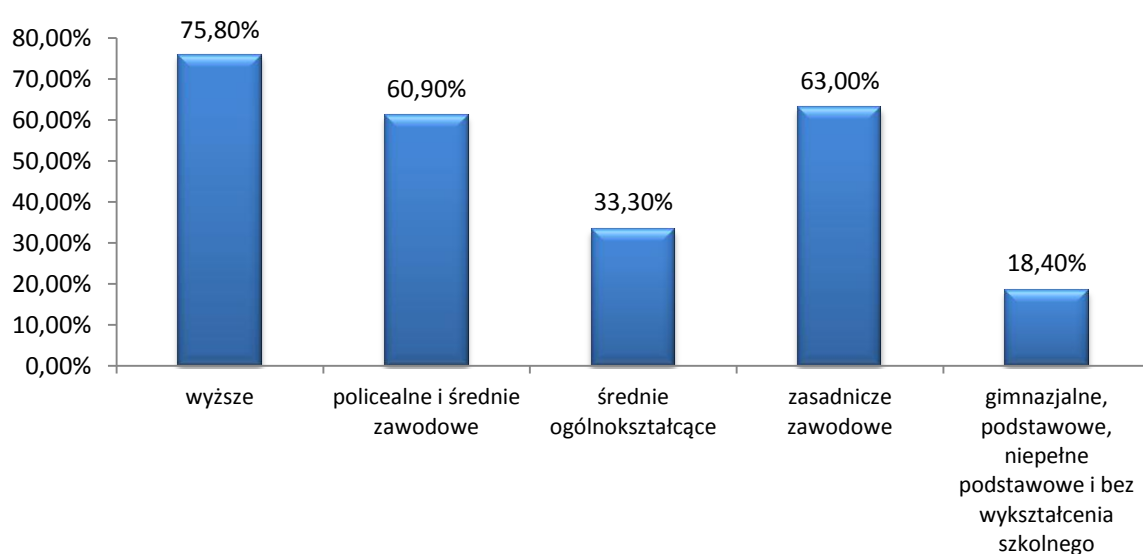
Źródło: Urząd Statystyczny w Kielcach, *Warunki życia ludności w województwie świętokrzyskim w 2009r.*, Kielce, listopad 2010.

Tendencją obserwowaną w strukturze pracujących w kraju jest systematyczny spadek liczby aktywnych zawodowo w rolnictwie i przemyśle a wzrost w usługach. W województwie zmiany strukturalne zachodzą w wolniejszym tempie, jednak zauważalne jest zmniejszenie udziału pracujących w rolnictwie z 33% w 2002 roku do 31,7% w 2009 roku i niewielki wzrost w usługach z 44,1% w 2002 roku do 44,6% w 2009 roku, a także w sektorze przemysłowo – budowlanym z 22,9% w 2002 roku do 23,7% w 2009 roku.

Na przestrzeni 2010 roku przeciętne zatrudnienie w województwie świętokrzyskim było o 1,3% wyższe niż w 2009 roku. Zwiększyło się zatrudnienie w sektorze prywatnym (o 3,2%), zmniejszyło natomiast w sektorze publicznym (o 10,1%). Odnotowano również znaczący wzrost w dziedzinach: zakwaterowanie i gastronomia – o 17,0%, administrowanie i działalność wspierająca – o 17,0%, transport i gospodarka magazynowa – o 16,5%, informacja i komunikacja – o 15,7% oraz w działalności naukowej i technicznej – o 13,7%.

W 2010 roku, wskaźnik zatrudnienia, będący miernikiem zaangażowania ludności w procesie pracy, ukształtował się na poziomie nieco niższym niż rok wcześniej i wyniósł 50,7%. W kraju był on nieco niższy i osiągnął poziom 50,6%. Zdecydowanie wyższy był on wśród mężczyzn, spośród których pracowało 57,6% niż wśród kobiet gdzie jedynie 44,1% pań to osoby pracujące. W skali roku wskaźnik zatrudnienia dla mężczyzn nie uległ zmianie, a dla kobiet zmniejszył się o 0,7%.

Wskaźnik zatrudnienia cechował się dużym zróżnicowaniem w zależności od poziomu wykształcenia. W skali roku wskaźnik zatrudnienia dla mężczyzn nie uległ zmianie, a dla kobiet zmniejszył się o 0,7%.

Wykres 4. Wskaźnik zatrudnienia wg wykształcenia w 2010 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Kielcach.

Zdecydowanie najwyższy poziom wskaźnika odnotowano wśród pracowników, którzy ukończyli uczelnię wyższą - 75,8%. W stosunku do roku poprzedniego uległ on obniżeniu o 2,1%. Najniższy poziom wskaźnika zatrudnienia odnotowano wśród osób z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym, niepełnym podstawowym i bez wykształcenia szkolnego - 18,4%. W tej grupie zwiększył się on w skali roku o 1,3%.

Na przestrzeni lat 2007 – 2009 nastąpił systematyczny wzrost przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w podmiotach o liczbie zatrudnionych powyżej 9 osób. W 2009 roku w województwie świętokrzyskim przeciętna płaca brutto ukształtowała się na poziomie 2 868,09 zł, tj. wyższym niż w 2007 roku o 16,3%. W sektorze publicznym przeciętne wynagrodzenie wynosiło 3 212,74 zł a w sektorze prywatnym – 2 585,47 zł. Przeciętna miesięczna emerytura i renta wyniosła 1 328,03 zł tj. o 18,7% więcej niż w 2007 roku. Przeciętna emerytura i renta rolników indywidualnych wyniosła 887,94 zł i zwiększyła się w stosunku do roku 2007 o 12,3%².

Porównując płace w powiatach naszego województwa w 2009 roku najwyższe przeciętne wynagrodzenie odnotowano w Kielcach - 3082,94 zł i przewyższało ono średnie wynagrodzenie w województwie o 214,85 zł tj. o 5,8%. Powiatami, w których odnotowano wysokie płace były również: sandomierski - 3 078,47 zł, skarżyski - 3 035 ,02 zł. Najniższy poziom średnich wynagrodzeń cechował powiaty: kazimierski - 2 466, 75 zł, starachowicki - 2 539,20 zł³.

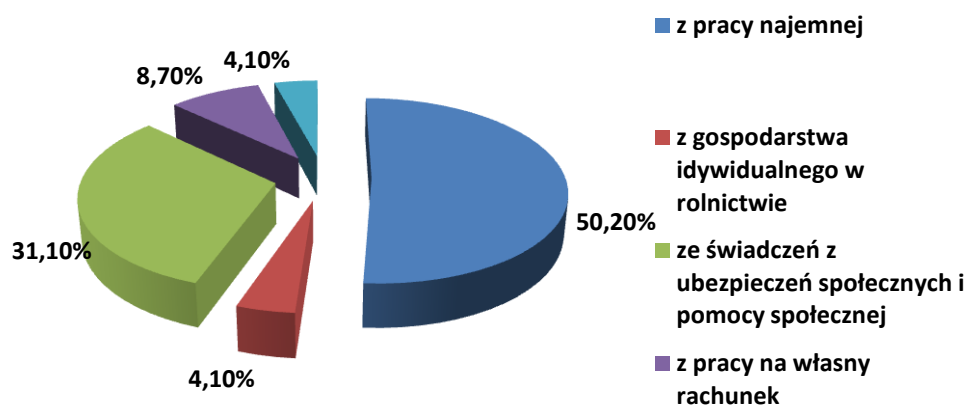
Wraz ze wzrostem wynagrodzeń osiąganych przez pracujących zmienia się stan wyposażenia gospodarstw domowych w przedmioty trwałego użytkowania. W 2009 roku ponad 99% gospodarstw posiadało odbiornik telewizyjny, chłodziarkę - prawie 95%, automat pralniczy - 81%, telefon komórkowy - 86%. Największy wzrost dotyczył posiadania sprzętu audiowizualnego i multimedialnego (komputery, urządzenia do odbioru telewizji satelitarnej lub sieci kablowych, zestawy do odbioru, rejestracji i odtwarzania dźwięku) oraz sprzętu AGD (kuchenki mikrofalowe)⁴.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na jedną osobę w gospodarstwie domowym wyniósł w województwie świętokrzyskim 937,89 zł. Strukturę uzyskiwanych dochodów prezentuje wykres poniżej. Wskaźnik przeciętnego miesięcznego dochodu rozporządzalnego na osobę w gospodarstwie domowym w stosunku do średniej krajowej wynosi 86%.

² Urząd Statystyczny w Kielcach, *Rocznik Statystyczny Województwa Świętokrzyskiego 2010*, Kielce, 2010

³ Urząd Statystyczny w Kielcach, *Warunki życia ludności w województwie świętokrzyskim w 2009r.*, Kielce, listopad 2010.

⁴ Tamże.

Wykres 5. Struktura uzyskiwanych dochodów w 2010 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Kielcach.

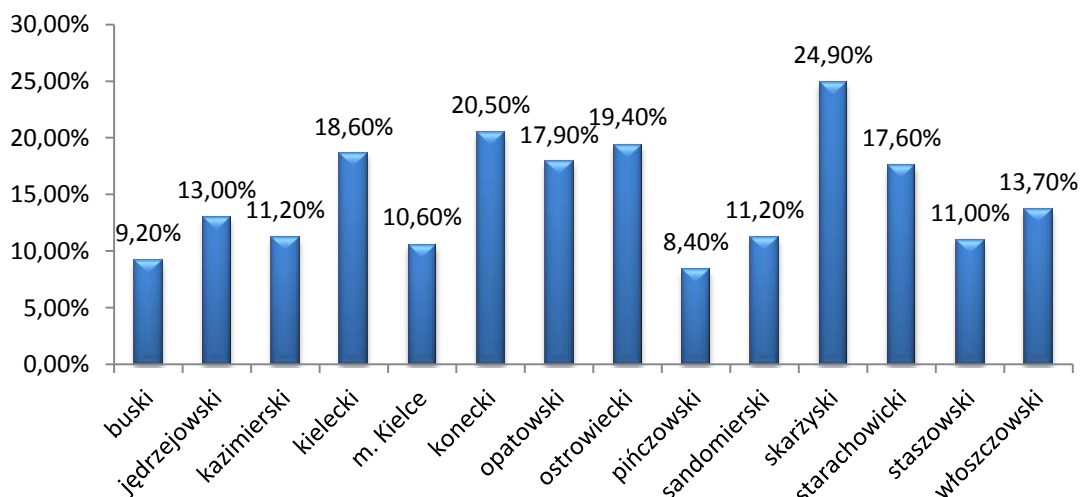
Przeciętne miesięczne wydatki na osobę w gospodarstwach domowych w województwie świętokrzyskim kształtowały się na poziomie 792,07 zł. Wskaźnik przeciętnych miesięcznych wydatków na osobę w gospodarstwie domowym w stosunku do średniej krajowej wynosi 83,9%.

Problem bezrobocia.

Bezrobocie jest zjawiskiem społecznym polegającym na tym, że część ludzi zdolnych do pracy i deklarujących chęć jej podjęcia nie znajduje faktycznego zatrudnienia z różnych powodów⁵. Na rozmiar zjawiska bezrobocia wpływ mają czynniki społeczne, ponieważ jest to zjawisko wytworzone w społeczeństwie. Rozmiar bezrobocia zależy od systemu gospodarczego i aktualnie prowadzonej polityki krajowego rynku pracy.

Problem bezrobocia w ujęciu powiatowym w województwie świętokrzyskim prezentuje wykres 6.

⁵ E. Kwiatkowska, *Bezrobocie. Podstawy teoretyczne.*, PWN, Warszawa, 2002r.

Wykres 6. Stopa bezrobocia w IV kwartale 2010 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Kielcach.

Liczba bezrobotnych w woj. świętokrzyskim według stanu na 31.12.2010r. wyniosła

82 141 osób, w tym:

- 18 280 bezrobotnych do 25 roku życia (22,3% ogółu),
- 41 199 bezrobotnych kobiet (50,2%),
- 44 948 bezrobotnych zamieszkałych na wsi (54,7%),
- 68 448 bezrobotnych bez prawa do zasiłku (83,3%),
- 13 693 bezrobotnych z prawem do zasiłku (16,7%),
- 5 582 bezrobotnych w okresie do 12 miesięcy od dnia ukończenia nauki (6,8%),
- 3 977 bezrobotnych niepełnosprawnych (4,8%).

Stopa bezrobocia na koniec grudnia 2010 roku ukształtowała się w województwie na poziomie 14,7%, natomiast w kraju wyniosła 12,3%. W powiatach utrzymuje się znaczne zróżnicowanie terytorialne natężeń bezrobocia. Najwyższa stopa bezrobocia wystąpiła w powiatach: skarżyskim - 24,9%, koneckim - 20,5%, ostrowieckim - 19,4%, kieleckim - 18,6%, opatowskim - 17,9% i starachowickim - 17,6%, natomiast najniższa w: pińczowskim - 8,6%, buskim - 9,2%, w m. Kielce - 10,6%, staszowskim - 11,0% oraz kazimierskim - 11,20%.

W porównaniu do grudnia 2009 roku, w grudniu 2010 roku odnotowano mniejszą liczbę bezrobotnych kobiet o 689 osób (1,6%), jak i mężczyzn - o 989 osób (2,4%)⁶.

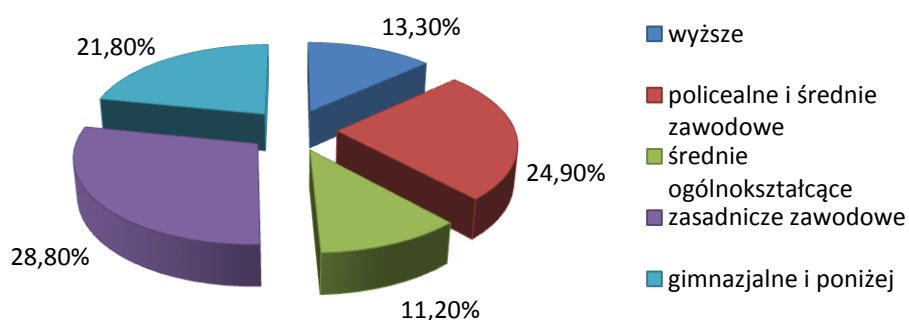
Odsetek osób bezrobotnych do 25 roku życia na koniec 2010 roku wyniósł 22,3% wobec 21,9% w 2009 roku. Osoby w wieku 25-34 lata stanowiły 31,2% ogółu

⁶ Wojewódzki Urząd Pracy w Kielcach, *Analiza i ocena sytuacji na rynku pracy w województwie świętokrzyskim w 2010 roku*, Kielce, maj 2011.

pozostających bez pracy, w 2009 roku – 30,6%. Zmniejszyła się liczba bezrobotnych osób powyżej 50 roku życia (o 172 osoby)⁷.

Bezrobotni zamieszkali na wsi w świętokrzyskim stanowili 54,7% ogółu zarejestrowanych, co plasuje województwo na trzecim miejscu po woj. podkarpackim (62,3%) i małopolskim (55,4%). W kraju udział bezrobotnych zamieszkałych na wsi w ogóle zarejestrowanych wyniósł 43,8%⁸.

Na koniec grudnia 2010 roku zarejestrowanych było 41 464 długotrwale bezrobotnych (50,5% ogółu), tzn. pozostających w rejestrach urzędów pracy ponad 12 miesięcy w okresie ostatnich 2 lat, w tym 22 525 kobiet (54,3%). Stopa bezrobocia na koniec 2010 roku w podregionie kieleckim osiągnęła poziom 16,7% (w 2009 roku - 17,2%), a w podregionie sandomiersko – jędrzejowskim 11,9% (w 2009 roku – 12,2%).

Wykres 7. Struktura bezrobotnych wg wykształcenia. Stan na koniec 2010r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Kielcach.

Wśród bezrobotnych, wykształceniem zasadniczym zawodowym oraz gimnazjalnym i niższym legitymuje się 50,6 % ogólnej liczby pozostających bez pracy. Najbardziej liczna grupa bezrobotnych (23 662 tj. 28,8%) to osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym. Ten sam wskaźnik dla kraju wynosi 28,4%. Osób z najniższym poziomem wykształcenia tj. gimnazjalnym i niższym było 17 904 tj. 21,8% (w kraju 28,2%)⁹. Szkoły policealne i średnie zawodowe ukończyło 20 434 osób bezrobotnych – 24,9% (w kraju 22,0%) natomiast dyplomem wyższej uczelni legitymowało się 10 906 bezrobotnych – 13,3% (w kraju 10,5%). Najmniej liczna grupa bezrobotnych posiadała wykształcenie średnie ogólnokształcące – 9 235 osób tj. 11,2% (w kraju 10,9%)¹⁰.

⁷ Tamże.

⁸ Tamże.

⁹ Tamże.

¹⁰ Tamże.

VI. Opieka zdrowotna, w tym profilaktyka uzależnień

Charakteryzując stan zdrowia mieszkańców województwa wzięto pod uwagę wskaźniki dotyczące umieralności, chorobowości i zapadalności na choroby. Analizując natomiast czynniki warunkujące zdrowie zwrócono uwagę na wybrane działania profilaktyczne oraz zachowania zdrowotne, strukturę demograficzną, sytuację społeczno-ekonomiczną mieszkańców, środowisko fizyczne oraz regionalne zasoby systemu ochrony zdrowia województwa.

Analiza umieralności jest najczęściej stosowaną metodą oceny stanu zdrowia populacji. Ocena trendów umieralności pozwala zwrócić uwagę na najistotniejsze problemy zdrowotne szczególnie na te przypadki, które okazały się na tyle poważne, że stały się przyczyną utraty życia. Istotną rolę odgrywa tu analiza umieralności przedwczesnej – odnoszącej się do zgonów przed 65 rokiem życia oraz umieralności „do uniknięcia” – odnoszącej się do zgonów, którym można zapobiec stosując nowoczesne metody profilaktyki i leczenia w ramach aktualnej wiedzy medycznej.

W 2009 r. liczba zgonów ogółem wynosiła 13 797 osób. W porównaniu z utrzymującą się tendencją zwykłą w latach poprzednich odnotowano niewielki spadek liczby zgonów. Nadal obserwuje się większą liczbę zgonów wśród populacji mężczyzn (w 2009 r. – 7 437, 2008 r. – 7 535) niż wśród populacji kobiet (w 2009 r. – 6 360, 2008 r. – 6 356). Utrzymuje się również tendencja wyższej umieralności wśród mieszkańców wsi, niż wśród mieszkańców miast. W 2009 r. w miastach zmarło 5 633 osoby (w 2008 r. – 5 680), na wsiach zmarło 8 164 osoby (w 2008 r.).

Analizując wskaźniki zgonów na 10 tys. ludności w latach 2008 – 2009, w 2009 r. odnotowano spadek o 0,51 w stosunku do 2008 r. (108,63 w 2009 r., 109,14 w 2008 r.). W 2009 r. najwyższy współczynnik zgonów na 10 tys. osób odnotowano w powiatach: opatowskim (134,30), pińczowskim (129,11) i kazimierskim (125,97). Natomiast najniższy współczynnik odnotowano w Kielcach (87,97) oraz w powiatach: kieleckim (91,99) i w staszowskim (105,22).

W miastach najwyższy współczynnik zgonów na 10 tys. osób odnotowano w powiatach: kieleckim (118,34), m. Kielcach (87,97) starachowickim (117,16) i skarżyskim (110,80), najniższy natomiast w powiatach: staszowskim (69,93), jędrzejowskim (94,23).

Na obszarach wiejskich najwyższy współczynnik zgonów na 10 tys. osób odnotowano w powiatach: opatowskim (143,10), pińczowskim (137,72) i buskim (133,98), najniższy zaś w powiatach: kieleckim (90,13), starachowickim (106,84) i skarżyskim (112,33).

Współczynnik umieralności niemowląt w 2009 roku (liczba zgonów na 1000 urodzeń żywych) wynosił 4,16. Najwyższy współczynnik zgonów niemowląt zanotowano w powiatach: włoszczowskim (6,61), kieleckim (5,73) i skarżyskim (5,70). Najniższy współczynnik zgonów niemowląt odnotowano natomiast w powiatach: starachowickim (2,06), ostrowieckim (2,79) i koneckim (3,69). W powiatach: buskim, kazimierskim i pińczowskim w 2009 r. nie odnotowano żadnego zgonu wśród niemowląt.

W miastach współczynnik umieralności niemowląt na 1000 urodzeń żywych w 2009 r. wynosił 4,59 i był wyższy o 0,75 od współczynnika zgonów niemowląt zarejestrowanych na wsi, który w 2009 r. wynosił 3,84.

W województwie świętokrzyskim, podobnie jak w całym kraju, nadal silnie zaznacza się zjawisko tzw. nadumieralności mężczyzn, czyli znacznie wyższego natężenia zgonów wśród mężczyzn niż kobiet. Mężczyźni umierają częściej niż kobiety we wszystkich grupach wiekowych. Największa różnica w zgonach zaczyna się już w przedziale wiekowym od 15–19 lat i z każdym przedziałem wiekowym rośnie. Wszystkie główne przyczyny zgonów są większym zagrożeniem dla mężczyzn niż kobiet. Różnica w natężeniu umieralności mężczyzn i kobiet wpływa na znacznie krótszą przeciętną długość życia mężczyzn.

Od szeregu lat do głównych przyczyn zgonów wśród mieszkańców województwa należą: choroby układu krążenia (w 2008 roku przyczyna 48,3 % zgonów), nowotwory (23,2% zgonów), zewnętrzne przyczyny zachorowania i zgonu (6,4%), choroby układu oddechowego (5,2%) i choroby układu trawiennego (3,8%).

W roku 2008 na choroby układu krążenia zmarło ogółem 6 703 osoby (w roku 2007 - 6 590). Najwięcej zgonów z powodu chorób układu krążenia w roku 2008 zanotowano w powiatach: kieleckim (939), ostrowieckim (640) oraz w mieście Kielce (752).

Nowotwory są drugą pod względem częstości przyczyną zgonów w województwie, stanowią ponad 23,2% wszystkich zgonów. Oznacza to, że co 4 mieszkaniec województwa umiera z powodu nowotworu złośliwego. Nowotwory jawią się jako najważniejszy problem medyczny XXI wieku. W 2008 roku w województwie świętokrzyskim odnotowano 3 227 zgonów z powodu nowotworów. Najwięcej zgonów, których przyczyną były nowotwory w 2008 r. zarejestrowano w Kielcach (487) oraz w powiatach: kieleckim (456) i ostrowieckim (316).

Kolejną główną przyczynę zgonów w naszym województwie stanowią zewnętrzne przyczyny zachorowania i zgonu. Z tych przyczyn w 2008 roku odnotowano 883 zgony.

Na terenie województwa świętokrzyskiego pomoc ze strony zakładów opieki zdrowotnej w 2009 roku otrzymało 265 219 osób. W porównaniu do roku poprzedniego

liczba hospitalizowanych zmniejszyła się o 12 419 pacjentów¹¹. Na podstawie danych o przyczynach hospitalizacji ogólnych można uzyskać informacje na temat najczęstszych chorób, na które zapadają mieszkańcy województwa świętokrzyskiego.

Najwięcej osób przebywających w zakładach opieki zdrowotnej w 2009 roku miało problemy z układem krążenia. Do najczęstszych chorób układu krążenia zalicza się niewydolność serca, dusznicę, niedokrwienie serca oraz nadciśnienie. Następną najbardziej liczną grupę chorób stanowią nowotwory, z czego przeważają nowotwory oskrzeli i płuc, sutka oraz pęcherza moczowego. Znaczna liczba hospitalizowanych cierpiała na schorzenia układu moczowo-płciowego, szczególnie na kamice nerek i przewlekłą niewydolność nerek. Następną grupę przyczyn hospitalizacji, zaliczanych do najczęściej występujących, stanowiły schorzenia związane z ciążą. Do zakładów opieki zdrowotnej trafiało również wiele osób z problemami przewodu pokarmowego, które cierpiały na zapalenie żołądka, dwunastnicy, kamice żółciową, czy też przewlekłe wirusowe zapalenie wątroby. Niemal 3 tys. pacjentów województwa świętokrzyskiego w 2009r. było hospitalizowanych ze względu na zawał mózgu.

Struktura hospitalizacji w województwie świętokrzyskim pokrywa się z danymi krajowymi. W Polsce najwięcej osób jest hospitalizowanych z powodu chorób układu krążenia, a następnie kolejno z powodu nowotworów, chorób układu moczowo-płciowego, chorób układu trawiennego, urazów i zatruc oraz chorób układu oddechowego¹². Podstawowymi przyczynami hospitalizacji pacjentów w szpitalach psychiatrycznych w 2009 roku były zaburzenia psychiczne i zaburzenia zachowania spowodowane użyciem alkoholu. Pokazną grupę stanowili również chorzy na schizofrenię, a także cierpiący na zaburzenia psychiczne spowodowane uszkodzeniem lub dysfunkcją mózgu oraz chorobą somatyczną¹³.

Podregion kielecki, w porównaniu do podregionu sandomiersko-jędrzejowskiego, jest zdecydowanie lepiej rozwinięty pod względem systemu opieki zdrowotnej. Znajduje się tutaj więcej szpitali, zakładów opieki zdrowotnej, praktyk lekarskich oraz aptek. Kluczową rolę w tej statystyce odgrywa stolica województwa - Kielce, gdzie znajduje się 5 szpitali o profilu ogólnym i aż 117 zakładów opieki zdrowotnej, czyli tyle ile wynosi łączna liczba zakładów opieki zdrowotnej w pozostałych powiatach podregionu kieleckiego. W samych Kielcach

¹¹. Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego, *Ocena stanu zdrowia mieszkańców województwa świętokrzyskiego-raport*, Kielce 2010.

¹² B. Wojtyniak., P. Goryński, *Sytuacja zdrowotna ludności Polski*, Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny, Warszawa 2008.

¹³ Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego, *Ocena stanu zdrowia mieszkańców województwa świętokrzyskiego-raport*, Kielce 2010.

mieszka ok. 16% ludności województwa, co może tłumaczyć ilość placówek. W podregionie sandomiersko-jędrzejowskim jedynie powiat buski oferuje opiekę zdrowotną w dwóch szpitalach, natomiast w pozostałych powiatach występuje po jednym szpitalu. Struktura rozmieszczenia obiektów opieki zdrowotnej jest zróżnicowana w województwie świętokrzyskim - skupia się przede wszystkim w większych ośrodkach miejskich. W podregionie kieleckim występuje 51,1 łóżek na 10 tys. mieszkańców, podczas gdy średnia krajowa wynosi 48,1 łóżek¹⁴. Ilość łóżek na 10 tys. mieszkańców w całym województwie już nie jest tak wysoka za sprawą negatywnego wpływu drugiego podregionu, gdzie wskaźnik ten wynosi 45,7.

Zasoby kadrowe systemu ochrony zdrowia dominują pod względem liczebności w podregionie kieleckim (miasto Kielce i powiaty kielecki, konecki, ostrowiecki, skarżyski, starachowicki), jego przewaga pod względem liczby lekarzy, pielęgniarek, położnych i dentystów jest w poszczególnych kategoriach co najmniej dwukrotna. Warunkuje to większa liczba ludności zamieszkałej na tym obszarze, tj. 61 % mieszkańców województwa. Duża liczba lekarzy i pielęgniarek w Kielcach wynika ze znacznej ilości placówek ochrony zdrowia zlokalizowanych w tym mieście. Z kolei słabiej rozwiniętym powiatem pod względem opieki zdrowotnej jest powiat kazimierski. Wynika to z faktu, iż jest to najmniej zaludniony powiat w województwie świętokrzyskim, jednakże niewiele bardziej zaludniony powiat pińczowski posiada niemalże dwa razy więcej osób pracujących w sektorze ochrony zdrowia.

Liczba placówek oferujących pomoc osobom przewlekle chorym w województwie świętokrzyskim jest na poziomie niższym niż średnia krajowa. Zapotrzebowanie na opiekę paliatywną i hospicyjną stale wzrasta. Jest to związane z zauważalnym w ostatnich czasach zjawiskiem wzrostu zachorowań na choroby onkologiczne i inne nieuleczalne choroby, które często dotyczą coraz to młodszych pacjentów - dzieci i młodzież. W 2008 roku w Kielcach Caritas Diecezji Kielckiej powołała hospicjum domowe, które od 2011 roku posiada kontrakt z Narodowym Funduszem Zdrowia - na 15 pacjentów, średnio w miesiącu obsługuje ok. 35 - 40 pacjentów. Natomiast w czerwcu 2011 roku Caritas rozpoczęła przebudowę dawnej kaplicy na hospicjum stacjonarne dla 45 pacjentów. Kolejny większy oddział paliatywny ma powstać przy Świętokrzyskim Centrum Onkologii, który będzie dysponował miejscami dla 70 osób.

¹⁴ Główny Urząd Statystyczny, *Podstawowe dane z zakresu ochrony zdrowia w 2009 r.*, Warszawa 2010.

Problem alkoholizmu.

W 2005 r. na zlecenie Zarządu Województwa Świętokrzyskiego zostały przeprowadzone badania ankietowe w celu zdiagnozowania wzorców konsumpcji napojów alkoholowych oraz postaw i zachowań mieszkańców województwa świętokrzyskiego wobec alkoholu i problemów alkoholowych, prowadzone według innej metodologii niż stosowana przez Państwową Agencję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w odniesieniu do powyższego problemu.

Z przeprowadzonych badań wynikało, że średnio w ciągu roku mieszkańiec województwa świętokrzyskiego wypijał 3,65 litrów stuprocentowego alkoholu. Było to mniej niż w przypadku statystycznego mieszkańca Polski, dla którego wartość ta wynosiła 4,31 litra. Każda z osób zaliczanych do grupy konsumentów napojów alkoholowych, według przeprowadzonego badania, wypijała 4,44 litra 100% alkoholu, a zatem mniej niż przeciętny konsument w Polsce, którego charakteryzowała wartość 5,18 litra. Zarówno w województwie świętokrzyskim, jak i całej Polsce, mężczyźni pili ponad trzy razy więcej alkoholu niż kobiety. Również wiek mieszkańców województwa świętokrzyskiego, znacząco wpływał na poziom wypijanego alkoholu. Podczas gdy mieszkańcy woj. świętokrzyskiego między 18 a 39 rokiem życia wypijali rocznie ok. 4 litrów czystego alkoholu (w badaniu ogólnopolskim 5,7 litrów), respondenci w wieku 40-64 lat – 5, 6 litrów (w Polsce około 6 litrów), to respondenci po 65 roku: 1, 27 litrów (w Polsce 1,43 litra)¹⁵.

Liczbę osób leczonych w oddziałach odwykowych w minionych latach w woj. świętokrzyskim prezentuje poniższa tabela.

Tabela 1. Osoby leczone w oddziałach odwykowych w województwie świętokrzyskim w minionych latach.

Psychiatryczne odwykowe										
Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Liczba łóżek rzeczywistych	136	149	149	149	199	199	199	199	2005	2005
Liczba leczonych	1580	1448	1613	1539	1977	2337	2321	2471	3080	2963

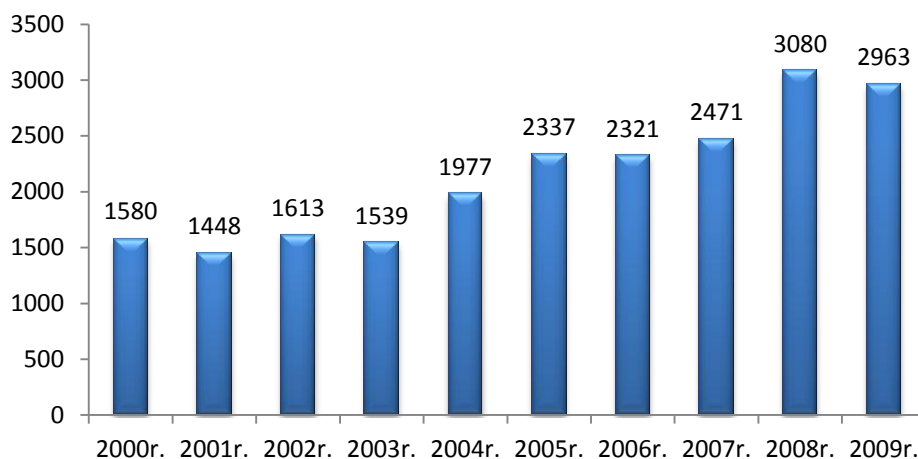
Źródło: Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego, *Ocena stanu zdrowia mieszkańców województwa świętokrzyskiego-raport*, Kielce 2010.

Dane w powyższych tabelach pokazują, że problem alkoholizmu w woj. świętokrzyskim w ostatnich latach nasila się. Jest to niebezpieczne nie tylko ze względu na zdrowie osób pijących i powiązanie alkoholizmu z innymi problemami społecznymi, lecz

¹⁵ Za: *Alkohol - wzorce konsumpcji, postawy, zachowania i stereotypy w woj. świętokrzyskim*, http://bip.sejmik.kielce.pl/bip_admin/zdjecia_art/2580/alkoholowe.wzorce.konsumpcji.pdf

również ze względu na współzależnienie i promieniowanie efektów alkoholizmu na osoby bliskie osobie uzależnionej lub pijącej alkohol w sposób szkodliwy.

Wizualizację graficzną liczby osób leczonych w oddziałach odwykowych w woj. świętokrzyskim w ostatnich latach prezentuje poniższy wykres.

Wykres 8. Liczba leczonych w oddziałach odwykowych w latach 2000-2009.

Źródło: Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego, *Ocena stanu zdrowia mieszkańców województwa świętokrzyskiego-raport*, Kielce 2010.

Niepokojącym zjawiskiem jest spożywanie alkoholu przez uczniów woj. świętokrzyskiego. Z badań przeprowadzanych przez Instytut Badawczy IPC w 2010 r. na próbie 2136 uczniów ze szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych woj. świętokrzyskiego wynika, że spożywanie alkoholu wśród uczniów rośnie wraz z wiekiem i kształtuje się na poziomie ok. 48% dla osób w wieku 13 lat, do ok. 91% dla uczniów pełnoletnich.

Z badań przeprowadzonych w 2008 r. przez Państwową Agencję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych wynika, że województwo świętokrzyskie znajdowało się na 6 miejscu w Polsce pod względem liczby osób, z którymi członkowie gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych przeprowadzili rozmowy interwencyjno-motywuujące w związku z nadużywaniem alkoholu.

Jest to szczególnie ważne biorąc pod uwagę fakt, że województwo świętokrzyskie należy do jednych z najmniejszych województw w kraju w aspekcie ludnościowym. Wynoszący 6,6% udział rozmów przeprowadzonych w województwie świętokrzyskim w stosunku do rozmów przeprowadzonych w kraju, może świadczyć o większej niż w innych województwach skali tego problemu.

W kontekście stosunkowo wysokiej liczby osób, w przypadku których interweniowały gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych w województwie świętokrzyskim, w porównaniu z całym krajem, liczba punktów konsultacyjnych działających na terenie

województwa była jedną z niższych w kraju i wynosiła 86 w 2008 r. Niemniej analizując wskaźnik liczby osób, na które przypada jeden punkt konsultacyjny w województwie należy stwierdzić, że kształtuje się na poziomie 14 818, podczas gdy średnia dla kraju wynosi 18 584.

W województwie świętokrzyskim działa kilkadziesiąt grup pomocowych i samopomocowych dla osób dotkniętych problemem alkoholowym. W 2008 r. na terenie województwa funkcjonowało 45 grup AA (Anonimowych Alkoholików), 12 grup wsparcia rodzin osób uzależnionych od alkoholu AL-ANON, 1 grupa samopomocy dzieci z rodzin z problemem alkoholowym AL-ATEN oraz 15 stowarzyszeń absolwentów, 2 grupy DDA (Dorosłych Dzieci Alkoholików) i 10 linii telefonicznych (telefonów zaufania).

W zakresie infrastruktury leczenia odwykowego z danych dostępnych w PARPA wynika, że w 2010r. na terenie województwa działały 2 całodobowe oddziały terapii uzależnienia od alkoholu przy Świętokrzyskim Centrum Psychiatrii w Morawicy (łącznie 176 łóżek), 1 oddział leczenia alkoholowych zespołów abstynencyjnych (łącznie 29 łóżek), 4 dzienne oddziały terapii uzależnienia od alkoholu i 18 poradni/przychodni terapii uzależnienia od alkoholu i współuzależnienia.

Problem narkomanii.

Narkomania jest nie tylko problemem medycznym, ale przede wszystkim zjawiskiem społecznym trudnym do zbadania, gdyż opiera się głównie na deklaracjach badanych w zakresie dostępności i zażywania substancji psychoaktywnych. Przeciwdziałanie narkomanii odnosi się do obszaru profilaktyki oraz leczenia, rehabilitacji, ograniczania szkód zdrowotnych oraz reintegracji społecznej osób uzależnionych. Z narkomanią mogą być powiązane także inne problemy takie jak prowadzenie pojazdów pod wpływem środków odurzających, przestępczość, przemoc fizyczna i psychiczna czy kwestia HIV/AIDS.

Na podstawie raportu „Problemy narkotykowe i narkomania w województwie świętokrzyskim w 2008r.” opracowanym przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej i Zdrowotnej w Kielcach, problem występowania narkotyków w gminach w badanych latach kształtował się następująco:

Tabela 2. Występowanie problemu narkomanii w gminach województwa świętokrzyskich.

	występuje	nie występuje	brak danych
2007	44 gminy	44 gminy	14 gmin
2008	49 gmin	53 gminy	-
2009	52 gminy	37 gmin	13 gmin

Zródło: Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego, *Problemy narkotykowe i narkomania w województwie świętokrzyskim w 2008r.*, Kielce 2009.

W wyniku nadesłanych danych powstała mapa obrazująca skalę problemu w 2008 r.

Legenda:

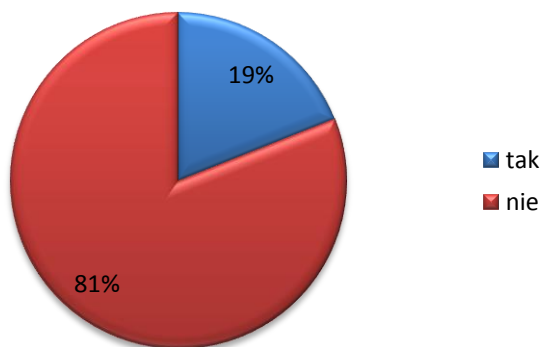
- narkotyki nie wyst.
- zjawisko marginalne
- narkotyki występują

Badane gminy wskazywały, że zażywanie narkotyków, jeżeli już występuje, to jest zjawiskiem incydentalnym. Na mapie widoczne jest, że skala zjawiska nasila się wraz z poziomem urbanizacji i problem jest coraz bardziej zauważalny w większych miejscowościach.

Strona | 26

świętokrzyskim we wcześniejszym okresie obrazują statystyki dotyczące rodzin korzystających z pomocy społecznej z powodu narkomanii.

Problem narkotyków wśród uczniów woj. świętokrzyskiego w 2010 r. badał szczegółowo Instytut IPC. Dane dotyczące kontaktu z narkotykami wśród uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych prezentuje wykres.

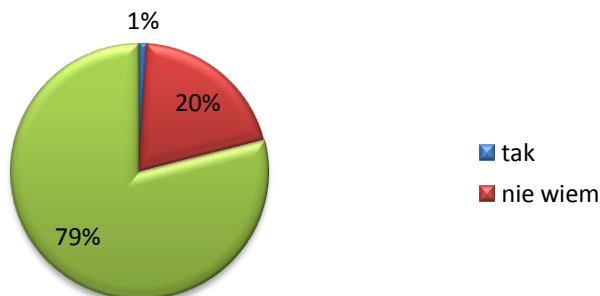

Wykres 9. Kontakt z narkotykami przez uczniów w woj. świętokrzyskim.

Źródło: Instytut Badawczy IPC, *Używanie i postawy wobec środków psychoaktywnych, badanie świadomości młodzieży na temat zagrożeń związanych z HIV/AIDS oraz problematyki przemocy na terenie województwa świętokrzyskiego*, Kielce 2010.

Z analizy danych na wykresie wynika, że niemal 1/5 uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych w województwie świętokrzyskim deklaruwała kontakt z narkotykami.

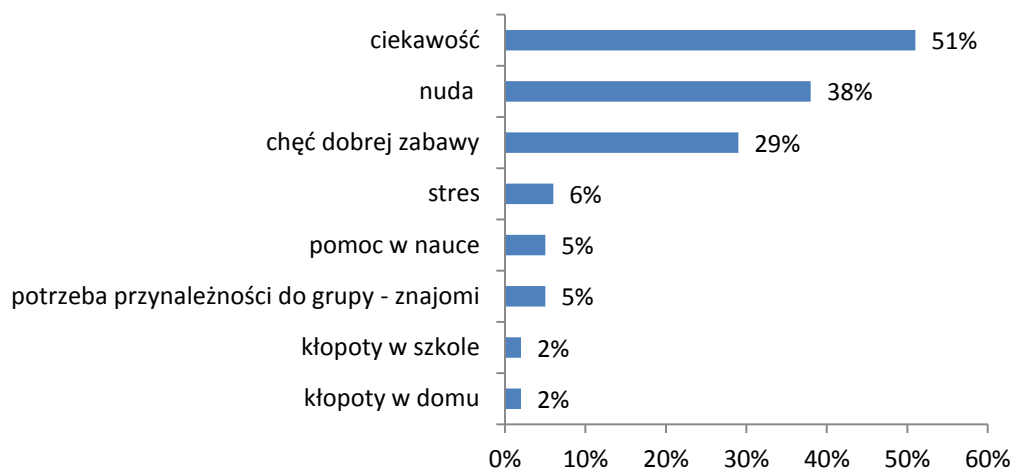
Kolejny wykres przedstawia chęć spróbowania narkotyków wśród uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych w woj. świętokrzyskim, którzy nie mieli kontaktu z substancjami psychoaktywnymi. W badanej grupie znajdowało się 20% uczniów, którzy odpowiadali, że nie wiedzą, czy spróbowaliby narkotyków. W związku z tym, postawa wobec narkotyków nie jest jeszcze w pełni ukształtowana, co może wskazywać zasadność wzmocnienia i potrzebę prowadzenia działań o charakterze profilaktycznym.

Wykres 10. Chęć spróbowania narkotyków przez uczniów w woj. świętokrzyskim.

Źródło: Instytut Badawczy IPC, *Używanie i postawy wobec środków psychoaktywnych, badanie świadomości młodzieży na temat zagrożeń związanych z HIV/AIDS oraz problematyki przemocy na terenie województwa świętokrzyskiego*, Kielce 2010.

Do przyczyn sięgania po narkotyki wśród osób młodych najczęściej zaliczane były brak zajęć w czasie wolnym, czy chęć dobrej zabawy, co może wskazywać na istotność organizacji czasu wolnego dla młodzieży szkolnej w odniesieniu do zapobiegania uzależnień od narkotyków. Szczegółowe przyczyny sięgania po substancje narkotyczne deklarowane przez ankietowanych w badaniu pokazuje wykres.

Wykres 11. Przyczyny sięgania po narkotyki wśród uczniów woj. świętokrzyskiego.

Źródło: Instytut Badawczy IPC, *Używanie i postawy wobec środków psychoaktywnych, badanie świadomości młodzieży na temat zagrożeń związanych z HIV/AIDS oraz problematyki przemocy na terenie województwa świętokrzyskiego*, Kielce 2010.

W odniesieniu do używek identyfikowanych jako dopalacze, według badań Instytutu Badawczego IPC 8% ankietowanych uczniów woj. świętokrzyskiego doświadczyło kontaktów z dopalaczami, a 92% nigdy ich nie próbowało. W grupie osób które deklarowały brak kontaktu z tego typu substancjami 32% stwierdziło, że nawet nie wie, czym dokładnie są dopalacze. Autorzy powyższego badania zwracają uwagę na to, że dla wielu uczniów dopalacze były bliżej nieokreślonymi środkami, mylonymi z innymi używkami, takimi jak leki, narkotyki czy alkohol.

Problem niedoboru mieszkań, obok ubóstwa i bezrobocia, jest jednym z najdotkliwszych problemów społecznych. Polityka mieszkaniowa przez ten fakt jest elementem polityki społecznej, a jej zadaniem jest wyrównywanie różnic w dostępie do mieszkania.

W 2009 roku warunki mieszkaniowe w województwie świętokrzyskim uległy nieznacznej poprawie w porównaniu z poprzednimi latami, co znajduje odzwierciedlenie w wartościach wskaźników ilustrujących przeciętną: liczbę izb w mieszkaniu, liczbę osób przypadającą na mieszkanie i na izbę, przeciętną powierzchnię użytkową jednego mieszkania oraz przeciętną powierzchnię użytkową mieszkania na osobę.

Według danych na koniec 2009 r. stan zasobów mieszkaniowych w województwie świętokrzyskim wynosił 422,0 tys. mieszkań i w porównaniu z rokiem 2007 powiększył się o 4,4 tys., tj. o 1,1%. Powierzchnia użytkowa omawianych zasobów wzrosła o 1,7% (30 157,0 tys. m² w 2009 r. wobec 29 639,9 tys. m² w 2007 r.). Przeciętne mieszkanie składało się z 3,66 izb (w miastach 3,49; na wsi 3,83). Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania wynosiła 71,5 m² i była niewiele większa niż w końcu roku 2007 – o 0,5 m². W miastach odnotowano mniejszą przeciętną powierzchnię mieszkania niż na wsi (61,2 m² wobec 82,0 m²). Na koniec 2009 r. w jednym mieszkaniu mieszkały 3,01 osoby (3,05 – w 2007 r.), na izbę przypadało 0,82 osoby, która miała do dyspozycji średnio 23,7 m² powierzchni użytkowej (w 2007 r. odpowiednio 0,84 i 23,2).¹⁶

Przeciętna powierzchnia użytkowa przypadająca na osobę wzrosła w porównaniu z rokiem ubiegłym o 0,4 m² i wyniosła 24,6 m².

W 2009 roku w województwie świętokrzyskim oddano do użytku 1893 mieszkania które stanowiły 1,2% efektów mieszkaniowych uzyskanych w kraju (w 2007 r. – 1,7%). Struktura mieszkań oddanych w 2009 r. według form budownictwa uległa pewnym zmianom w odniesieniu do roku 2007. Nadal jednak dominujący udział miało budownictwo indywidualne, a na drugiej pozycji uplasowało się budownictwo przeznaczone na sprzedaż lub wynajem. Kolejne miejsca zajęły: budownictwo spółdzielcze, komunalne oraz zakładowe. W odniesieniu do roku poprzedniego, gdzie do użytku oddano 2668 mieszkania, liczba ta zmalała o 29 %. Dysproporcja ta spowodowana jest faktem, iż:

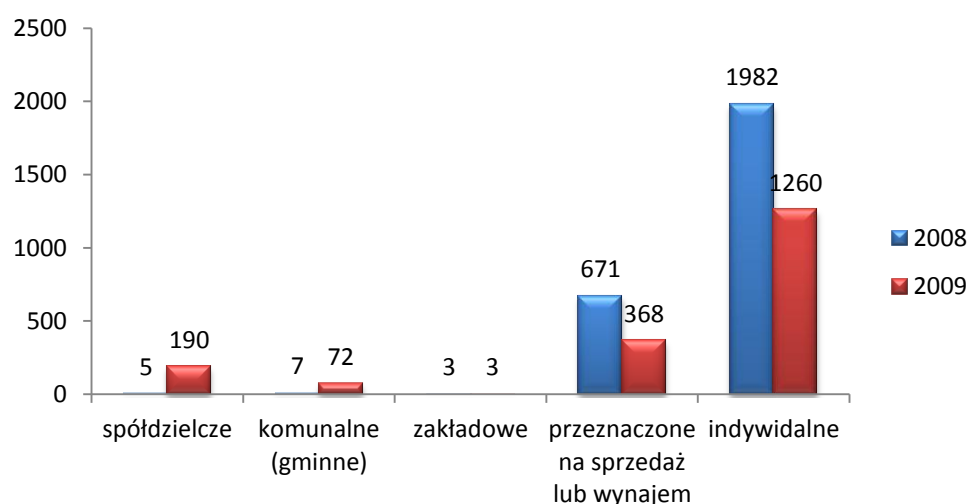
- znacznie zmalała liczba mieszkań indywidualnych oddanych do użytku – z 1982 w 2008 roku do 1260 w roku 2009,

¹⁶ *Warunki życia ludności w województwie świętokrzyskim w 2009 roku*, Urząd Statystyczny w Kielcach, Kielce 2010.

- zmniejszyła się liczba mieszkań oddanych do użytku przeznaczonych na sprzedaż lub wynajem – z 671 do 368.

Odwrotną tendencję – wzrostową, zarejestrowano w odniesieniu do mieszkań spółdzielczych i komunalnych (gminnych) oddanych do użytku. Liczba mieszkań spółdzielczych oddanych do użytku wzrosła z 5 w 2008 roku do 190 w roku 2009. Podobnie, liczba mieszkań komunalnych (gminnych) wzrosła z 7 oddanych do użytku w roku 2008 do 72 w roku 2009. Na przestrzeni lat 2008-2009 liczba mieszkań zakładowych nie uległa zmianie i ukształtowała się na poziomie 3 oddanych do użytku. W 2009 roku w miastach przekazano do użytkowania 1055 mieszkań, tj. 55,7% ich ogólnej liczby zrealizowanej w 2009 r. w województwie świętokrzyskim (dwa lata temu – 45,5%). Wśród nich budownictwo indywidualne stanowiło 40,5%, przeznaczone na sprzedaż lub wynajem – 34,7%, spółdzielcze – 17,9% oraz komunalne – 6,8%. Odsetek mieszkań wykonanych na obszarach wiejskich wyniósł 44,3% (w 2007 r. – 54,5%). Prawie w całości (99,8%) zostały one wybudowane przez inwestorów indywidualnych.

W 2009 r. tylko w 2 powiatach efekty mieszkaniowe były lepsze niż w 2007 r., tj. w opatowskim (wzrost o 29,0%) i włoszczowskim (o 2,5%). Liczba oddanych mieszkań zmniejszyła się najbardziej w powiecie staszowskim (o 53,2%) oraz w sandomierskim (o 50,6%). Najwięcej mieszkań przekazano do użytkowania w Kielcach (626), a także w powiecie kieleckim (359) oraz włoszczowskim (123), najmniej natomiast w kazimierskim (20).

Wykres 12. Mieszkania oddane do użytku w województwie świętokrzyskim w latach 2008-2009.
Źródło: Urząd Statystyczny w Kielcach, *Rocznik statystyczny województwa świętokrzyskiego*, Kielce 2010.

W 2009 r. na 1000 osób zamieszkujących województwo świętokrzyskie przekazano 1,5 mieszkania. Wskaźnik ten w miastach ukształtował się na poziomie 1,8, natomiast na

terenach wiejskich wyniósł on 1,2. W przeliczeniu na 1000 osób, najwięcej mieszkań oddano w m. Kielce - 3,1 (w 2007 r. – 2,8), a nieco mniej w powiecie włoszczowskim – 2,6 (przed dwoma laty 2,5). W powiatach tych wskaźniki znacznie przekroczyły średnią wielkość wojewódzką. Najniższe wskaźniki odnotowano w powiatach: sandomierskim (0,5), kazimierskim i staszowskim (po 0,6) oraz jędrzejowskim i starachowickim (po 0,8).

Modernizacja starych zasobów mieszkaniowych oraz oddawanie nowych mieszkań wyposażonych w podstawowe instalacje poprawiają warunki mieszkaniowe ludności pod względem wyposażenia mieszkań w instalacje techniczno-sanitarne.

W 2009 r. w województwie świętokrzyskim odnotowano dalsze zmiany w wyposażeniu mieszkań w podstawowe instalacje. W wodociąg wyposażonych było 88,4% mieszkań, w ustęp spłukiwany 76,8%, łazienkę posiadało 77,2%, gaz z sieci – 40,3%, a centralne ogrzewanie – 74,9%. Mieszkania zlokalizowane w mieście charakteryzował wyższy niż na wsi standard wyposażenia w podstawowe instalacje. Ponad 90% mieszkań na wsi nie posiadało gazu z sieci, prawie 40% centralnego ogrzewania i ustępu, a ponad 38% łazienki. Wszystkie mieszkania oddane do użytkowania w 2009 r. wyposażone zostały w wodociąg, przy czym wodociąg sieciowy w miastach zainstalowano w 97,8% mieszkań, a na terenach wiejskich w 86,4%. Ustęp spłukiwany z odprowadzeniem do sieci w miastach otrzymało 89,3% mieszkań, a na wsiach – 34,5%. Znacznie gorzej przedstawiała się sytuacja z doprowadzeniem gazu sieciowego – w miastach podłączono do niego 74,2% mieszkań, a na wsi zaledwie 7,4%. Z ciepłej wody dostarczanej centralnie skorzystali użytkownicy 33,5% mieszkań tylko w miastach. Prawie 100% mieszkań przekazanych do użytkowania zarówno w miastach, jak i na obszarach wiejskich wyposażono w centralne ogrzewanie.

Polityka mieszkaniowa to nie tylko budowa mieszkań, ale także remonty pustostanów, program pomocy osobom zagrożonym eksmisją, budowa mieszkań komunalnych czy mieszkań chronionych.

Mieszkanie chronione jest formą pomocy społecznej przygotowującą osoby tam przebywające, pod opieką specjalistów, do prowadzenia samodzielnego życia lub zastępującą pobyt w placówce zapewniającej całodobową opiekę. Mieszkanie chronione ma zapewniać warunki samodzielnego funkcjonowania w środowisku, w integracji ze społecznością lokalną i może być prowadzone przez każdą jednostkę organizacyjną pomocy społecznej lub organizację pożytku publicznego. Zgodnie z przepisami ustawy z 12 marca 2004 r. *o pomocy społecznej*, pobyt w mieszkaniu chronionym może być przyznany w szczególności: osobie z zaburzeniami psychicznymi, osobie opuszczającej rodzinę zastępczą, placówkę opiekuńczo-wychowawczą, młodzieżowy ośrodek wychowawczy, zakład dla nieletnich, a także

cudzoziemcowi, który uzyskał w Polsce status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą. Obecnie na terenie województwa świętokrzyskiego funkcjonuje 10 mieszkań chronionych zlokalizowanych w mieście Kielce, w tym:

- Jedno mieszkanie chronione dla osób z zaburzeniami psychicznymi, którego organem prowadzącym jest gmina, dysponujące 5 miejscami.
- Sześć mieszkań finansowanych z budżetu powiatu dla osób usamodzielnianych, opuszczających niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze i inne, dysponujące 20 miejscami.
- Trzy mieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi z liczbą miejsc 13.

Na obszarze województwa świętokrzyskiego mogą wystąpić realne, potencjalne zagrożenia spowodowane m.in. katastrofami naturalnymi, awariami technicznymi związanymi z rozwojem cywilizacyjnym, sytuacjami kryzysowymi wynikającymi z napięć społecznych.

Znaczący wpływ na bezpieczeństwo i zagrożenie życia ma ruch samochodowy oraz stan dróg publicznych. Przez województwo świętokrzyskie przebiegają ważne szlaki komunikacyjne. Łączna długość dróg publicznych wynosi 16 823 km, a w tym: 756 km stanowią drogi krajowe, 1 074 – drogi wojewódzkie, 5 690 – drogi powiatowe i 5 454 drogi gminne. Najbardziej obciążone ruchem tranzytowym są dwie drogi krajowe: Nr 7 i 74.

Wyniki statystyczne z 2010 r. osiągnięte przez poszczególne jednostki policji oraz prokuratury z obszaru województwa świętokrzyskiego świadczą o utrzymywaniu się pozytywnych tendencji w ograniczaniu skali przestępczości. Odnotowano spadek liczby wszczętych postępowań co do przestępstw w sześciu podstawowych kategoriach: bójki i pobicia, rozboje i wymuszenia rozbójnicze, kradzieże samochodów, uszkodzenia, kradzieże z włamaniem, spowodowanie uszczerbku na zdrowiu.

Wskazuje się, że we wszystkich powyższych kategoriach nastąpił wzrost wykrywalności sprawców. Ponadto Policja odnotowuje mniejszą liczbę przestępstw: przeciwko obrotowi gospodarczemu, fałszerstwa kryminalne, przestępstwa drogowe, oszustwa kryminalne.

Natomiast wzrost liczby wszczętych postępowań dotyczył przestępstw: podatkowych i akcyzowych, fałszerstw gospodarczych, korupcyjnych, oszustw gospodarczych, przeciwko funkcjonariuszom publicznym, zgwałceń. Odnotowano nieznaczny wzrost liczby postępowań dotyczących przestępstw prowadzenia pojazdu w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego.

Zagrożenie przestępczością nie jest jednakowe w całym województwie. Największe występuje na terenie miasta Kielce oraz powiatów: ostrowieckiego, starachowickiego i skarżyskiego. Niewątpliwie wpływ na to ma fakt zamieszkiwania na tych terenach największej liczby ludności i usytuowanie na nich największych miast w województwie (a w nich zazwyczaj koncentruje się przestępczość).

Na przełomie stycznia i lutego 2011 roku, na zlecenie Komendy Głównej Policji, przez konsorcjum trzech ośrodków badawczych (CBOS, DGA PBS i TNS OBOP) zostało przeprowadzone badanie na terenie kraju, w którym wzięło udział 16 000 Polaków powyżej piętnastego roku życia, po 1 000 respondentów z każdego województwa. Przeprowadzono je za pomocą kwestionariusza ankiety. Pomiary dostarczyły wiedzy na temat poczucia

bezpieczeństwa, oceny pracy policjantów i skuteczności Policji na terenie województwa świętokrzyskiego. Aż 72,1 % mieszkańców województwa świętokrzyskiego uważa Policję za skuteczną w walce z przestępczością w swojej okolicy (w kraju 58,5% mieszkańców uważa, że Policja jest skuteczna w walce z przestępczością). Natomiast 16,7% mieszkańców uważa, że Policja w województwie jest nieskuteczna (2009 – 18,6%, 2008 – 19,1%, 2007 – 22%) , a 11,2% ma trudności z oceną skuteczności Policji (2009 – 20,9%, 2008 – 21%, 2007 – 14%)

Niezwykłe istotnym obszarem polityki społecznej są problemy edukacji i polityka oświatowa. Jednym z podstawowych wyzwań stojących przed polityką społeczną jest wyrównywanie szans edukacyjnych¹⁷.

System opieki przedszkolnej

Żłobki

Do systemu opieki przedszkolnej należą m.in. żłobki i oddziały żłobkowe działające przy przedszkolach. Sprawują one opiekę nad dziećmi w wieku do 3 lat w czasie, w którym rodzice wykonują pracę zawodową. W województwie świętokrzyskim placówki te zlokalizowane były wyłącznie w miastach. Na terenie województwa świętokrzyskiego w 2009 roku znajdowało się 5 żłobków oraz 2 oddziały żłobkowe, liczące łącznie 465 miejsc. Ilość żłobków i oddziałów żłobkowych nie zmieniła się w stosunku do roku poprzedniego. Na przestrzeni lat 2005 – 2009 obserwujemy wzrost liczby dzieci przebywających w tych placówkach. Według stanu na 31 XII 2009 r. w miastach województwa świętokrzyskiego na każde 1000 dzieci w wieku do 3 lat do żłobka lub oddziału żłobkowego uczęszczało 13,6 dzieci i jest to najwyższy poziom tego wskaźnika w analizowanym okresie tj. od 2000 roku. Na przestrzeni lat 2000 - 2008 miało miejsce zmniejszenie liczby żłobków z 11 do 5 placówek tego typu. Skutki spadku liczby żłobków w kontekście danych demograficznych mogą mieć znaczenie dla takich zagadnień, jak m.in. rozwój rynku pracy i równość na rynku pracy. Likwidacja żłobków miała miejsce w latach 2000-2004, od 2005 roku liczba żłobków kształtuje się na niezmiennym poziomie w liczbie 5. W analizowanym okresie 2000-2009 nastąpił spadek liczby miejsc w żłobkach z 640 do 452 miejsc (o 30%). W latach 2000-2005 obserwujemy spadek liczby dzieci przebywających w żłobkach o 41%, kolejne lata to systematyczny wzrost liczby dzieci przebywających w żłobkach z 635 w 2005 roku do 929 w roku 2009.

Przedszkola

Liczba dzieci uczących się w przedszkolach wzrosła w ciągu 9 ostatnich lat z 26 581 w roku 2000 do 27 340 w roku 2009. Jednak województwo świętokrzyskie, w rankingu upowszechnienia edukacji przedszkolnej na tle kraju wypada najgorzej spośród wszystkich

¹⁷ J. Auleytnier, "Edukacja i kreowanie kapitału ludzkiego", [W:] A. Kurzynowski (red.) *Polityka społeczna*. Oficyna wydawnicza SGH. Warszawa 2008, s. 75.

województw. W Polsce 41% dzieci w wieku 3 lat uczęszcza do przedszkola; w województwie świętokrzyskim takich dzieci jest już tylko 26%. W Polsce 53% czterolatków chodzi do przedszkola, podczas gdy w naszym województwie wskaźnik ten wynosi tylko 42%. W Polsce edukacją przedszkolną objętych jest 64% pięcioletków; w województwie świętokrzyskim jest to 57% dzieci w tym wieku. Należy jednak zaznaczyć, iż w Polsce od 1993 roku obserwujemy ciągły wzrost wskaźnika upowszechnienia edukacji przedszkolnej, ze znacznym przyspieszeniem od 2009 roku. Mimo to, w porównaniu z innymi krajami Unii, wskaźnik upowszechnienia wciąż należy do najniższych¹⁸. Wskaźnik upowszechnienia edukacji uwarunkowany jest wieloma czynnikami: tradycją, świadomością społeczną, poziomem zatrudnienia (szczególnie wśród kobiet), względnie trwałymi potrzebami społeczności lokalnych. Konieczność funkcjonowania przedszkoli, tworzenia nowych punktów i zespołów przedszkolnych lub oddziałów wychowania przedszkolnego wynika z potrzeb lokalnych, przy czym od decyzji rodziców zależy najwięcej. Istotnym czynnikiem mającym wpływ na wskaźnik upowszechnienia edukacji jest czynnik geograficzny i wynikające z niego zróżnicowanie w dostępie do opieki przedszkolnej w miastach i na terenach wiejskich. Organizowanie przedszkoli na słabo zaludnionych obszarach wiejskich uniemożliwia często zbyt mała liczba dzieci i zbyt wysokie koszty utrzymania placówek.

Na terenie województwa na koniec roku 2009 znajdowało się 714 placówek wychowania przedszkolnego, z tego 230 przedszkoli. Największa sieć placówek zajmujących się wychowaniem przedszkolnym zlokalizowana jest w centralnej części województwa tj. w powiecie kieleckim oraz mieście Kielce. Na wsiach znajdowało się 111 przedszkoli, a w całym województwie było 5 przedszkoli specjalnych, zlokalizowanych w Busku-Zdroju, Cudzynowicach (wieś), Sandomierzu, Skarżysku Kamiennej i Kielcach. W sumie przedszkola na terenie województwa na koniec 2009 roku dysponowały 18 134 miejscami.

Niski wskaźnik upowszechnienia wychowania przedszkolnego w naszym regionie jest jednym z najważniejszych wyzwań dla polityki społecznej. Dostęp do dobrego wychowania przedszkolnego jest szczególnie ważny dla dzieci z rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym. Opieka przedszkolna zmniejsza upośledzenie w przygotowaniu do nauki szkolnej dzieci z rodzin o niskim statusie społecznym. O efektywności edukacji przedszkolnej decyduje przede wszystkim to, czy i jak długo dziecko jest objęte taką edukacją. Potwierdza to słuszność dążenia do podnoszenia udziału małych dzieci w edukacji przedszkolnej.

¹⁸ GUS, *Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2008/2009*, Warszawa 2010.

Szkolnictwo podstawowe i gimnazjalne

W województwie świętokrzyskim, na przestrzeni lat 2000 – 2010 obserwujemy tendencję spadkową liczby szkół podstawowych. Liczba gimnazjów od 2000 r. stale wzrastała we wszystkich analizowanych okresach do 2008/2009. Ostatnie dane dotyczące lat 2009/2010 pokazują spadek liczby gimnazjów w województwie świętokrzyskim o dwie placówki.

Na przestrzeni ostatniej dekady w województwie świętokrzyskim, podobnie jak i w skali całej Polski, obserwowany był spadek liczby uczących się w szkołach podstawowych. W gimnazjach tendencję spadkową w liczbie uczniów obserwujemy od 2005/06 roku. Porównując lata 2000/01 z 2009/10 widzimy wyraźny trend demograficzny – zmniejszanie się liczby dzieci w wieku szkolnym. Uczniowie uczący się w szkołach podstawowych w roku szkolnym 2009/10 to zaledwie 67% analogicznej populacji z roku szkolnego 2000/01, przy czym liczba szkół podstawowych to ok. 80% poziomu bazowego. Dane te w znacznym stopniu uwarunkowane są tendencjami demograficznymi w analizowanym okresie.

Tabela 3. Liczba uczniów według powiatów.

Szkoly Podstawowe			Gimnazja	
Powiat	Podregion Kielecki			
	Liczba uczniow	Liczba szkół	Liczba uczniow	Liczba szkół
kielecki	13709	133	8042	44
konecki	4878	37	2988	15
ostrowiecki	6195	40	3906	17
skarżyski	3937	31	2632	14
starachowicki	5205	44	3344	15
m. Kielce	9788	32	6080	30
Podregion Sandomiersko – Jędrzejowski				
buski	4352	44	2615	15
jędrzejowski	5408	56	3301	19
kazimierski	1950	17	1208	8
opatowski	3341	38	2127	15
pińczowski	2481	23	1608	10
sandomierski	4766	46	3043	17
staszowski	4799	35	2906	12
włoszczowski	2953	32	1785	12

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Kielcach.

Powyższa tabela zawiera dane dotyczące liczby szkół oraz liczby uczniów szkół podstawowych oraz gimnazjów w roku szkolnym 2009/2010 w ujęciu powiatowym. Relacja między liczbą uczniów, szkolnych oddziałów i szkół wymaga dokładnych analiz, jednak najważniejszym poziomem odniesienia dla takich analiz jest poziom gminy. W 2002 roku pierwsi absolwenci opuścili gimnazja i był to też rok pierwszych egzaminów zewnętrznych. Poniżej w tabeli przedstawione zostały wyniki egzaminów gimnazjalnych w latach 2002 – 2011 w województwie świętokrzyskim.

Spadek liczby uczniów w szkołach stanowi poważne wyzwanie ekonomiczne, ponieważ wiele kosztów utrzymania szkół jest stałych i nie zależy od liczby uczniów. Zmniejszenie liczby dzieci uczęszczającej do szkół oznacza wyższy koszt utrzymania szkoły przypadający na jednego ucznia.

Tabela 4. Zbiorcze dane z egzaminów gimnazjalnych 2002-2011.

Średnie wyniki egzaminu gimnazjalnego w części humanistycznej									
2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
30,27	31,35	25,95	32,77	30,97	31,30	30,20	31,12	30,31	25,29
Średnie wyniki egzaminu w części matematyczno - przyrodniczej									
30,90	27,70	26,00	24,68	23,33	25,17	26,61	25,13	22,88	23,42

Źródło: Opracowania własne na podstawie danych uzyskanych z Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Łodzi.

Egzamin gimnazjalny jest powszechny i obowiązkowy, a przystąpienie do niego jest jednym z warunków ukończenia gimnazjum. Wynik egzaminu z części humanistycznej i matematyczno-przyrodniczej ma ogromne znaczenie przy rekrutacji do szkół ponadgimnazjalnych. Uczeń w przypadku części humanistycznej jak i matematyczno – przyrodniczej może uzyskać maksymalnie 50 punktów. Analizując dane w tabeli można zauważyć, iż zdecydowanie gorsze wyniki uzyskiwane są z części matematyczno – przyrodniczej niż z części humanistycznej.

Szkolnictwo ponadgimnazjalne

Według danych GUS, dotyczących m.in. liczby uczniów w szkołach ponadgimnazjalnych w ostatniej dekadzie, należy zwrócić uwagę na znaczący spadek liczby uczniów zasadniczych szkół zawodowych w województwie świętokrzyskim w latach 2000/2001 w stosunku do lat 2005/2006 (spadek o 64%). W kolejnych analizowanych latach nastąpił wzrost liczby uczących się w szkołach zawodowych w stosunku do roku 2005/2006 o około 12%. W przypadku uczniów liceów ogólnokształcących w województwie świętokrzyskim, również odnotowany został 20% spadek liczby uczniów w latach 2005/2006, w stosunku do początku dekady tj. 2000/2001. Jednak spadek liczby uczniów liceów ogólnokształcących nie był tak znaczący, jak w przypadku liczby uczniów zasadniczych szkół zawodowych. W latach 2005/2006, 2008/2009, 2009/2010 obserwujemy systematyczny spadek liczby młodzieży uczącej się w liceach ogólnokształcących. Licea profilowane od 2005/2006 notują coraz mniejszą liczbę uczniów - w roku szkolnym 2009/2010 było to zaledwie 811 osób, tj. spadek od 2005/2006 roku o 81%. Również w

technikach można zaobserwować spadek liczby uczniów w latach 2005/2006 w stosunku do początku dekady o 42%. W kolejnych latach wystąpił wzrost liczby osób uczących się w technikach. Podsumowując: w roku 2009/2010 najwięcej osób uczyło się w liceach ogólnokształcących - 23 409, technikach - 23 390, najmniej w liceach profilowanych - 811 oraz zasadniczych szkołach zawodowych - 7 574.

W wyniku reformy oświaty, w 2005 roku po raz pierwszy zorganizowano egzamin maturalny według nowych zasad. Absolwenci szkół średnich nie mają obowiązku przystąpienia do egzaminu, lecz świadectwo jego zdania wymagane jest od kandydatów na wyższe uczelnie. Odpowiednio wysoki wynik egzaminu maturalnego jest jedynym kryterium podczas naboru na wiele kierunków studiów wyższych. Matura nie jest jednak dokumentem poświadczającym wykształcenie średnie - tę funkcję pełni świadectwo ukończenia szkoły średniej. W Polsce za przeprowadzenie egzaminu odpowiedzialna jest Centralna Komisja Egzaminacyjna, której podlegają Okręgowe Komisje Egzaminacyjne zajmujące się przygotowaniem i przeprowadzeniem matury w danym regionie Polski.

Tabela 5. Zdawalność egzaminu maturalnego w 2010 r. wg powiatów woj. świętokrzyskiego.

Powiat	Liczba uczniów	Zdawalność (%)
buski	632	79,9
jędrzejowski	721	75,3
kazimierski	343	73,5
kielecki	433	63,5
konecki	767	79,1
opatowski	401	70,3
ostrowiecki	1235	85,2
pińczowski	329	59,6
sandomierski	935	73,0
skarżyski	1074	80,9
starachowicki	971	76,7
staszowski	716	82,0
włoszczowski	524	82,1
m. Kielce	4079	79,7
woj. świętokrzyskie	13160	78,1

Źródło: Opracowania własne na podstawie danych uzyskanych z Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Łodzi.

Odsetek osób, które pomyślnie zdały egzamin maturalny w poszczególnych powiatach województwa świętokrzyskiego prezentuje powyższa tabela. W 2010 roku najwyższy odsetek zdawalności odnotowano w powiecie ostrowieckim, najniższa zdawalność wystąpiła w powiecie pińczowskim. Średnia zdawalność egzaminu maturalnego w Polsce w 2010 roku wyniosła 81%.

Szkolnictwo wyższe

W roku akademickim 2010/2011 na terenie województwa funkcjonowało 15 szkół wyższych. Największym ośrodkiem akademickim są Kielce, na terenie których działają 2 uczelnie publiczne: Uniwersytet im. Jana Kochanowskiego i Politechnika Świętokrzyska, oraz 8 uczelni niepublicznych. Pozostałe uczelnie to Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Sandomierzu oraz 4 placówki niepubliczne: Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Świętokrzyskim, Wyższa Szkoła Humanistyczno-Przyrodnicza w Sandomierzu, Wyższa Szkoła Umiejętności Zawodowych w Pińczowie oraz Instytut Teologiczny w Sandomierzu. Ponadto w Ostrowcu Świętokrzyskim i Tarnobrzegu funkcjonują Wydziały Zamiejscowe Wyższej Szkoły Handlowej w Kielcach. Charakterystyczne dla uczelni wyższych województwa świętokrzyskiego jest to, iż kierunki studiów, które oferują, skupiają się głównie wokół nauk społecznych, takich jak pedagogika, ekonomia, politologia. Mimo, iż w ostatnim czasie ranga Akademii Świętokrzyskiej została podniesiona do rangi Uniwersytetu to nadal nie można kształcić się tam na kierunku prawa. Studia na tym kierunku oferuje Wyższa Szkoła Ekonomii i Prawa. Województwo świętokrzyskie nie posiada również uczelni, kształcącej na kierunku medycznym choć trwają prace, które umożliwiłyby otwarcie tego kierunku na Uniwersytecie im. Jana Kochanowskiego na bazie wydziału nauk o zdrowiu, gdzie obecnie kształcą się pielęgniarki, fizjoterapeuci oraz ratownicy medyczni.

Szacuje się, iż w województwie w roku akademickim 2010/2011 dyplom wyższej uczelni otrzyma 16,0 tys. osób, w tym 10,3 tys. kobiet (64,0%).

Najwięcej osób ukończy naukę na kierunkach:

- pedagogika 3,1 tys. (19,1%),
- ekonomia 2,3 tys. (14,6%),
- pielęgniarstwo 1,1 tys. (6,7%),
- administracja 0,9 tys. (5,3%),
- zarządzanie 0,8 tys. (5,1%),
- budownictwo 0,7 tys. (4,6%),
- fizjoterapia 0,7 tys. (4,6%).

Zauważalną tendencją w ostatniej dekadzie był systematyczny wzrost liczby uczących się w szkołach wyższych. Należy przypuszczać, iż na wzrost zainteresowania kształceniem na poziomie wyższym znaczący wpływ miała sytuacja demograficzna Polski, to znaczy wejście w wiek studencki wyżu demograficznego z końca lat dziewięćdziesiątych. Według raportu sporządzonego przez Instytut Badań Edukacyjnych nasz region zajmował w 1995 r. ostatnie

miejsce w Polsce pod względem posiadania przez jego mieszkańców w wieku 25-64 lata wyższego wykształcenia. Dyplom ukończenia wyższej uczelni miało wtedy jedynie 7,8 proc. mieszkańców - najmniej w kraju. Do najlepszego województwa - mazowieckiego traciliśmy 6,3 proc. W ciągu 14 lat w województwie świętokrzyskie sytuacja uległa diametralnej poprawie. W roku 2009 już co piąty mieszkaniec województwa mógł się poszczycić posiadaniem wyższego wykształcenia. Z 21 proc. mieszkańców posiadających wyższe wykształcenie awansowaliśmy na czwarte miejsce w Polsce. Należy jednak zadać sobie pytanie czy upowszechnieniu kształcenia na poziomie studiów wyższych towarzyszy spadek jego jakości? Brak jest badań na podstawie których można by jednoznacznie ocenić jakość kształcenia. Skok ilościowy dotyczy przede wszystkim studentów kształcących się na kierunkach humanistycznych, dokonał się on dzięki rozwojowi szkół niepublicznych oraz studiów niestacjonarnych. Według analiz Wojewódzkiego Urzędu Pracy, pojawia się problem niedopasowania struktur podaży i popytu na pracę, będący wynikiem nadprodukcji w zawodach i specjalnościach humanistycznych przy jednoczesnym niedoborze absolwentów kierunków technicznych i szkół zawodowych. Tak więc widać, że jakość tej oferty weryfikuje rynek pracy. W rezultacie, wielu spośród specjalistów w dziedzinach humanistycznych pozostaje bez pracy, bądź wybiera emigrację i pracę poniżej kwalifikacji.

Wykres 13. Liczba studentów wg typów szkół wyższych.

Źródło: Urząd Statystyczny w Kielcach, *Rocznik Statystyczny Województwa Świętokrzyskiego*, Kielce 2010.

Według danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Kielcach, w 2010 roku zarejestrowało się 5 871 osób, które ukończyły szkołę wyższą, do 27 roku życia, w tym 4 154 kobiety (70,8%). Udział tej grupy w „napływie” bezrobotnych wyniósł 4,7%. Z tytułu podjęcia pracy wyłączono 1 528 osób, w tym 1 008 kobiet, czyli 66,0% analizowanej

populacji. Na koniec grudnia 2010 roku w ewidencji powiatowych urzędów pracy pozostawały 1 653 osoby z omawianej populacji (2,0% ogółu), tj. o 109 osób więcej niż na koniec 2009 roku. Udział kobiet wyniósł 71,3% (1 179 osób).

X. Charakterystyka życia kulturalnego.

Województwo świętokrzyskie posiada zróżnicowane zasoby dziedzictwa kulturowego, które wpływają pozytywnie na wizerunek regionu i stanowią podstawę oferty turystycznej¹⁹. Jednak na tle kraju oferta kulturalna oraz „życie kulturalne” regionu wygląda skromnie.

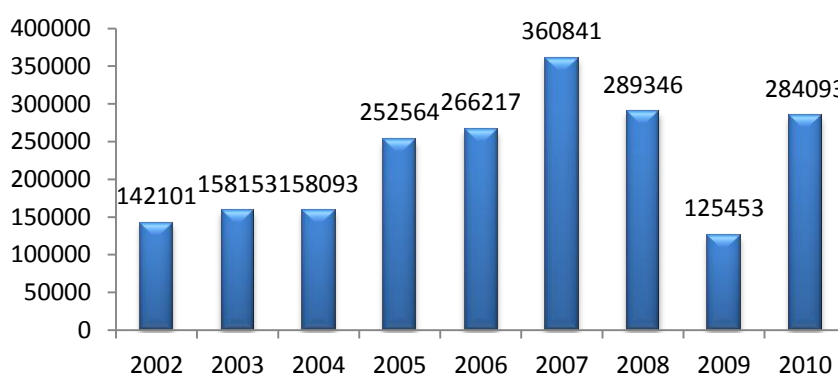
Na terenie województwa świętokrzyskiego funkcjonuje wiele instytucji kulturalnych. Niewątpliwie najważniejszym ośrodkiem kultury jest stolica województwa – miasto Kielce. To właśnie tutaj swoje siedziby mają największe instytucje kultury m.in. Filharmonia Świętokrzyska im. Oskara Kolberga, Wojewódzki Dom Kultury, Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Witolda Gombrowicza, Kieleckie Centrum Kultury, Teatr im. Stefana Żeromskiego, Kielecki Teatr Tańca, Muzeum Narodowe w Kielcach, Teatr Lalki i Aktora „Kubuś”, Biuro Wystaw Artystycznych oraz wiele innych. Ponadto do mieszkańców województwa skierowana jest oferta wydarzeń kulturalnych o charakterze masowym, które przybierają formę imprez bądź festynów. Należą do nich Dymarki Świętokrzyskie w Nowej Słupi, Międzynarodowy Festiwal Muzyczny im. Krystyny Jamróz w Busku - Zdroju, Harcerski Festiwal Kultury Młodzieży Szkolnej w Kielcach, Ogólnopolski Niezależny Przegląd Filmowych Form Dokumentalnych „Nurt” w Kielcach.

Na ziemi świętokrzyskiej w sposób bogaty i zróżnicowany reprezentowana jest kultura ludowa oraz amatorski ruch artystyczny. Mieszkańcy posługują się gwara, z okazji świąt i różnego typu imprez zakładają stroje ludowe, kontynuują tradycje rękodzieła ludowego, historycznego przemysłu i rzemiosła, obrzędowości. W województwie działa ponad 100 zespołów różnych dyscyplin artystycznych, skupiających dzieci, młodzież i dorosłych. Wśród nich największą grupę stanowią zespoły folklorystyczne Kół Gospodyń Wiejskich, kultywujące kulturę ludową, zwyczaje i obrzędy. Opiekę merytoryczną nad nimi sprawuje Wojewódzki Dom Kultury im. Józefa Piłsudskiego w Kielcach, który jest również organizatorem wielu ciekawych imprez np. Międzynarodowych Buskich Spotkań z Folklorem. Ponadto WDK jest organizatorem giełd kolekcjonerskich, pokazów i festiwali filmowych, przeglądów i konfrontacji tanecznych, festiwali dziecięcych, jak również imprez koncertowych. Ofertę kulturalną uzupełniają również kina oferujące bardzo zróżnicowany repertuar oraz dobrze zorganizowana sieć bibliotek publicznych zapewniająca swobodny dostęp czytelników do książki.

Muzea funkcjonujące na terenie województwa w 2005r. dysponowały 146,2 tys. egzemplarzami eksponatów. Obecnie w województwie funkcjonują 24 muzea, co stanowi

¹⁹ Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego, *Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do 2020*, Kielce 2006.

3,1 % placówek tego typu w kraju. Wśród nich znajdują m.in. muzea: przyrodnicze (4), techniki (4), historyczne (3), archeologiczne i biograficzne (po 2) oraz regionalne (1) i etnograficzne (1). Do najpopularniejszych należą: Muzeum Narodowe w Kielcach, Muzeum Wsi Kieleckiej, Muzeum Zabawek i Zabawy, Muzeum Historii Kielc oraz Muzeum im. Orła Białego w Skarżysku-Kamiennej. W 2009 w muzeach zorganizowano 115 wystaw czasowych własnych i obcych²⁰. Od kilkunastu lat stale rośnie atrakcyjność świętokrzyskich muzeów, a liczba osób odwiedzających muzea po widocznym spadku w 2008 i 2009 znów wzrasta.

Wykres 14. Liczba osób odwiedzających muzea.

Źródło: Bank Danych Lokalnych – www.stat.gus.pl.

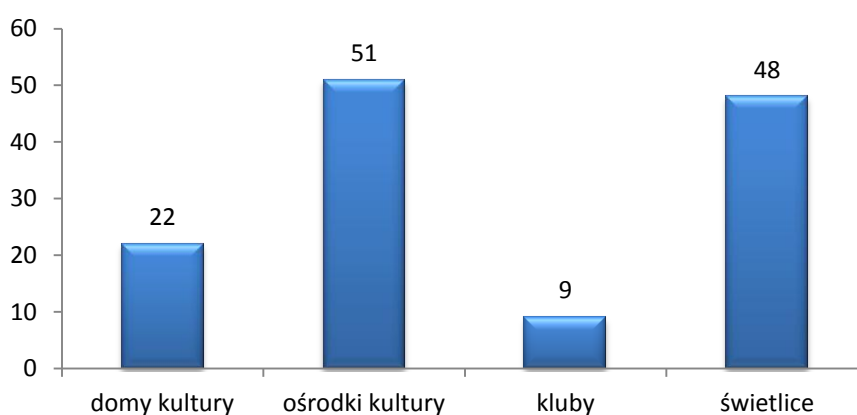
Ofertę wystawienniczą w województwie uzupełniają 11 galerii sztuki funkcjonujących w regionie, które prezentują głównie sztukę współczesną. Należą do nich m.in. Biura Wystaw Artystycznych w Kielcach oraz Sandomierzu i Ostrowcu Świętokrzyskim, jak również Galeria „Zielona” w Busku-Zdroju, Galeria „Wieża” w Kielcach, Galeria Sztuki Współczesnej „Winda” w Kielcach czy Galeria „Antyk” w Kielcach. Ponadto w regionie funkcjonują prywatne galerie sztuki, organizujące wystawy połączone ze sprzedażą prac. Miejscem spotkań i prezentacji artystycznych twórców regionu świętokrzyskiego jest Dom Środowisk Twórczych w Kielcach, mieszczący się w zabytkowym Pałacyku Tomasza Zielińskiego.

Jedną z bardziej rozpowszechnionych i dostępnych form kultury w regionie są biblioteki publiczne. W 2009r. w regionie funkcjonowało 296 bibliotek i filii. Księgozbiór bibliotek publicznych, łącznie z filmami w województwie obejmuje 4 457,9 tys. woluminów, co stanowi 3,3% zasobów bibliotecznych w kraju. Największą biblioteką w regionie jest Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Witolda Gombrowicza, która od prawie wieku służy mieszkańcom regionu. Posiada ponad 300-tysięczny księgozbiór współczesny i historyczny

²⁰ Urząd Statystyczny w Kielcach, *Warunki życia ludności w województwie świętokrzyskim w 2009r.*, Kielce 2010r.

z różnych dziedzin wiedzy oraz zbiór zabytkowy zaliczony do Narodowego Zasobu Bibliotecznego. Są to: rękopisy, stare druki, książki i czasopisma z XIX wieku oraz zbiory specjalne. Świętokrzyskie biblioteki wypożyczają średnio rocznie 3 346,0 tys. pozycji.

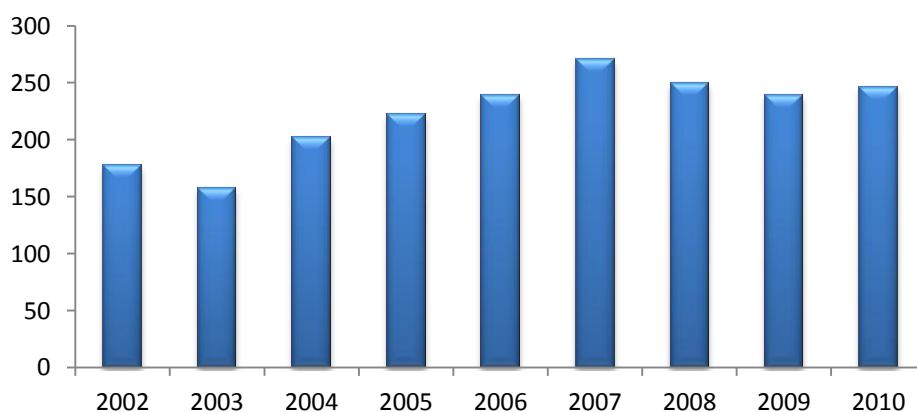
Szerokie możliwości uczestnictwa w kulturze zapewniają instytucje prowadzące profesjonalną działalność widowiskową: teatry, instytucje muzyczne i rozrywkowe. Wśród jednostek kultury ważną rolę w zakresie integracji społecznej odgrywają domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice. Placówki te upowszechniają, popularyzują i przybliżają dostęp do kultury zwłaszcza wśród mieszkańców małych miejscowości i miasteczek. Prowadzą różnorodną działalność kulturalną i artystyczną, angażują dzieci, młodzież i dorosłych do bardziej aktywnego i kreatywnego w niej uczestnictwa.

Wykres 15. Liczba domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic w 2009r.

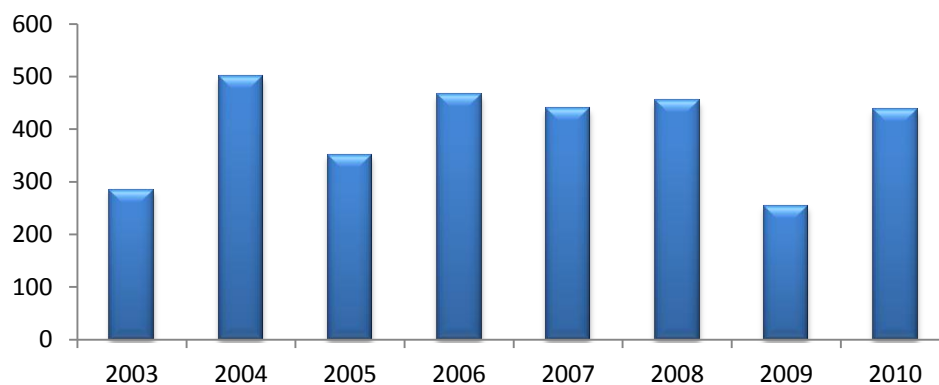
Źródło: Urząd Statystyczny w Kielcach, *Rocznik Statystyczny Województwa Świętokrzyskiego*, Kielce 2010.

Dostęp do kultury mieszkańcom województwa zapewniają również kina. Obecnie w regionie działa 16 kin prezentujących głównie produkcje komercyjne. Kina oferują swoim widzom 5,3 tys. miejsc na widowni. W 2009r. wyemitowały 20,2 tys. seansów, które zgromadziły 666,0 tys. widzów.

Wykres 16. Liczba osób przypadających na 1 miejsce w kinach stałych.

Źródło: Bank Danych Lokalnych – www.stat.gus.pl.

Wykres 17. Liczba widzów w kinach na 1000 osób.

Źródło: Bank Danych Lokalnych – www.stat.gus.pl.

W regionie ubogo prezentuje się liczba placówek związanych ze sztuką teatralną. W regionie znajduje się tylko 3 instytucje tego typu zlokalizowane w Kielcach są to: Teatr im Stefana Żeromskiego w Kielcach, Teatr Lalki i Aktora „Kubuś”. Ponadto jeden teatr w regionie prowadzony jest przez Stowarzyszenie Artystyczne „Teatr Ecce Homo” który swoją siedzibę ma w „Bazie Zbożowej” w Kielcach. Instytucje te w 2010r. przygotowały 605 spektakli, które obejrzało 95 837 widzów.

XI. Kapitał społeczny województwa świętokrzyskiego.

Społeczeństwo obywatelskie w tematyce polityki społecznej należy postrzegać jako pewną przestrzeń w której obywatele mają możliwość oddolnej inicjatywy w zakresie integracji społecznej. Przestrzeń ta pozwala obywatelom prowadzić debatę, w efekcie której wypracowane zostają rozwiązania społeczne dla dobra wszystkich obywateli.

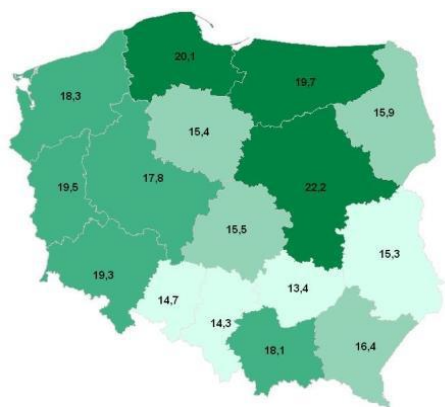
Obecnie wyzwaniem dla społeczeństwa obywatelskiego, funkcjonującego w obszarze polityki społecznej jest ukierunkowanie działań na tworzenie podmiotów ekonomii społecznej, ogromną rolę w tym zakresie do odegrania ma również administracja publiczna oraz przedsiębiorstwa prywatne. Trzy sektory gospodarki, współpracujące ze sobą mogą stworzyć warunki do prężnego rozwoju podmiotów ekonomii społecznej. Aby taka współpraca była aktywna niezbędne jest przeprowadzenie inwentaryzacji obecnie już funkcjonujących podmiotów. Dlatego Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w 2011r. przeprowadził wśród samorządów gminnych badania z których wynika, iż na terenie województwa świętokrzyskiego funkcjonują następujące instytucje ekonomii społecznej:

Tabela 6. Instytucje ekonomii społecznej w województwie świętokrzyskim.

Lp.	Forma prawna	woj. świętokrzyskie	kraj
1	Kluby Integracji Społecznej/Centra Integracji Społecznej	13	ok. 70
2	Spółdzielnie socjalne	4	ok. 350
3	Zakłady Aktywności Zawodowej	2	ok. 60
4	Przedsiębiorstwa ekonomii społecznej w formie spółki spółdzielni/spółki	1	ok 12000
5	Organizacje pozarządowe realizujące cele ekonomii społecznej	4	ok. 16000
6	Towarzystwa Ubezpieczeń Wzajemnych	0	9

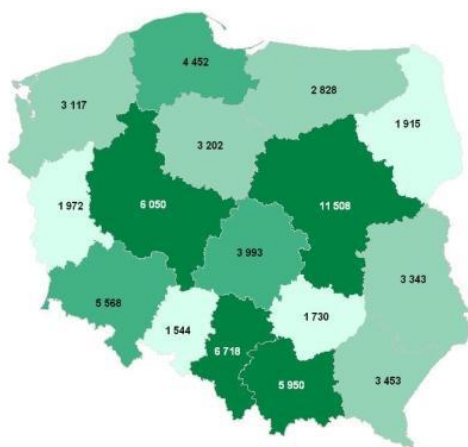
Źródło. Materiały własne oraz www.ekonomiaspoleczna.pl (14.07.2011 r.).

W województwie świętokrzyskim na 10 tysięcy mieszkańców przypada niespełna 13,5 organizacji i jest to najmniejsza liczba w kraju. Również pod względem zaewidencjonowanych stowarzyszeń w bazie REGON województwo świętokrzyskie zajmuje drugie miejsce od końca przed województwem opolskim z liczbą 1700 organizacji pozarządowych.

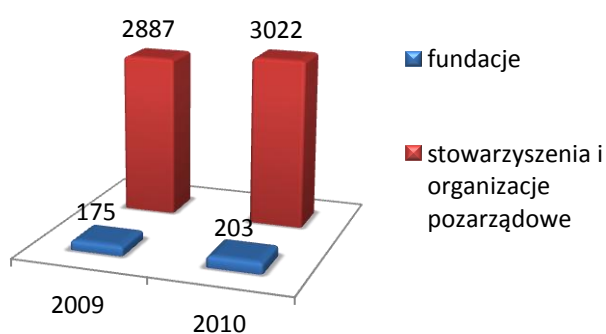
Mapa 1. Liczba stowarzyszeń i fundacji w województwach w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców.

Źródło: M. Gumkowska, J. Herbst, P. Radecki *Podstawowe fakty o organizacjach pozarządowych*, Raport z badania 2008, Stowarzyszenie Klon/Jawor, s. 13.

Mapa 2. Liczba stowarzyszeń i fundacji w województwach (REGON).

Źródło: M. Gumkowska, J. Herbst, P. Radecki *Podstawowe fakty o organizacjach pozarządowych* Raport z badania 2008, Stowarzyszenie Klon/Jawor, s. 13.

Wykres 18. Liczba fundacji i stowarzyszeń którym został nadany numer REGON w woj. świętokrzyskim.

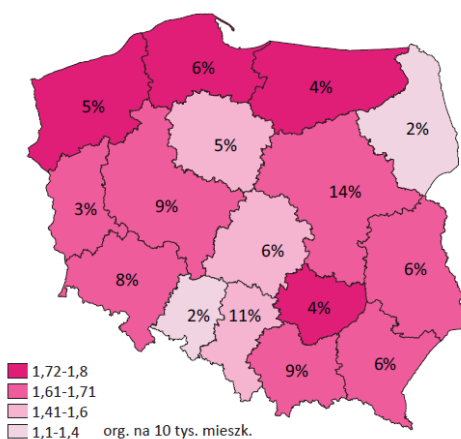
Źródło: M. Gumkowska, J. Herbst, P. Radecki *Podstawowe fakty o organizacjach pozarządowych* Raport z badania 2008, Stowarzyszenie Klon/Jawor, s. 13.

Liczba organizacji działających na terenie województwa świętokrzyskiego, których celem statutowym jest działalność w obszarze polityki społecznej i zarejestrowanych

w ogólnopolskiej bazie organizacji pozarządowych, na portalu ngo.pl wyniosła w 2011r. – 1 349, z tego działających w zakresie:

- pomocy społecznej, w tym pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej – 404,
- osób niepełnosprawnych – 209,
- osób w wieku emerytalnym – 36,
- ochrony zdrowia – 271,
- przeciwdziałaniu uzależnieniom i patologiom społecznym - 57,
- integracji i reintegracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym – 26,
- inne - 346²¹.

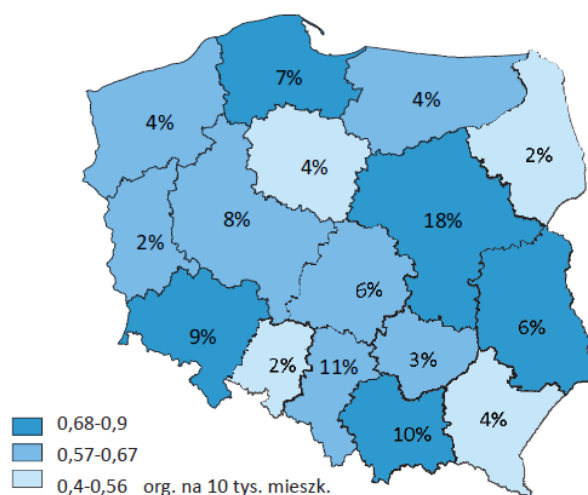
Według danych z Głównego Urzędu Statystycznego tylko 4% organizacji pozarządowych z terenu województwa świętokrzyskiego działa w obszarze pomocy społecznej, usług socjalnych, rynku pracy i aktywizacji zawodowej, natomiast w zakresie ochrony zdrowia odsetek ten wynosi zaledwie 3%.

Mapa 3. Rozmieszczenie terytorialne organizacji działających w obszarze pomocy społecznej i usług socjalnych oraz rynku pracy i aktywizacji zawodowej na 10 tys. mieszkańców.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Departament Badań Społecznych, *Podstawowe dane o stowarzyszeniach, fundacjach i podmiotach wyznaniowych działających w 2008r.*, Warszawa 2010.

²¹ Portal www.ngo.pl (20.06.2011r.)

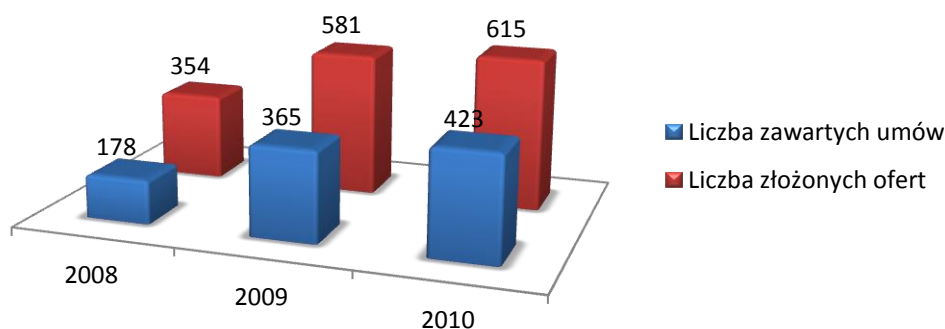

Mapa 4. Rozmieszczenie organizacji działających w obszarze ochrony zdrowia na 10 tys. mieszkańców.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Departament Badań Społecznych *Podstawowe dane o stowarzyszeniach, fundacjach i podmiotach wyznaniowych działających w 2008r.*, Warszawa 2010.

W celu organizowania społeczeństwa obywatelskiego na szczeblu wojewódzkim podejmowanych jest wiele przedsięwzięć promujących aktywność społeczną wśród obywateli. Dużą rolę do odegrania w tej kwestii ma powołana przez Marszałka Województwa Świętokrzyskiego Rada Pożytku Publicznego, której celem nadrzędnym jest wzmocnienie współpracy III sektora z sektorem publicznym. W ramach współpracy z NGO zarząd województwa co roku ogłasza program współpracy z organizacjami pozarządowymi, którego nadrzędnym celem jest kształtowanie demokratycznego ładu społecznego w środowisku lokalnym poprzez umacnianie i budowanie stabilnego partnerstwa pomiędzy samorządem a organizacjami pozarządowymi. Cztery priorytety określone w programie dotyczą kwestii związanych z szeroko rozumianą polityką społeczną. Należą do nich: ochrona i promocja zdrowia – program polityki zdrowotnej, profilaktyka i rozwiązywanie problemów alkoholowych, zwalczanie narkomanii, pomoc społeczna, w tym pomoc rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywanie szans tych rodzin i osób.²²

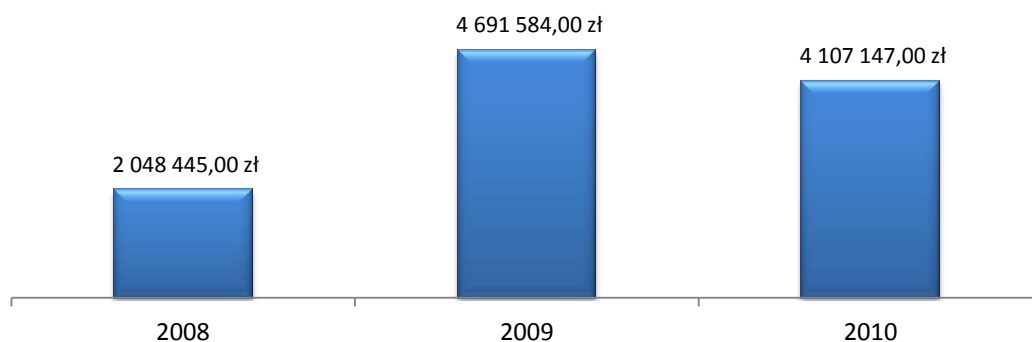
²² Program Współpracy Samorządu Województwa z Organizacjami Pozarządowymi na 2011r., Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego, Kielce 2011.

Wykres 19. Zestawienie ilości zawartych umów i złożonych ofert współpracy z samorządem województwa przez NGO w latach 2008-2010.

Źródło: Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej i Zdrowotnej, Roczne raporty z współpracy samorządu województwa z organizacjami pozarządowymi, Kielce.

Na powyższym wykresie możemy zaobserwować rosnące zainteresowanie ogłaszanymi przez zarząd województwa konkursami na realizację zadań własnych, zlecanych organizacjom pozarządowym. Dobrym prognostykiem na przyszłość jest fakt, iż w 2010r. zmniejszył się stosunek liczby złożonych ofert do liczby zawartych umów.

Wykres 20. Zestawienie wysokości kwot przekazanych organizacjom pozarządowym w latach 2008-2010.

Źródło: Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej i Zdrowotnej, Roczne raporty z współpracy samorządu województwa z organizacjami pozarządowymi, Kielce.

Jak widać na powyższym wykresie kwota środków finansowych, przekazana organizacjom pozarządowym, pochodzących z budżetu województwa zmniejszyła się o 12% w odniesieniu do 2009 r. Jednocześnie to właśnie w 2009 r. samorząd województwa przekazał najwyższą kwotę stowarzyszeniom. Z kolei to właśnie w 2010 r. liczba złożonych ofert była największa od 2008 r. (wykres 19). Sytuacja taka może być spowodowana faktem, iż organizacje pozarządowe przystępując do konkursu ofert nie wykazują we wnioskach, iż projekt ma zasięg ponadregionalny a tylko taki może uzyskać dofinansowanie.

XII. Charakterystyka systemu pomocy społecznej w województwie świętokrzyskim.

Zasoby pomocy społecznej w województwie świętokrzyskim

Infrastruktura

Zadania pomocy społecznej w województwie świętokrzyskim realizowane są przez jednostki wszystkich szczebli samorządu terytorialnego, a także przez administrację rządową:

- 1) Na poziomie gmin – 102 ośrodki pomocy społecznej (w tym 26 miejsko – gminnych, 71 gminnych, 5 miejskich w tym Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Kielcach realizujący zadania pomocy społecznej zarówno samorządu gminy jak i samorządu powiatu).
- 2) Na poziomie powiatów – 13 powiatowych centrów pomocy rodzinie.
- 3) Na poziomie województwa:
 - ze strony administracji samorządowej - Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego,
 - ze strony administracji rządowej – Wydział Polityki Społecznej Świętokrzyskiego Urzędu Wojewódzkiego.

Struktura domów pomocy społecznej w województwie świętokrzyskim przedstawia się następująco:

- dla osób przewlekle somatycznie chorych – 7 DPS – 927 miejsc,
- dla osób w podeszłym wieku - 5 DPS – 364 miejsca,
- dla niepełnosprawnych fizycznie – 1 DPS – 45 miejsc,
- dla przewlekle psychicznie chorych – 12 DPS – 1125 miejsc,
- dla niepełnosprawnych intelektualnie – 8 DPS – 903 miejsca.

W województwie świętokrzyskim funkcjonuje 31 środowiskowych domów samopomocy, z tego 22 prowadzone przez samorządy gminne, 5 przez samorządy powiatowe, 3 przez Caritas, 2 przez inne stowarzyszenia.

Placówek zapewniających całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym, w podeszłym wieku, funkcjonujących w ramach działalności gospodarczej posiadających zezwolenie wojewody na funkcjonowanie na terenie woj. świętokrzyskiego działa 6 z łączną liczbą miejsc 162.

W obszarze województwa funkcjonuje 41 placówek opiekuńczo – wychowawczych prowadzonych przez samorządy powiatowe, na łączną liczbę miejsc 1177, oraz 21 przez inny podmiot na łączną liczbę miejsc 1123. Ze względu na specyfikę działania wyróżnia się 21

placówek opiekuńczych, 5 specjalistycznych, 5 interwencyjnych, 21 rodzinnych, 12 socjalizacyjnych, 2 wielofunkcyjne. Na terenie województwa świętokrzyskiego funkcjonuje 11 ośrodków wsparcia dla osób bezdomnych.

Wsparcie dla osób wykluczonych społecznie oraz zagrożonych wykluczeniem społecznym w województwie świętokrzyskim oferują: 5 Centra Integracji Społecznej. Ponadto w województwie świętokrzyskim w 2010 roku funkcjonowało 7 Ośrodków Interwencji Kryzysowej, 17 Punktów Konsultacyjnych dla ofiar przemocy w rodzinie, dwa Ośrodki Adopcyjno – Opiekuńcze, jeden Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy oraz Ośrodek Korekcyjno Edukacyjny dla sprawców przemocy. W województwie świętokrzyskim funkcjonuje około 58 organizacji pozarządowych działających w obszarze pomocy i integracji społecznej, udzielających pomocy osobom i rodzinom w różnych formach²³.

Kadry

O sile i jakości systemu pomocy społecznej stanowią osoby zatrudnione w tym obszarze, szczególnie pracownicy socjalni.

W strukturach Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie w 2010 roku zatrudnionych było 209 osób, z tego pracownicy socjalni to 62 pracowników. W Ośrodkach Pomocy Społecznej (w tym w MOPR Kielce) zatrudnionych było 2118 osób, z tego 706 osób pracowało na stanowisku pracownika socjalnego, 50 na stanowiskach aspiranta pracy socjalnej, 295 osób to pracownicy wykonujący usługi opiekuńcze, a 73 osoby specjalistyczne usługi opiekuńcze. W grupie pozostałych osób zatrudnionych w ośrodkach pomocy społecznej 165 to osoby pracujące na stanowiskach dyrektorów/kierowników, zastępców dyrektorów/kierowników, konsultantów, koordynatorów ds. komputeryzacji, a 829 stanowią pozostali pracownicy.

Pracownicy socjalni województwa świętokrzyskiego to grupa mocno sfeminizowana, gdzie 95 % stanowią kobiety. Pracownicy socjalni województwa świętokrzyskiego to w głównej mierze osoby z dużym doświadczeniem zawodowym, 28,86% posiada ponad 20 letni staż w tym zawodzie, a 28,40%, stanowią osoby, których staż pracy wynosi od 11 do 20 lat pracy. Pracownicy ze stażem od 2-5 lat stanowią 20,45%, osoby pracujące do roku to 12,04% ogółu. Najmniejszy odsetek w grupie pracowników socjalnych - 10,22% - stanowią osoby posiadające staż pracy od 6 do 10 lat. Pracownicy socjalni w przeważającej części to

²³ Świętokrzyski Urząd Wojewódzki, Wydział Polityki Społecznej.

osoby dobrze wykształcone, niemal połowa (49,95%) posiada ukończone wyższe studia magisterskie, z tego w zdecydowanej większości (45,37%) są to studia kierunkowe, a 4,58% posiada dyplom magisterski uzyskany na innym kierunku niż praca socjalna lub na jednym z kierunków wymienionych w art. 116 Ustawy o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004r. Pracownicy z wykształceniem wyższym zawodowym posiadający stopień licencjata stanowią 12,02% ogółu, z tego 10,64% ukończyło studia licencjackie kierunkowe, a 1,38% studia licencjackie niekierunkowe²⁴.

Tabela 7. Obciążenie pracą pracowników socjalnych.

Liczba mieszkańców na jednego pracownika socjalnego				
Rok	2007	2008	2009	2010
Woj. świętokrzyskie	2323	2183	1994	1700
Polska	2334	2198	2134	brak danych

Źródło: Instytut Rozwoju Służb Społecznych, *Raport - Pomoc społeczna w liczbach*, Warszawa. 2010.

Powyższa tabela prezentuje dane dotyczące obciążenia pracą pracowników socjalnych w województwie świętokrzyskim na przestrzeni lat 2007-2010. Wskaźnik obciążenia pracą tj. liczba mieszkańców na jednego pracownika socjalnego od 2007 roku systematycznie maleje. Według informacji na temat stanu zatrudnienia, otrzymanego z ośrodków pomocy społecznej wynika, iż 35 ośrodków nie spełnia ustawowego wymogu zatrudnienia odpowiedniej ilości pracowników socjalnych. Ustawa o pomocy społecznej przed nowelizacją określała, iż na 2000 mieszkańców powinien przypadać co najmniej jeden pracownik socjalny. Według danych z badania „Bilans potrzeb w zakresie pomocy społecznej” 35 ośrodków w 2010 roku nie spełniało ustawowego wymogu dotyczącego zatrudnienia. Według znowelizowanej ustawy o pomocy społecznej normą ma być zatrudnienie w ośrodku nie mniej niż 3 pracowników socjalnych, na jednego pracownika ma przypadać 2000 mieszkańców lub 50 środowisk objętych pracą socjalną (zmiana ta ma wejść w życie od 2015 roku). Oszacowana na podstawie danych ze sprawozdania MPiPS - 03 liczba rodzin przypadających na jednego pracownika socjalnego w województwie świętokrzyskim wynosi około 80 rodzin.

Finanse

Wydatki budżetów jednostek samorządu terytorialnego na pomoc społeczną i pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej wyniosły ogółem w 2009 roku

²⁴Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego, Raport z badania pn. *Problem ubóstwa i wykluczenia społecznego w opinii pracowników socjalnych*, Kielce 2010.

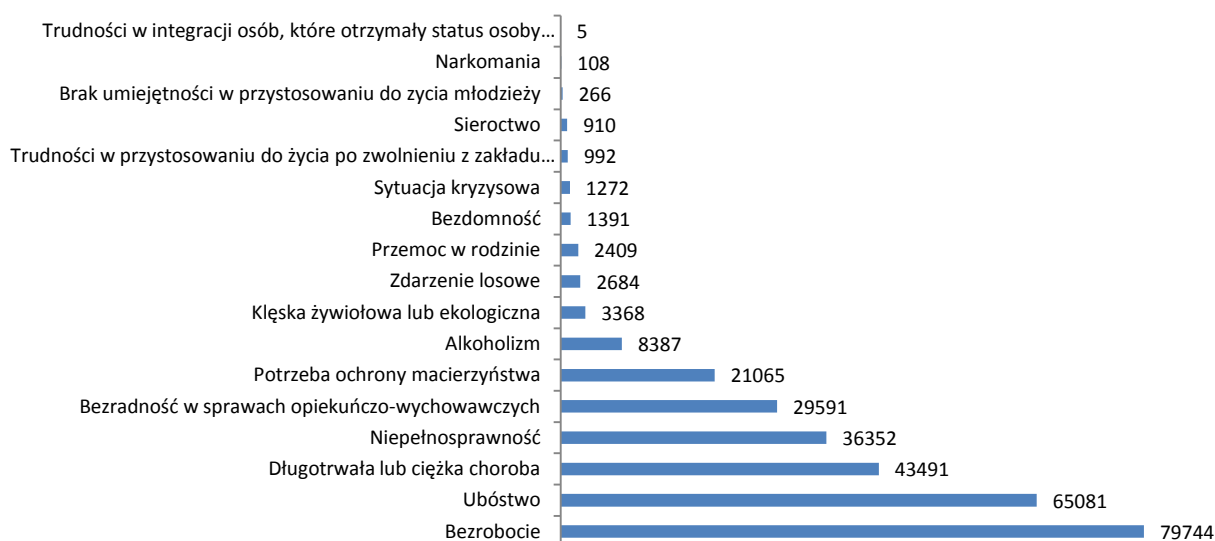
925 930,3 tys. zł co stanowiło 16,75% wszystkich wydatków jednostek samorządu terytorialnego. Wydatki budżetów gmin w tym obszarze wyniosły w 2009 roku 520 913,3 tys. zł, wydatki samorządów powiatowych wyniosły 150 393,2 tys. zł, wydatki miasta Kielce (miasto na prawach powiatu) wyniosły 169 076,8 tys. zł, samorząd województwa na realizację zadań z zakresu polityk społecznej wydatkował kwotę 85 547,0 tys. złotych.

Powody przyznawania pomocy społecznej w województwie świętokrzyskim

Przyznanie świadczeń z pomocy społecznej jest uzależnione od spełnienia warunku określonego w art. 8 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej określającego wysokość kryterium dochodowego osoby lub rodziny. Zgodnie z tym przepisem uprawnienie do korzystania ze świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej przysługuje: osobie samotnie gospodarującej, której dochód nie przekracza kwoty 477 zł oraz w rodzinie, w której dochód na osobę nie przekracza kwoty 351 zł, - przy jednoczesnym wystąpieniu co najmniej jednego z powodów wymienionych w art. 7 pkt 2-15 lub innych okoliczności uzasadniających udzielenie pomocy społecznej. Powody wymienione w art. 7 pkt 1-15 to:

- 1 ubóstwo,
- 2 sieroctwo,
- 3 bezdomność,
- 4 bezrobocie,
- 5 niepełnosprawność,
- 6 długotrwała lub ciężka choroba,
- 7 przemoc w rodzinie,
- 8 potrzeba ochrony macierzyństwa lub wielodzietności,
- 9 bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych,
- 10 braku umiejętności w przystosowaniu do życia młodzieży opuszczającej całodobowe placówki opiekuńczo-wychowawcze,
- 11 trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy,
- 12 trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego,
- 13 alkoholizm lub narkomania,
- 14 zdarzenie losowe i sytuacja kryzysowa,

15 klęska żywiołowa lub ekologiczna.²⁵

Wykres 21. Powody udzielania pomocy w województwie świętokrzyskim.

Źródło: Sprawozdanie MPiPS – 03 za 2010 rok.

Najczęstsze powody przyznawania pomocy mieszkańcom województwa świętokrzyskiego to: bezrobocie (26,83%), ubóstwo (21,9%), długotrwała i ciężka choroba (14,63%), niepełnosprawność (12,23%), bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych (9,95%), alkoholizm (7,08%).

Świadczenia z pomocy społecznej dzielą się na: pieniężne i niepieniężne. Świadczeniami pieniężnymi są: zasiłek stały, zasiłek okresowy, zasiłek celowy i specjalny zasiłek celowy, zasiłek i pożyczka na ekonomiczne usamodzielnienie, pomoc dla rodzin zastępczych, pomoc na usamodzielnienie oraz na kontynuowanie nauki, świadczenie dla uchodźców.

Tabela 8. Udzielone świadczenia.

Lp.	Formy pomocy	Liczba osób którym przyznano decyzją świadczenia	Liczba rodzin	Kwota świadczeń w zł
1	Zasiłki stałe – ogółem	7 763	7697	26 768 895
2	Zasiłki okresowe – ogółem	15 213	14 903	18 878 476
3	Schronienie	317	312	725 040
4	Posiłek	42 372	25 982	26 359 853
5	Ubranie	626	515	71 967
6	Usługi opiekuńcze	3561	3114	19 690 240
7	Zasiłki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego	344	343	575 937
8	Zasiłki celowe w formie biletu kredytowanego	40	54	772

²⁵ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, Dz.U. 2004 nr 64 poz. 593 z późn. zm.

9	Sprawienie pogrzebu	145	145	282 239
10	Inne zasiłki celowe i w naturze	35 126	30482	26 068 449
11	Pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie	1	1	300

Źródło: Sprawozdanie MPiPS – 03 za 2010 rok.

Tabela 8 prezentuje dane dotyczące liczby beneficjentów oraz wysokości świadczeń wypłacanych przez pomoc społeczną w województwie świętokrzyskim. Oprócz wsparcia materialnego beneficjenci otrzymują pomoc w postaci poradnictwa specjalistycznego (15 196 liczba osób w rodzinach), interwencji kryzysowej (2 223 liczba osób w rodzinach), pracy socjalnej (84 294 liczba osób w rodzinach).

W województwie świętokrzyskim obserwujemy zróżnicowanie w liczbie beneficjentów pomocy społecznej w stosunku do liczby mieszkańców poszczególnych powiatów i gmin. Dane dotyczące procentowego wskaźnika liczby klientów pomocy społecznej do liczby mieszkańców w powiatach województwa świętokrzyskiego prezentuje tabela 9.

Tabela 9. Beneficjenci pomocy społecznej w powiatach województwa świętokrzyskiego.

Powiat	Liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną w 2009 r.	Liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną w 2010 r.	Liczba mieszkańców w 2009 r.	Liczba mieszkańców w 2010 r.	Współczynnik pauperyzacji 2009 r.	Współczynnik pauperyzacji 2010 r.	Zmiana
buski	11 189	9 527	73 549	73 013	15,21	13,05	-2,16
jędrzejowski	12 923	11 052	89 607	88 498	14,42	12,49	-1,93
kazimierski	5 138	3 829	35 491	34 895	14,48	10,97	-3,51
kielecki	33 976	30 813	201 907	202 528	16,83	15,21	-1,62
konecki	15 827	11 602	83 864	82 779	18,87	14,02	-4,85
opatowski	7 477	6 836	56 170	55 182	13,31	12,39	-0,92
ostrowiecki	12 643	12 044	115 283	114 215	10,97	10,55	-0,42
pińczowski	5 485	5 049	41 788	41 023	13,13	12,31	-0,82
sandomierski	16 358	20 782	81 456	80 341	20,08	25,87	+5,79
skarżyski	8 440	8 279	79 035	78 007	10,68	10,61	-0,07
starachowicki	11 970	10 136	93 972	93 067	12,74	10,89	-1,85
staszowski	10 379	10 056	74 166	73 183	13,99	13,74	-0,25
włoszczowski	6 224	5 486	47 216	46 482	13,18	11,80	-1,38
m. Kielce	20 387	16 742	204 228	204 087	9,98	8,20	-1,78

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania MPiPS – 03.

Współczynnik pauperyzacji, czyli stosunek liczby osób korzystających z pomocy społecznej do ogólnej liczby ludności, dla całego województwa w 2010 roku ukształtował się na poziomie 13% i był o 0,97% niższy od analogicznego w roku 2009. Na przestrzeni lat 2009 – 2010 obserwujemy spadek beneficjentów pomocy społecznej w ogólnej liczbie mieszkańców we wszystkich powiatach województwa świętokrzyskiego, za wyjątkiem

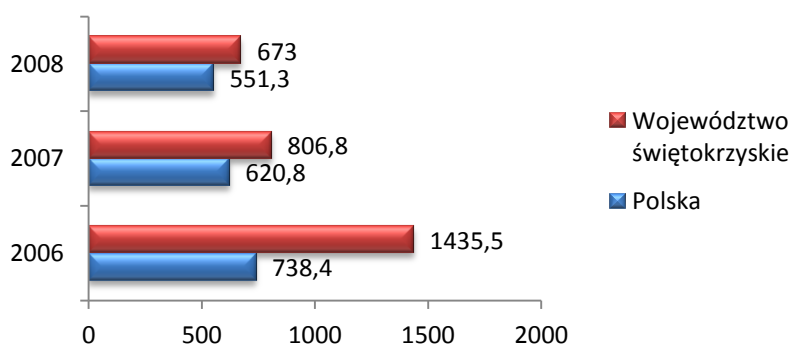
powiatu sandomierskiego, gdzie odnotowujemy wzrost o 5,79 %. Należy pamiętać, iż powiat sandomierski został w znaczący sposób dotknięty przez powódź w 2010 roku co mogło mieć znaczący wpływ na powyższy wskaźnik. Znaczący spadek wartości współczynnika pauperyzacji w 2010 roku wystąpił w powiecie koneckim o 4,85%, powiecie kazimierskim o 3,51%, oraz w powiecie buskim o 2,16%.

Tabela 10. Beneficjenci pomocy społecznej według podregionów.

	Liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną w 2009 r.	Liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną w 2010 r.	Liczba mieszkańców w 2009 r.	Liczba mieszkańców w 2010	Wskaźnik pauperyzacji (WP) 2009 r.	Wskaźnik pauperyzacji (WP) 2010 r.
Podregion sandomiersko - jędrzejowski	75 173	72 617	449 443	492 617	16,73%	14,74%
Podregion kielecki	103 243	77 572	778 289	660 468	13,27%	11,75%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania MPiPS – 03.

Agregacja danych dotyczących stosunku liczby osób korzystających z pomocy społecznej do ogólnej liczby ludności według regionów, pozwala zauważyć, iż najwyższy odsetek osób korzystających z pomocy społecznej zamieszkuje w powiatach znajdujących się w południowej części województwa. Na obszarze województwa świętokrzyskiego w 2010 roku odnotowujemy cztery gminy, w których zamieszkująca ludność, w co najmniej 30% składa się z członków rodzin/gospodarstw domowych wspieranych przez pomoc społeczną. Są to gminy: Samborzec 55,09%, Łonów 45,92%, Dwikozy 45,14%, Koprzywnica 36,76%. Gminy województwa świętokrzyskiego, charakteryzujące się najniższą wartością współczynnika pauperyzacji w 2010 roku to: Złota 4,89%, Sandomierz 6,6%, Ostrowiec Świętokrzyski 7,14%.

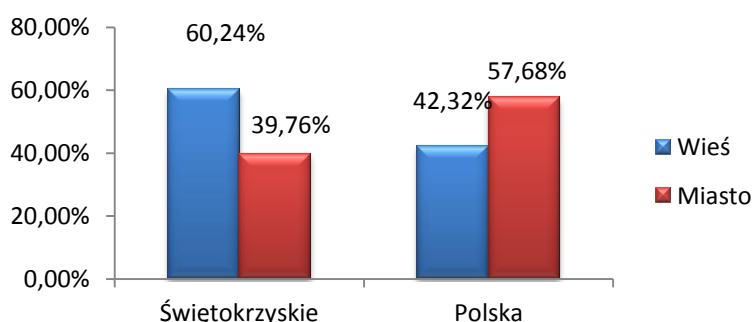

Wykres 22. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej na 10 tys. mieszkańców.

Źródło: Instytut Rozwoju Służb Społecznych, Raport - Pomoc społeczna w liczbach, Warszawa. 2010.

Na przestrzeni ostatnich lat obserwujemy malejącą tendencję wskaźnika liczby osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w przeliczeniu na 10 tysięcy mieszkańców. W stosunku do 2006 roku w 2008 r. liczba świadczeniobiorców w przeliczeniu na 10 tysięcy mieszkańców zmalała o ponad połowę. Jednak należy przypuszczać, iż na pozytywną zmianę tego wskaźnika wpływ mają kryteria dochodowe przyznawania pomocy społecznej, które nie zmieniły się od 7 lat. Powoduje to, iż coraz mniej osób spełnia kryterium ustawowe, przez co maleje liczba osób uprawnionych do otrzymania świadczeń z pomocy społecznej.

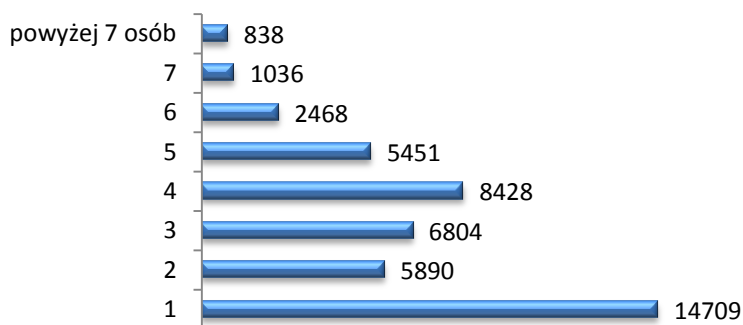
Charakterystyka beneficjentów pomocy społecznej w województwie świętokrzyskim

Wykres 23. Beneficjenci pomocy społecznej wg miejsca zamieszkania.

Źródło: Instytut Rozwoju Służb Społecznych, *Raport - Pomoc społeczna w liczbach*, Warszawa. 2010.

Zdecydowanie najwięcej osób korzystających z pomocy społecznej w województwie świętokrzyskim zamieszkuje tereny wiejskie; odwrotną tendencję obserwujemy biorąc pod uwagę analogiczne dane dla całego kraju. Struktura klientów pomocy społecznej odzwierciedla strukturę ludności według miejsca zamieszkania w województwie świętokrzyskim, które jest regionem o niskim stopniu urbanizacji.

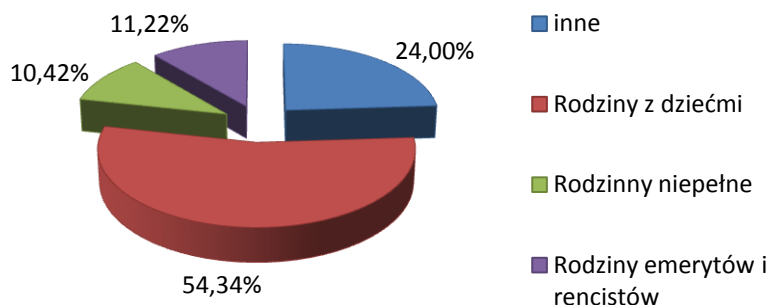

Wykres 24. Liczebność rodzin korzystających z pomocy społecznej.

Źródło: Instytut Rozwoju Służb Społecznych, *Raport - Pomoc społeczna w liczbach*, Warszawa. 2010.

Dane dotyczące liczebności członków rodzin korzystających z pomocy społecznej w województwie świętokrzyskim wskazują, iż największą grupą korzystającą ze wszelkiego

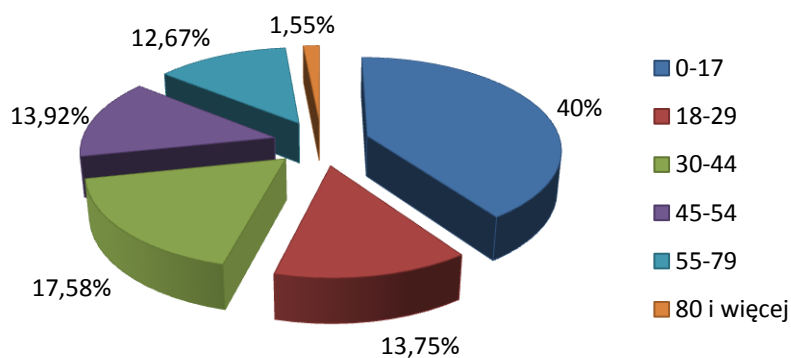
rodzaju świadczeń systemu pomocy społecznej w województwie świętokrzyskim stanowią osoby samotnie prowadzące gospodarstwa domowe.

Wykres 25. Typy rodzin korzystających z pomocy społecznej.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania MPiPS – 03.

Według danych pochodzących ze sprawozdania MPiPS - 03 w strukturze rodzin będących klientami pomocy społecznej w województwie świętokrzyskim ponad połowa to rodziny z dziećmi, 10,42% stanowią rodziny niepełne a 11,22% rodziny emerytów i rencistów.

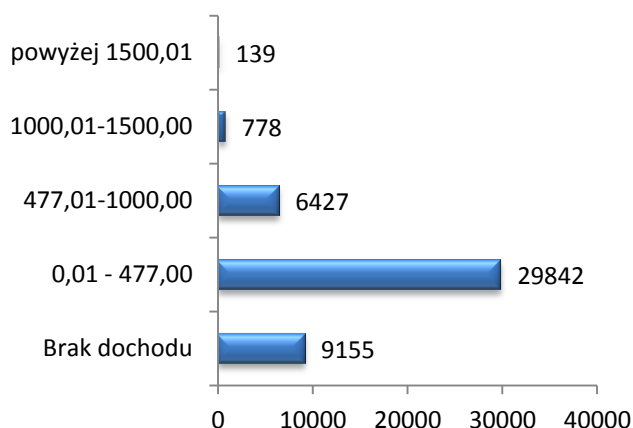

Wykres 26. Beneficjenci pomocy społecznej wg wieku.

Źródło: Instytut Rozwoju Służb Społecznych, *Raport - Pomoc społeczna w liczbach*, Warszawa. 2010.

W województwie świętokrzyskim, podobnie jak w całym kraju, obserwujemy wysoki udział dzieci i młodzieży w wieku szkolnym wśród beneficjentów systemu pomocy społecznej. Socjologowie nazywają to zjawisko "juwenalizacją biedy" czyli nadreprezentacją

dzieci w populacji biednych oraz większym zagrożeniem biedą wśród dzieci niż wśród osób dorosłych²⁶.

Wykres 27. Beneficjenci pomocy społecznej wg wysokości dochodu.

Źródło: Instytut Rozwoju Służb Społecznych, *Raport - Pomoc społeczna w liczbach*, Warszawa. 2010.

Analiza uwzględniająca wysokość dochodu rodzin korzystających z pomocy społecznej w przeliczeniu na jedną osobę, pokazuje, iż największą grupę stanowią osoby osiągające dochód na osobę w rodzinie do 477,00 zł oraz kategoria rodzin nie osiągająca dochodów. Należy zauważyć, iż wysokość minimum socjalnego obliczanego przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych wynosi dla jednoosobowego gospodarstwa pracowniczego 929,80 złotych, dla rodziny 3 osobowej jest to kwota 809,10 złotych/osobę.

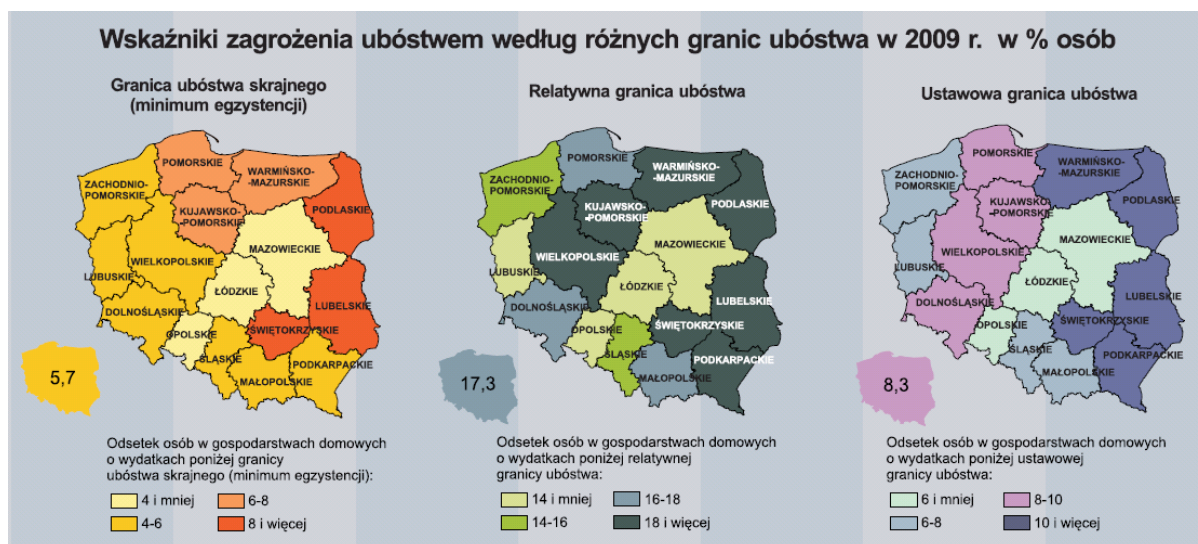
²⁶ W. Warzywoda – Kruszyńska „Dorastać w biedzie”, [w:] *Życie na marginesie wielkiego miasta*, Łódź 1999,2001.

XIII. Identyfikacja najważniejszych problemów społecznych w województwie świętokrzyskim.

Ubóstwo

Ubóstwo jest, obok bezrobocia, jednym z największych problemów społecznych i wyzwań w województwie świętokrzyskim a także we współczesnej Polsce. Jest zjawiskiem złożonym, powodowanym przez wiele czynników społecznych, demograficznych oraz ekonomicznych.

Obserwując regionalne rozpiętości w ocenach zasięgu ubóstwa można zauważyć, iż województwo świętokrzyskie jest jednym z regionów najbardziej zagrożonych pogłębianiem się ubóstwa w Polsce. Na tle innych województw, województwo świętokrzyskie w 2009r. znajdowało się powyżej średniej dla Polski w trzech kategoriach pomiaru ubóstwa tj. ubóstwa skrajnego (minimum egzystencji), relatywnej granicy ubóstwa oraz ustawowej granicy ubóstwa.

Rysunek 3. Wskaźniki zagrożenia ubóstwem w Polsce w 2009r.

Źródło: Opracowanie *Ubóstwo w Polsce w 2009r.*, GUS, 2010.

Przestrzenna analiza zjawiska ubóstwa pozwala na stwierdzenie, iż dotyczy ono regiony gdzie występuje trudna sytuacja na rynku pracy, dotkniętych bezrobociem strukturalnym, na terenach o słabo rozwiniętej działalności pozarolniczej, niskim poziomie infrastruktury. W województwie świętokrzyskim odsetek osób w gospodarstwach domowych znajdujących się poniżej minimum egzystencji wyniósł 11,3%, relatywnej granicy ubóstwa wyniósł 27,5%, ustawowej granicy ubóstwa wyniósł 18%. Powyższe wskaźniki są najwyższymi w skali wszystkich województw w Polsce.

W województwie świętokrzyskim ubóstwo jest również najczęstszym powodem ubiegania się o pomoc społeczną. Jednym z czynników korelujących z ubóstwem jest

zamieszkanie na terenach wiejskich. W województwie świętokrzyskim tereny wiejskie zajmują prawie 95% powierzchni i zamieszkuje je ok. 55 % ogółu ludności całego województwa. Świętokrzyskie jest więc jednym z najsłabiej zurbanizowanych województw w kraju. Szczegółowa analiza wielkości i liczby gospodarstw rolnych wskazuje, że najliczniejszą grupę (75%) stanowią gospodarstwa od 1 do 5 ha. Dodatkowo wskaźnik poziomu zatrudnienia w rolnictwie (liczba osób zatrudnionych/100 ha użytków rolnych) jest jednym z najwyższych w Polsce i wynosi 39,5 osób. Przy tak wysokim poziomie urolnienia i jednocześnie dużego rozdrobnienia działek rolnych można spodziewać się bezrobocia ukrytego, którego cechą jest m.in. długi okres pozostawiania bez pracy i powolny proces dopasowania się do nowych wymagań rynku.

Tabela 11. Ubóstwo wg różnych miar ubóstwa na przestrzeni lat.

Lp.	Wskaźnik	2006 r.	2007 r.	2008 r.
1.	Minimum egzystencji	12,2 %	11,0%	11,3%
2.	Relatywna granica ubóstwa	25,0%	25,1%	27,1%
3.	Ustawowa granica ubóstwa	21,8%	22,0%	18,0%

Źródło : Opracowanie *Ubóstwo w Polsce w 2009r.*, GUS, 2010

Dane wojewódzkie, dotyczące liczby osób korzystających z pomocy społecznej z powodu ubóstwa na przestrzeni ostatnich dwóch lat, prezentuje tabela poniżej.

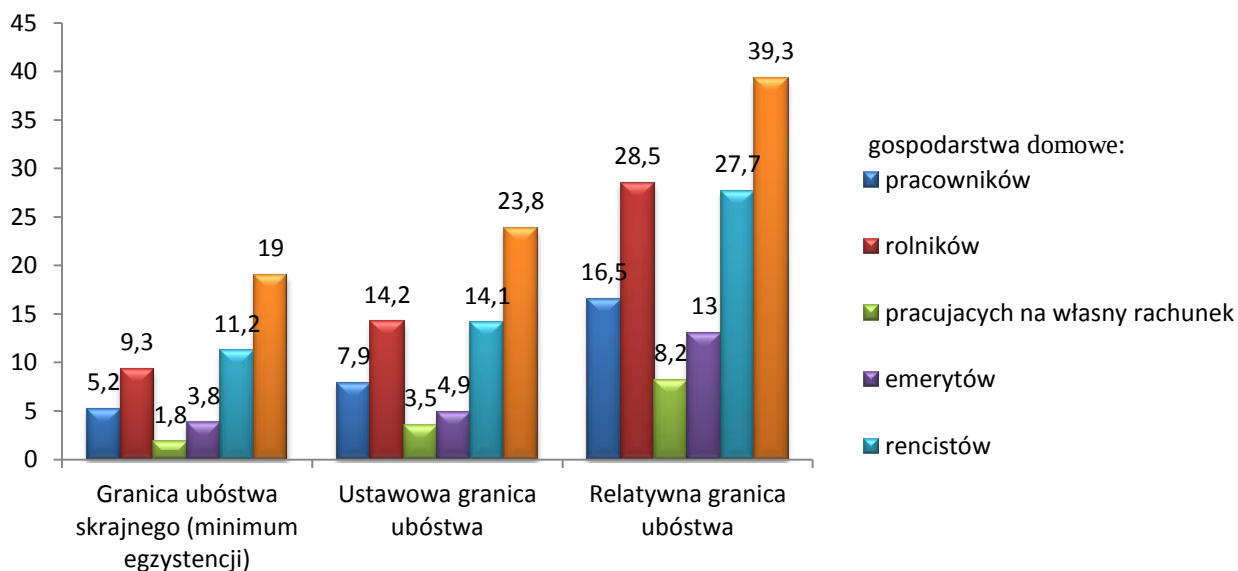
Tabela 12. Liczba klientów pomocy społecznej otrzymujących pomoc z powodu ubóstwa.

Rok	Liczba rodzin		Liczba osób w rodzinach
	Ogółem	W tym na wsi	
2008	23 257	12 223	72 969
2009	28 197	12 009	77 878
2010	23 230	11 480	65 081

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania MPiPS – 03.

W makroskali ubóstwem najbardziej zagrożeni są mieszkańcy wsi i małych miasteczek oraz terenów o wysokim bezrobociu strukturalnym. W skali mikro czynnikami zwiększającymi zagrożenie ubóstwem są: młody wiek lub wiek poprodukcyjny, płeć (zjawisko feminizacji ubóstwa), niski poziom wykształcenia, struktura rodziny (wielodzietne lub niepełne), niestabilne źródło dochodów (zwłaszcza niezarobkowe źródła utrzymania inne niż renty i emerytury), niskopłatna praca oraz występowanie dysfunkcji takich jak niepełnosprawność członka rodziny lub uzależnienia. Analizując problem ubóstwa należy uwzględnić przyczynowo – skutkowy charakter tego zjawiska. Wzrost ilościowy i jakościowy ubóstwa polega na wzajemnym oddziaływaniu na siebie przyczyn i skutków naprzemiennie. Warto zauważyć, że w wielu przypadkach problemy te nie występują pojedynczo, ale zespołowo, nawarstwiają się, stawiając jednostkę w bardzo niekorzystnej sytuacji. Zagrożeniem generującym ubóstwo jest również liczna grupa gospodarstw rolnych

nieprowadzących żadnej działalności. O skali problemu świadczą statystyki Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Kielcach, według których bezrobotni mieszkający na wsi stanowią ok. 56 % ogółu bezrobotnych.

Wykres 28. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem wg grup społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych w 2009 r.

Źródło: Opracowanie *Ubóstwo w Polsce w 2009r.*, GUS, 2010.

Według pracowników socjalnych z województwa świętokrzyskiego zjawiskiem ubóstwa najbardziej zagrożone są rodziny wielodzietne, osoby niepełnosprawne, osoby starsze²⁷.

Zidentyfikowane przyczyny ubóstwa w województwie świętokrzyskim:

- Niski stopień urbanizacji.
- Wysoka stopa bezrobocia oraz ukryte bezrobocie głównie w części południowej województwa.
- Niski stopień rozwoju gospodarczego.
- Przeciętny dochód na jednego mieszkańca poniżej średniej krajowej (o około 20%).
- Znaczny odsetek osób pracujących na umowę o pracę otrzymujących wynagrodzenie w wysokości płacy minimalnej.
- Wysoki odsetek osób pracujących w rolnictwie.
- Rozdrobnienie gospodarstw rolnych ($\frac{3}{4}$ poniżej 5ha).

Eliminowanie przyczyn ubóstwa oraz przeciwdziałanie jego skutkom jest wyzwaniem dla polityki społecznej regionu. Ograniczanie zjawiska ubóstwa wymaga wielowymiarowych,

²⁷ Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego, Raport – *Problem ubóstwa i wykluczenia społecznego w opinii pracowników socjalnych województwa świętokrzyskiego*, Kielce 2010.

systemowych działań związanych przede wszystkim z rozwojem gospodarczym regionu oraz ograniczaniem bezrobocia. Stwarzanie warunków do rozwoju przedsiębiorczości, pozyskiwanie inwestycji, powinno przełożyć się na poprawę jakości życia mieszkańców województwa oraz niwelowania różnic w poziomie dochodów w stosunku do innych regionów Polski. Ze względu na niski stopień urbanizacji, szczególnie południowej części województwa świętokrzyskiego, potrzebne są działania skierowane do ludności utrzymującej się z rolnictwa, która w znacznym stopniu zagrożona jest ubóstwem. Niezmiernie ważne jest, aby w walce ze zjawiskiem ubóstwa skupić się na ograniczaniu jego źródeł, a nie na łagodzeniu skutków za pomocą różnych form pomocy społecznej.

Sieroctwo

Definicja sieroctwa charakteryzuje się dosyć rozbudowanym zakresem znaczeniowym i dlatego coraz częściej występuje podział na sieroctwo naturalne i sieroctwo społeczne. Z sieroctwem naturalnym mamy do czynienia wtedy, gdy oboje rodzice dziecka nie żyją. Sieroctwo społeczne natomiast polega na tym, że dziecko jest pozbawione normalnego środowiska rodzinnego²⁸.

W województwie świętokrzyskim, według danych Wydziału Polityki Społecznej Świętokrzyskiego Urzędu Wojewódzkiego na dzień 28/01/2011, funkcjonowało 41 placówek opiekuńczo – wychowawczych (w tym trzy oferujące pomoc w zakresie wyłącznie wsparcia dziennego) oraz dwa ośrodki adopcyjno – opiekuńcze. Wyróżnia się placówki opiekuńczo - wychowawcze typu: interwencyjnego, rodzinnego, socjalizacyjnego, wielofunkcyjnego. W tabeli poniżej zaprezentowane zostały dane dotyczące liczby całodobowych placówek opiekuńczo – wychowawczych dla dzieci i młodzieży oraz liczbę wychowanków.

Tabela 13. Całodobowe placówki opiekuńczo - wychowawcze dla dzieci i młodzieży.

Placówki				Wychowankowie		
	2005 r.	2008 r.	2009 r.	2005 r.	2008 r.	2009 r.
ogółem	30	35	37	525	543	580
interwencyjne	1	X	X	8	X	X
rodzinne	19	21	22	129	139	147
socjalizacyjne	6	8	8	208	276	247
wielofunkcyjne	4	6	7	180	128	186

Źródło: Urząd Statystyczny w Kielcach, *Rocznik statystyczny województwa świętokrzyskiego*, Kielce 2010.

Analizując dane w tabeli należy zauważyć, iż w badanych okresach obserwujemy wzrost liczby całodobowych placówek opiekuńczo - wychowawczych w województwie świętokrzyskim. Dotyczy to placówek rodzinnych a także socjalizacyjnych

²⁸ A. Szymborska, *Sieroctwo Społeczne*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1969.

i wielofunkcyjnych. Niepokojącym jest fakt, iż na terenie całego województwa brak jest placówek interwencyjnych. Należy również zwrócić uwagę na fakt, iż w przeważającej większości wychowankowie placówek opiekuńczo wychowawczych przebywają w placówkach socjalizacyjnych oraz wielofunkcyjnych. Udzielając pomocy dziecku, które zostało pozbawione opieki rodzicielskiej, należy dążyć do zapewnienia mu opieki i wychowania w formach jak najbardziej zbliżonych do prawidłowo funkcjonującej rodziny. Umieszczanie dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej typu socjalizacyjnego (domu dziecka) powinno następować dopiero w sytuacji, kiedy nie ma możliwości umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej lub placówce rodzinnej.

Tabela poniżej prezentuje dane dotyczące ilości rodzin oraz osób w rodzinach dotkniętych problemem sieroctwa, które były beneficjentami pomocy społecznej w województwie świętokrzyskim.

Tabela 14. Liczba rodzin i osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu sieroctwa.

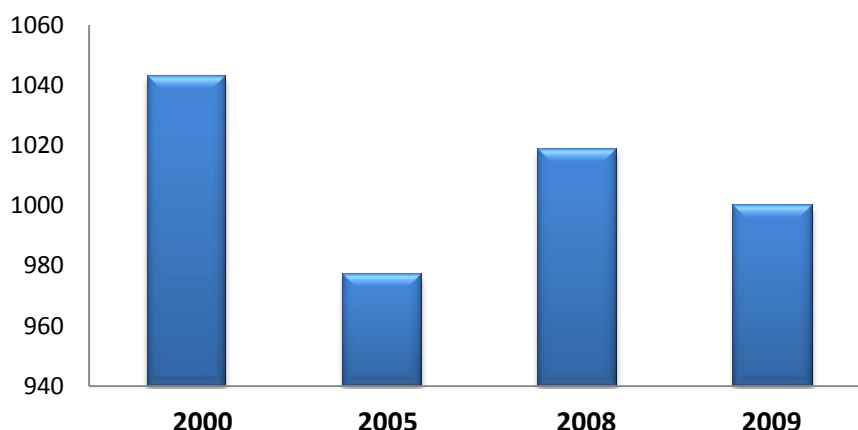
Rok	Liczba rodzin		Liczba osób w rodzinach
	Ogółem	W tym na wsi	
2009	381	69	1095
2010	326	68	910

Źródło: Sprawozdanie MPiPS-03 za 2010r.

W świetle danych zaprezentowanych w powyższej tabeli, widać, iż problem sieroctwa w województwie świętokrzyskim dotyka przeważającej większości rodzin mieszkających w miastach.

Rodzina zastępcza to taka, która zapewnia opiekę i wychowanie dziecku pozbawionemu całkowicie lub częściowo opieki rodzicielskiej, które z powodu przeszkód natury prawnej (rodzice nie zostali pozbawieni władzy rodzicielskiej) nie mogą być przysposobione. Rodzina zastępcza może być ustanowiona także dla dziecka, które mogłoby zostać adoptowane (nie ma przeszkód natury prawnej), ale z różnych przyczyn nie udaje się znaleźć dla niego rodziny adopcyjnej²⁹.

²⁹ M. Andrzejewski, *Rodziny zastępcze jako instytucje pomocy społecznej*, Problemy Opiekuńczo – Wychowawcze, 1999 nr 3.

Wykres 29. Liczba rodzin zastępczych na przestrzeni lat 2000-2009.

Źródło: Urząd Statystyczny w Kielcach, *Rocznik statystyczny województwa świętokrzyskiego*, Kielce 2010.

W roku 2009 odnotowano na terenie województwa świętokrzyskiego 1000 rodzin zastępczych. Zmiany na przestrzeni wybranych lat ostatniej dekady prezentuje powyższy wykres. Liczbę dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych na przestrzeni ostatnich lat w województwie świętokrzyskim prezentują dane zamieszczone w tabeli poniżej.

Tabela 15. Dzieci w rodzinach zastępczych w latach 2008-2010 r.

Liczba dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych			
	2008	2009	2010
Rodziny zastępcze ogółem	1875	1757	1739
Rodziny spokrewnione z dzieckiem	1499	1386	1359
Rodziny niespokrewnione z dzieckiem	165	166	168
Zawodowe niespokrewnione z dzieckiem	208	218	226
w tym wielodzietne:	123	127	132
Specjalistyczne	5	7	11
O charakterze pogotowia opiekuńczego	82	81	85

Źródło: Sprawozdanie MPiPS-03 za 2010r.

Problem „eurosieroctwa”

Z chwilą wejścia Polski do Unii Europejskiej sytuacja społeczna naszych rodzin uległa zmianie. Konsekwencją otwartych granic Unii Europejskiej, jest nasilona bardziej niż wcześniej migracja zarobkowa obywateli Polski. Problemy ze znalezieniem pracy lub poszukiwanie pracy lepiej płatnej spowodowały, iż Polacy opuszczają domy rodzinne pozostawiając w nich swoich bliskich, w tym także dzieci. Krótkoterminowe wyjazdy rodzica nie stanowią automatycznie zagrożenia funkcji socjalizacyjnej rodziny, ale dłuższe wyjazdy mogą być przyczyną problemów opiekuńczo – wychowawczych, prowadzących do zaburzeń w społecznym funkcjonowaniu ich dzieci. Analiza sytuacji problemu eurosieroctwa została przeprowadzona na podstawie wyników badania przeprowadzonego w ramach projektu Euro

Dzieci – Diagnoza sytuacji rodzinnej i społecznej eurosierot. Projekt ten realizowany był od 1 czerwca 2010r. do 30 czerwca 2011r. Projekt realizowany był przez Akademię Przedsiębiorczości w Starachowicach na podstawie umowy z Samorządem Województwa Świętokrzyskiego.

Dane z przeprowadzonej diagnozy wykazały, że 15% uczennic i uczniów z terenu województwa świętokrzyskiego mieszka w rodzinach niepełnych z powodu migracji zarobkowej. Zjawisko euro – migracji rodziców w największej liczbie przypadków ujawniło się na terenach wiejskich. Najwięcej „eurosierot” mieszka w powiecie staszowskim i włoszczowskim. Wyniki badań wykazały, że zjawisko to statystycznie częściej dotyka dziewcząt, niż chłopców. Bardzo poważnym problemem ujawnionym w badaniu jest liczba dzieci, których obydwaj rodzice pracują poza granicami kraju. Wyniki analizy wykazały, że wśród rodzin dotkniętych eurosierectwem w województwie świętokrzyskim jest ich 11%. Istotną kwestią, która ujawniła się w procesie badawczym, jest brak miejsc-placówek, gdzie dzieci mogłyby rozwijać swoje zainteresowania. Dotyczy to głównie dzieci i młodzieży z terenów wiejskich i małych miasteczek. Badania wykazały deficyty w obszarze prawidłowych zachowań, które ujawniły się u badanych uczniów już w młodszym wieku szkolnym, a nasilają się w fazie dorastania. Badanie poddało analizie style wychowania w rodzinach dotkniętych omawianym problemem.

Całościowa analiza wyników badania określiła obszary wsparcia dla rodzin, w tym dzieci i młodzieży dotkniętych negatywnymi skutkami migracji zarobkowych. System wsparcia w omawianym obszarze należy budować wokół kilku filarów, z których najważniejszy to: pedagogiczno-psychologiczny, socjalny i prawny. Do działań pomocowych powinny zostać zaangażowane: szkoły, poradnie psychologiczne – pedagogiczne, instytucje pomocy społecznej oraz sądy. Działania pomocowe powinny koncentrować się na zaangażowaniu rodziców, którzy podejmują decyzję o migracji oraz pozostawieniu dzieci w kraju³⁰.

Skalę zjawiska migracji zarobkowej rodzin z województwa świętokrzyskiego do krajów Unii Europejskiej oraz krajów Europejskiego Obszaru Gospodarczego obrazują dane dotyczące liczby spraw o świadczenia rodzinne w związku z koordynacją systemów zabezpieczenia społecznego.

Spśród 1 647 rodzin z województwa świętokrzyskiego, mających przyznane w Polsce świadczenie rodzinne, przynajmniej jeden z jej członków wyjechał za granicę do

³⁰ A. Dąbrowska, *Sytuacja rodzinna i społeczna dzieci rodziców migrujących zarobkowo z województwa świętokrzyskiego*, Publikacja podsumowująca projekt „EuroDzieci”, Kielce 2011

kraju UE lub EOG w celu podjęcia pracy zarobkowej. Najwyższy wskaźnik migracji zarobkowej odnotowujemy w mieście Kielcach, powiecie kieleckim oraz miastach takich jak: Ostrowiec Świętokrzyski, Starachowice, Końskie, Skarżysko – Kamienna. Należy jednak pamiętać, iż dane te odnoszą się do osób, które podejmują legalnie zatrudnienie.

Bezdomność

Z definicją osoby bezdomnej spotykamy się w ustawie o pomocy społecznej. Zgodnie z nią, za osobę bezdomną uważa się „osobę niezamieszkującą w lokalu mieszkalnym w rozumieniu przepisów o najmie lokali mieszkalnych i dodatkach mieszkaniowych i nigdzie nie zameldowaną na pobyt stały w rozumieniu przepisów o ewidencji ludności i dowodach osobistych”³¹. Jednak jak podkreśla wielu badaczy, bezdomność jest przede wszystkim zjawiskiem społecznym, nie poddającym się opisowi w kategoriach czysto prawniczych. Ani formalne prawo do zamieszkania w danym lokalu ani brak tego prawa nie przesądzają bowiem niczego w kwestii bezdomności. Możliwe są sytuacje, gdy konflikty rodzinne uniemożliwiają faktyczne współzamieszkiwanie w lokalu, w którym jest się zameldowanym, lub też zaspakajanie potrzeb mieszkaniowych pomimo braku zameldowania i formalnego prawa do zamieszkiwania w danym lokalu. Ze względu na różne szacunki związane z sytuacją osób bezdomnych w Polsce, w części analitycznej wykorzystano oficjalne, porównywalne na poziomie województw dane Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej. W odniesieniu do ogólnej charakterystyki kwestii bezdomności w Polsce wykorzystano m.in. szacunki Europejskiej Federacji Organizacji Pozarządowych, działających na rzecz Bezdomnych – Feantsa.

W roku 2009 Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej zwróciło się z prośbą do wojewodów, aby w nocy z 15 na 16 grudnia 2009 roku oraz w nocy z 26 na 27 stycznia 2010 roku dokonano spisu, którego celem było udzielenie odpowiedzi na pytanie: jaka jest liczba udzielonych noclegów dla osób bezdomnych na terenie poszczególnych województw? Ustalenie liczby osób korzystających z pomocy schronisk miało pozwolić w przybliżeniu określić skalę zjawiska. Badanie zostało przeprowadzone dwukrotnie, ze względu na różnice pogodowe w tych terminach, które mogły mieć wpływ na wynik badania³². Wyniki tych badań w skali ogólnopolskiej przedstawiają się następująco:

- w nocy z 15 na 16 grudnia 2009 roku zarejestrowano 18 227 osób bezdomnych,

³¹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, Dz.U. 2004 nr 64, poz. 593 z późn. zm.

³² W nocy z 15 na 16.12.2009 r. było relatywnie ciepło, więc istnieje duże prawdopodobieństwo, że wiele osób bezdomnych nie skorzystało z oferty noclegowni i schronisk.

- w nocy z 26 na 27 stycznia 2010 roku zarejestrowano 20 960 osób bezdomnych.

Zarejestrowanym w tych terminach bezdomnym udzielono noclegu na terenie całego kraju.

Szczegółowe wyniki badań przedstawione zostały w tabeli³³.

Tabela 16. Liczba placówek noclegowych dla osób bezdomnych oraz liczba miejsc noclegowych w tychże placówkach.

Lp.	Nazwa województwa	liczba placówek noclegowych	liczba miejsc w placówkach noclegowych dla osób bezdomnych na terenie województwa
1	Dolnośląskie	41	1 757
2	Kujawsko-Pomorskie	21	945
3	Lubelskie	34	1 127
4	Lubuskie	30	557
5	Łódzkie	38	1 272
6	Małopolskie	41	1 570
7	Mazowieckie	68	3 561
8	Opolskie	15	663
9	Podkarpackie	19	710
10	Podlaskie	20	660
11	Pomorskie	49	1 750
12	Śląskie	99	3 149
13	Świętokrzyskie	26	735
14	Warmińsko-Mazurskie	32	808
15	Wielkopolskie	49	1 730
16	Zachodniopomorskie	43	1 535
Razem:		625	22 529

Źródło: Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, *Bezdomność w Polsce diagnoza na dzień 31 stycznia 2010r.*, Warszawa, lipiec 2010r.

Podczas prowadzenia spisu osób korzystających z oferty ośrodków pomocy, sprawdzono także, jakie jest zapewnienie placówek ze względu na województwa. Tym samym uzyskano porównanie liczby bezdomnych w stosunku do ilości oferowanych i dostępnych miejsc noclegowych. W przypadku województwa świętokrzyskiego, sytuacja prezentowała się następująco: liczba miejsc w placówkach noclegowych dla osób bezdomnych na terenie województwa wynosiła 735, a liczba osób, którym udzielono noclegu w nocy z 26 na 27 stycznia 2010 roku wyniosła 539 osób. Wynika z tego, że wykorzystanie dostępnych miejsc noclegowych, w badanym terminie kształtowało się na poziomie ok. 70%.

Infrastruktura instytucji i organizacji świadczących pomoc dla osób dotkniętych problemem bezdomności w województwie świętokrzyskim obejmuje:

- Schroniska świadczące usługi całodobowe, zapewniające czasowe schronienie i pełne wyżywienie (w tym 1 ciepły posiłek),

³³ Za: *Bezdomność w Polsce – diagnoza na 31 stycznia 2010r.*, MPiPS, 2010r.

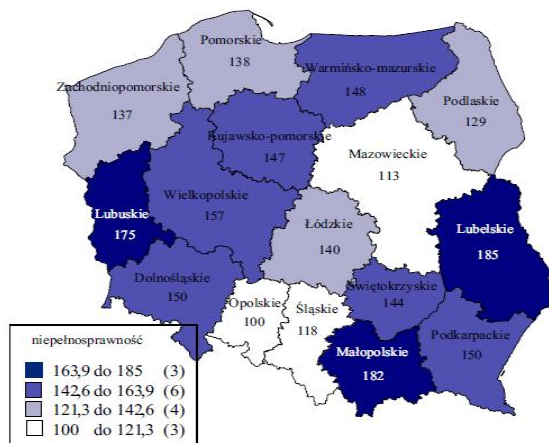
- Hostele/domy dla bezdomnych – zapewniające całodobowe, czasowe lub stałe zamieszkanie, pełne wyżywienie oraz kompleksową pomoc opiekuńczo-wspomagającą,
- Noclegownie - zapewniające noclegi,
- Ogrzewalnie - miejsce spędzenia nocy, na jej wyposażeniu znajdują się krzesła i ławki (podobnie jak w poczekalni).

W woj. świętokrzyskim w badanym okresie funkcjonowało ok. 30 punktów pomocy doraźnej, których zakres funkcjonowania nie wykluczał możliwości skorzystania z nich przez osoby bezdomne. Należały do nich m.in. punkty wydawania paczek żywnościowych, jadłodajnie, punkty wydawania odzieży, punkty pomocy medycznej, pralnie i łaźnie, które w ramach pomocy bezdomnym oferowały wydawanie posiłków, pomoc rzeczową, w tym odzież oraz paczki żywnościowe.

Niepełnosprawność

Niepełnosprawność jest zjawiskiem, które może prowadzić do wykluczenia społecznego, dlatego aktywne i skuteczne wspieranie osób niepełnosprawnych stanowi ogromne wyzwanie dla lokalnych samorządów. Niepełnosprawność jest problemem złożonym, który można rozpatrywać w aspekcie zawodowym, społecznym i zdrowotnym. Ostatnie pełne dane dotyczące liczby osób niepełnosprawnych w Polsce pochodzą z Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań przeprowadzonego w 2002 roku. Tak więc znaczna część analizy tego obszaru oparta będzie na danych z tego spisu, uzupełnionych o uaktualnione dane z innych źródeł. Według definicji NSPLiM z 2002r. osoba niepełnosprawna to: „osoba, która posiada odpowiednie orzeczenie wydane przez organ do tego uprawniony lub osoba, która takiego orzeczenia nie posiada, lecz odczuwa ograniczenie sprawności w wykonywaniu czynności podstawowych dla swojego wieku³⁴”. W świetle wyników NSPLiM z 2002r. liczba osób niepełnosprawnych w Polsce wynosiła ok. 5,5 mln (co stanowiło 14,3% ogółu ludności kraju), w tym około 4,5 mln posiadało prawne potwierdzenie faktu niepełnosprawności. Spośród wszystkich osób niepełnosprawnych 4,3 mln to osoby w wieku 15 lat i więcej. Częstość występowania niepełnosprawności, mierzona wskaźnikiem liczby niepełnosprawnych przypadających na 1000 mieszkańców danego województwa na podstawie danych z NSPLiM z 2002r. prezentuje mapa.

³⁴ Osoby niepełnosprawne i ich gospodarstwa domowe [w:] Narodowy Powszechny Spis Ludności i Mieszkań 2002.

Rysunek 4. Częstość występowania niepełnosprawności.

Źródło: Wojewódzki Program Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych i przeciwdziałaniu ich wykluczeniu społecznemu na lata 2006-2013.

Zgodnie z wynikami Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań w 2002 roku odsetek osób niepełnosprawnych zamieszkałych w województwie świętokrzyskim stanowił ponad 14% ogółu ludności. Oznacza to, że blisko co siódmy mieszkaniec naszego województwa jest osobą niepełnosprawną. W populacji osób niepełnosprawnych w naszym województwie według danych ze spisu powszechnego 52% stanowią kobiety. 57% osób niepełnosprawnych zamieszkuje tereny wiejskie.

Szacuje się, że gospodarstwa domowe z osobami niepełnosprawnymi stanowią około 20% ogółu gospodarstw domowych³⁵. Jak wynika z Raportu Diagnoza Społeczna 2009, udział gospodarstw domowych z osobami niepełnosprawnymi w ogóle tego typu gospodarstw domowych w Polsce w województwie świętokrzyskim kształtuje się na poziomie 4,9%³⁶. W grupie 187 135 osób niepełnosprawnych zamieszkałych na terenie województwa świętokrzyskiego osoby niepełnosprawne prawnie stanowią 77,2 % (w Polsce 81,5%), a osoby tylko odczuwające ograniczenia zdrowotne 22,8% tej grupy (w Polsce 18%).

Tabela 17. Gospodarstwa domowe z osobami niepełnosprawnymi według rodzaju orzeczenia o niepełnosprawności w %.

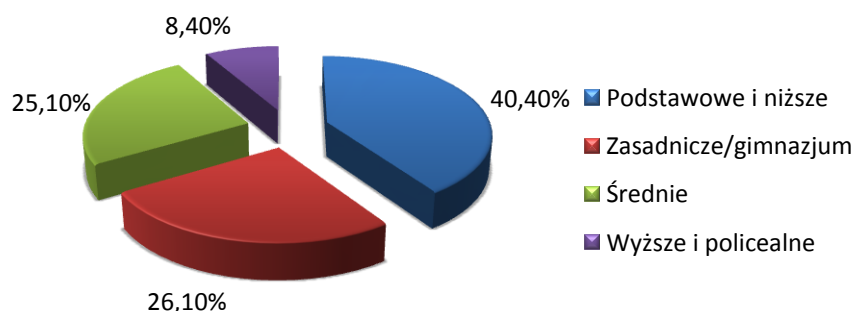
Orzeczenie ZUS	Orzeczenie Zoon przy PCPR	Orzeczenie ZUS i ZOoN przy PCPR	Inwalidzi wyłącznie biologiczni	Niepełnosprawne dzieci do 16 roku życia
62,0%	12,7%	3,3%	13,6%	5,6%

Źródło: Raport – Diagnoza Społeczna 2009.

³⁵ J.Czapiński, T. Panek, *Raport – Diagnoza Społeczna 2009*, Warszawa 2009, s. 138.

³⁶Tamże.

Spośród osób posiadających prawne orzeczenie o niepełnosprawności ponad połowa posiada orzeczenie wydane przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych.

Wykres 30. Osoby niepełnosprawne w woj. świętokrzyskim wg wykształcenia.

Źródło: Raport *Diagnoza Społeczna 2009*.

Wśród niepełnosprawnych mieszkańców województwa świętokrzyskiego, zaledwie 8,4% legitymuje się wykształceniem wyższym lub policealnym, ¼ osób niepełnosprawnych posiada wykształcenie średnie, również ¼ posiada wykształcenie zasadnicze zawodowe/gimnazjum.

Tabela 18. Osoby niepełnosprawne w województwie świętokrzyskim według wieku i kategorii niepełnosprawności.

Osoby niepełnosprawne w Województwie Świętokrzyskim według wieku i kategorii niepełnosprawności

			Ogółem	0-15 lat	16-19 lat	20-29 lat	30-39 lat	40-49 lat	50-59 lat	60-69 lat	70-79 lat	80 lat i >	nieusta- lony	
Osoby niepełnosprawne prawnie	Ogółem	M+K	144447	4166	1932	5629	6990	21919	39178	30680	26263	7648	42	
		M	73924	2420	1126	3516	4207	11899	20925	16078	11187	2546	20	
		K	70523	1746	806	2113	2783	10020	18253	14602	15076	5102	22	
	W wieku 16 lat i więcej	Ogółem	M+K	140281	x	1932	5629	6990	21919	39178	30680	26263	7648	42
			M	71504	x	1126	3516	4207	11899	20925	16078	11187	2546	20
			K	68777	x	806	2113	2783	10020	18253	14602	15076	5102	22
		Znaczny Stopień	M+K	34651	x	510	1556	1335	2656	3798	7105	13361	4318	12
			M	15756	x	295	953	814	1470	2012	3369	5432	1406	5
			K	18895	x	215	603	521	1186	1786	3736	7929	2912	7
		Umiarkowa ny Stopień	M+K	43267	x	714	2292	2334	6271	11504	11160	7087	1892	13
			M	23207	x	419	1400	1337	3414	6291	6380	3268	692	6
			K	20060	x	295	892	997	2857	5213	4780	3819	1200	7
		Lekki stopień	M+K	51559	x	372	1461	2789	11022	19758	10414	4771	961	11
			M	27259	x	241	983	1734	6002	1573	5279	2112	327	8
			K	24300	x	131	478	1055	5020	9185	5135	2659	634	3
		Nieustalony Stopień	M+K	10804	x	336	320	532	1970	4118	2001	1044	477	6
			M	5282	x	171	180	322	1013	2049	1050	375	121	1
			K	5522	x	165	140	210	957	2069	951	669	356	5
	W wieku 0-15 lat z uprawnieniami do zasiłku pielęgnacyjnego	M+K	4166	4166	x	x	x	x	x	x	x	x	x	
		M	2420	2420	x	x	x	x	x	x	x	x	x	
		K	1746	1746	x	x	x	x	x	x	x	x	x	

Źródło: Wojewódzki Program Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych i przeciwdziałaniu ich wykluczeniu społecznemu na lata 2006-2013.

Powyższe dane pokazują, że odsetek osób niepełnosprawnych w wieku 50+ stanowi szacunkowo ok. 2/3 całkowitej populacji osób niepełnosprawnych w województwie świętokrzyskim. W zestawieniu z danymi dotyczącymi stopni niepełnosprawności można zauważyć, że większość osób niepełnosprawnych posiada lekki bądź umiarkowany stopień

niepełnosprawności. Znacząca część z nich znajduje się w wieku produkcyjnym. Zauważalne jest zjawisko wzrostu liczby osób o lekkim stopniu niepełnosprawności u osób powyżej 50 roku życia. Oprócz przyczyn uzasadnionych sytuacją zdrowotną, może mieć to związek z sytuacją na rynku pracy osób powyżej 50 roku życia, które mogą w obawie lub w wyniku utraty pracy starać się o wydanie orzeczenia o niepełnosprawności.

Tabela 19. Osoby niepełnosprawne ogółem (prawnie i biologicznie) na tys. mieszkańców wg płci i miejsca zamieszkania w poszczególnych powiatach.

ogółem				Miasta			Wieś		
Powiaty	M+K	M	K	M+K	M	K	M+K	M	K
buski	11,0	5,1	5,9	2,0	0,9	1,0	9,0	4,1	4,8
jędrzejowski	10,3	4,9	5,4	2,8	1,4	1,5	7,5	3,5	4,0
kazimierski	4,4	2,0	2,3	0,7	0,3	0,4	3,7	1,7	2,0
kielecki	20,3	10,1	10,2	1,1	0,6	0,6	19,2	9,5	9,7
konecki	8,0	4,0	4,0	2,4	1,1	1,2	5,6	2,9	2,7
opatowski	8,0	3,8	4,2	1,4	0,7	0,8	6,6	3,1	3,4
ostrowiecki	14,1	6,7	7,4	9,5	4,5	5,0	4,6	2,2	2,4
pińczowski	5,0	2,4	2,6	1,3	0,7	0,6	3,7	1,7	2,0
sandomierski	9,6	4,6	5,0	3,3	1,6	1,7	6,2	3,0	3,2
skarżyski	7,5	3,6	3,9	5,4	2,6	2,8	2,1	1,0	1,1
starachowicki	9,5	4,6	5,0	5,8	2,7	3,1	3,7	1,8	1,9
staszowski	9,6	4,6	5,0	2,5	1,3	1,3	7,0	3,3	3,7
włoszczowski	4,9	2,3	2,5	1,0	0,4	0,5	3,9	1,9	2,0
m. Kielce	22,2	10,3	11,9	22,2	10,3	11,9	X	X	X

Zródło: Wojewódzki Program Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych i przeciwdziałaniu ich wykluczeniu społecznemu na lata 2006-2013.

Najwięcej osób niepełnosprawnych odnotowuje się w Kielcach – 22 osoby na 1000 mieszkańców, w powiecie kieleckim – 20 osób na 1000 mieszkańców, ostrowieckim -14 osób na 1000 mieszkańców, buskim - 11 osób na 1000 mieszkańców, jędrzejowskim - 10 osób na 1000 mieszkańców.

Większość dorosłych osób niepełnosprawnych zamieszkałych na terenie województwa funkcjonuje w związkach małżeńskich i partnerskich. Stanowią one 60% ogółu tej grupy społecznej. Osoby samotne stanowią mniejszość tj. 40%. Różnice w tych proporcjach są niewielkie. Zatem jakkolwiek potencjał rodziny wynikający z jej podstawowych funkcji społecznych, tj. jej zasoby materialne i możliwość wspierania we wspólnym gospodarstwie domowym jest znaczącym filarem pomocy, to zwraca uwagę fakt, iż znaczna liczba tych osób może oczekiwać pomocy od instytucji publicznych. Nie należy zapominać o problemach samej rodziny, w której zamieszkuje osoba niepełnosprawna, a które w tych okolicznościach mogą się pojawić: wzrost wydatków na leki, artykuły żywnościowe, sanitarne, brak pracy lub trudności w jej wykonywaniu oraz ograniczenie aktywności społecznej z tytułu opieki nad osobą niepełnosprawną i w konsekwencji ograniczenie dochodów, pogorszenie sytuacji materialnej. Specyfika pomocy rodzinie z osobą niepełnosprawną i osobie niepełnosprawnej

zamieszkującej samodzielnie winna znaleźć swój odzew w planowaniu rozwoju środowiskowych systemów wsparcia społecznego, a więc: budowie i rozbudowie instytucji społecznych, organizowaniu i szkoleniu kadr do pracy w tych instytucjach, organizowaniu poradnictwa specjalistycznego, rozwijaniu środowiskowych usług opiekuńczych, promowaniu rozwoju wolontariatu, rozwoju ruchu samopomocy³⁷.

Według danych NSPLiM dotyczących głównych źródeł utrzymania osób niepełnosprawnych, największa liczba osób niepełnosprawnych utrzymuje się ze źródeł niezarobkowych tj.: emerytury, renty, zasiłki. W województwie świętokrzyskim wskaźniki osób dla poszczególnych grup wynoszą: dla pracujących - 10,98%, dla utrzymujących się z niezarobkowych źródeł 88,85%, w tym korzystających z emerytur - 36,17 %, korzystających z rent 58,24% oraz z zasiłków 1,80%.

Na koniec grudnia 2009 roku w województwie świętokrzyskim w rejestrach pozostawało 3 564 bezrobotnych niepełnosprawnych, tj. 4,3% ogółu bezrobotnych (w kraju 5,0%). Większość stanowili mężczyźni (50,8%). W porównaniu do grudnia 2008 roku omawiana grupa bezrobotnych zwiększyła się o 800 osób (o 28,9%), a ich udział o 0,7 punktu procentowego. Wśród bezrobotnych niepełnosprawnych zarejestrowanych było 1 288 osób zamieszkałych na wsi (36,1%) i 2 276 mieszkańców miast (63,9%). Prawo do zasiłku posiadało 816 osób (22,9%), natomiast bez prawa do zasiłku pozostawało 2 748 osób (77,1%). W 2009r. wśród zarejestrowanych osób niepełnosprawnych staż zawodowy rozpoczęły 384 osoby, szkolenia - 170 osób, natomiast do prac społecznie użytecznych skierowano 71 osób. Na przestrzeni 2009 roku pracodawcy zgłosili do powiatowych urzędów pracy 465 ofert pracy dla osób niepełnosprawnych. Stanowiły one ok. 1,2% ogólnej liczby ofert w województwie. Z sektora prywatnego pochodziły 434 oferty, tj. 93,3% wszystkich ofert. Większość propozycji zatrudnienia dotyczyła pracy subsydiowanej - 309 ofert (66,5% ogółu). W 2009 roku pracę podjęło 1 581 niepełnosprawnych bezrobotnych. Większość podjęła zatrudnienie niesubsydiowane – 1 068 osób, tj. 67,6% ogółu, natomiast z zatrudnienia subsydiowanego skorzystało 513 osób (32,4%). Pracę podjęło 835 mężczyzn (52,8%) i 746 kobiet (47,2%). W analizowanej grupie znacznie więcej było mieszkańców miast - 948 osób (60,0%) niż wsi - 633 osoby (40,0%). Wśród bezrobotnych niepełnosprawnych na koniec 2009r. największy udział stanowiły osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym - 34,8% (1 241 osób) oraz podstawowym i podstawowym nieukończonym - 27,8% (990 osób).

³⁷ *Wojewódzki Program Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych i przeciwdziałania ich wykluczenia społecznego na lata 2006-2013*, Kielce, marzec 2006.

Łącznie udział tych dwóch grup wyniósł 62,6% ogółu zarejestrowanych. Kolejną pod względem liczebności grupą byli bezrobotni z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym (22,6%) oraz średnim ogólnokształcącym (9,1%). Najmniej osób legitymowało się wykształceniem wyższym (5,0%) i gimnazjalnym (0,7%).

Rodzaj schorzenia jest jednym z głównych czynników decydujących o możliwości podjęcia pracy przez osobę niepełnosprawną. Na koniec 2009 roku liczba i udział bezrobotnych niepełnosprawnych według stopnia niepełnosprawności kształtowały się następująco:

- Stopień znaczny - 62 osoby, tj. 1,7%,
- Stopień umiarkowany - 1290, tj. 36,2%,
- Stopień lekki - 2212, tj. 62,1%.

W porównaniu do 2008 roku zwiększyła się liczba bezrobotnych niepełnosprawnych z lekkim stopniem niepełnosprawności o 455 osób, ze stopniem umiarkowanym o 333 osoby i znacznym o 12 osób.

Największy udział wśród bezrobotnych niepełnosprawnych stanowiły osoby:

- w wieku 45-54 lata (39,3%) i 35-44 lata (18,9%),
- z wykształceniem zasadniczym zawodowym (34, 8%) oraz podstawowym i podstawowym nieukończonym (27,8%),
- pozostające bez pracy od 6 do 12 miesięcy (21, 1%) oraz powyżej 24 miesięcy (21,0%),
- z lekkim stopniem niepełnosprawności (62,1%).

Danych na temat bezrobotnych niepełnosprawnych w poszczególnych powiatach woj. świętokrzyskiego na koniec 2008 i 2009 roku dostarcza poniższa tabela.

Tabela 20. Niepełnosprawni zarejestrowani na koniec 2008 i 2009 roku.

Lp.	Powiat	Bezrobotni niepełnosprawni				Udział [w %] bezrobotnych niepełnospr. w ogólnej liczbie bezrobotnych	Niepełnosprawni poszukujący pracy na koniec 2009 roku	
		stan na koniec 2008 roku		stan na koniec 2009 roku			ogółem	kobiety
		ogółem	kobiety	ogółem	kobiety			
0		1	2	3	4	5	6	7
1	Buski	69	32	79	38	2,5	35	13
2	Jędrzejowski	98	49	131	73	2,8	53	14
3	Kazimierski	17	6	25	12	1,3	8	4
4	Kielecki	330	171	410	212	3,0	116	43
5	m. Kielce	709	345	820	392	7,3	192	97
6	Konecki	171	74	221	106	3,1	41	15
7	Opatowski	68	33	91	49	1,7	25	12
8	Ostrowiecki	537	260	785	377	8,3	118	46
9	Pińczowski	56	30	85	40	5,2	8	5
10	Sandomierski	55	27	79	38	1,8	20	7
11	Skarżyski	213	89	254	125	3,5	79	37
12	Starachowicki	265	127	352	163	5,0	58	23
13	Staszowski	135	80	181	104	4,6	23	11
14	Włoszczowski	41	18	51	26	1,7	33	11
Razem		2 764	1 341	3 564	1 755	4,3	809	338

Źródło: Wojewódzki Urząd Pracy w Kielcach, *Analiza i ocena sytuacji na rynku pracy w województwie świętokrzyskim w 2009 roku*, Kielce, 2010.

Z analizy danych w tabeli wynika, że największy odsetek zarejestrowanych osób niepełnosprawnych w ogólnej liczbie osób bezrobotnych na koniec 2009 r. występował w mieście Kielce oraz w powiecie ostrowieckim, najmniejszy zaś w powiecie kazimierskim i włoszczowskim. Większość kompetencji i możliwości finansowych w zakresie realizacji rehabilitacji zawodowej i społecznej znajduje się na poziomie powiatu oraz województwa. Stosunkowo najmniej możliwości prawnych w zakresie pomocy osobom niepełnosprawnym posiadają gminy, które znajdują się najbliżej osób dotkniętych problemem niepełnosprawności. W związku z kluczową rolą pracy zawodowej wśród osób niepełnosprawnych dla poprawy ich sytuacji materialnej, istotna jest również aktywność instytucji rynku pracy w tym zakresie, wspieranie pozytywnego wizerunku niepełnosprawnych pracowników wśród lokalnych pracodawców i korzyści płynących z ich zatrudnienia. W zakresie poprawy sytuacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych w województwie świętokrzyskim mogą mieć wpływ organizacje III sektora, w tym podmioty ekonomii społecznej takie jak przedsiębiorstwa społeczne, czy spółdzielnie socjalne.

Na przełomie lat 2008/2009 na terenie województwa świętokrzyskiego przeprowadzone zostały badania pod nazwą „Rodzina z osobą niepełnosprawną w społecznym systemie wsparcia”. Celem badania była diagnoza oczekiwań i potrzeb wyrażanych przez rodziny z osobą niepełnosprawną oraz analiza istniejącej sieci wsparcia, która otacza osobę niepełnosprawną i jej rodzinę. Dalszym celem było określenie sytuacji społecznej osób niepełnosprawnych, ich otoczenia oraz wskazanie rzeczywistych przyczyn

trudności, z jakimi borykają się rodziny z osobami niepełnosprawnymi. Wyniki badania wskazują na złą kondycję materialną rodzin z osobami niepełnosprawnymi. W jednej piątej badanych rodzin dochody na jedną osobę są niższe od minimum egzystencji, a prawie trzy czwarte żyje poniżej minimum socjalnego. Tak więc niepełnosprawność uderza przede wszystkim w ekonomiczny wymiar rodziny. W przeprowadzonym badaniu respondenci artykułowali swoje potrzeby. Na pierwszym miejscu oczekują pomocy finansowej, na drugim miejscu wskazują na potrzebę informacji o możliwościach pozyskania pomocy, o programach, a także prawach i przywilejach jakie im przysługują, co sugeruje, iż rodziny czują się pozostawione same sobie, nie wiedzą jak poradzić sobie z problemem. Na dalszych miejscach wskazywane były potrzeby związane z likwidacją barier architektonicznych, rehabilitacją, oraz zakupem specjalistycznego sprzętu. Na niskim poziomie deklarowano potrzebę pomocy w podjęciu nauki czy znalezieniu pracy dla osób niepełnosprawnych, a jeszcze niżej potrzebę pomocy w zrozumieniu faktu niepełnosprawności. W omawianych badaniach podjęte zostało zagadnienie instytucjonalnej sieci wsparcia dla osób niepełnosprawnych. Wyniki badania wskazują, iż największą rolę w systemie wsparcia odgrywają instytucje samorządowe i państwowe, zdecydowanie mniejszą organizacje pozarządowe i wolontariat. Według respondentów Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych to instytucja, która jest aktywna w obszarze wsparcia społecznego. Jednak pogłębione analizy statystyczne wskazują, iż pomoc funduszu skierowana jest głównie do osób zaradnych, dobrze sytuowanych. Osoby biedne, bez wykształcenia oraz mieszkańcy małych miast i wsi, mają zdecydowanie mniejsze szanse na otrzymanie dofinansowania z PFRON-u. Ponad połowa badanych skorzystała ze wsparcia finansowego jakie oferują instytucje takie jak OPS oraz PCPR. Ponad 14% badanych dzięki tym instytucjom podjęło rehabilitację i leczenie, a ponad 12% zakupiło specjalistyczny sprzęt pomagający w codziennym funkcjonowaniu. Z pomocy materialnej instytucji samorządowych skorzystał co dziesiąty respondent. Zaskakująco niski poziom wskazań uzyskały organizacje pozarządowe takie jak Caritas, fundacje, stowarzyszenia czy parafie. Znaczna liczba respondentów około (50%), twierdzi, że nie wierzy w możliwości uzyskania jakiegokolwiek pomocy ze strony instytucji. W opinii badanych zasadniczymi przeszkodami w pozyskiwaniu pomocy jest brak informacji o możliwościach wsparcia. Biurokracja oraz nadmiar formalności to również bariery wskazywane przez osoby niepełnosprawne. Obok instytucjonalnego wsparcia, istnieją również kręgi najbliższego środowiska, w których zamieszkuje osoba niepełnosprawna. Największą rolę w życiu osoby niepełnosprawnej

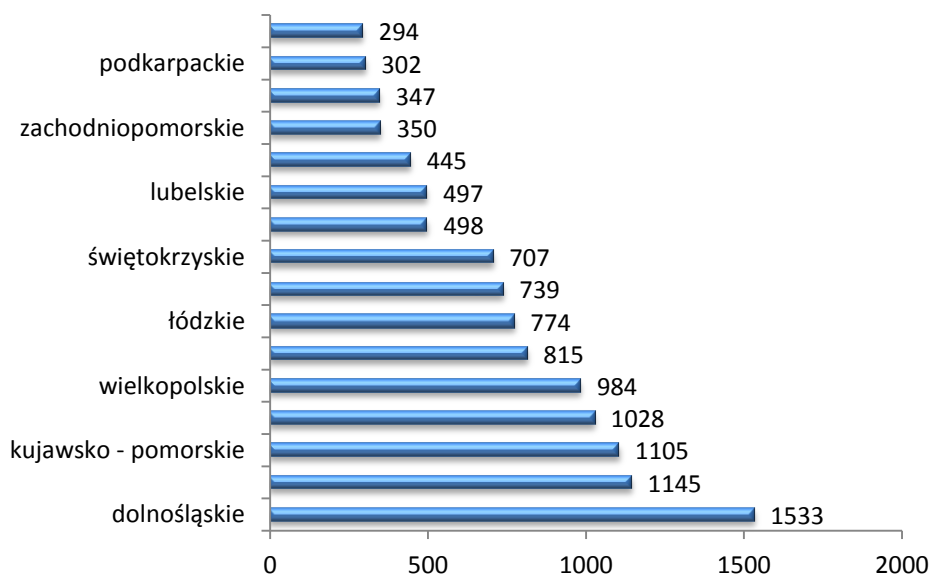
odgrywa rodzina. Zdaniem respondentów w zdecydowanie mniejszym stopniu mogą liczyć na przyjaciół³⁸.

Przemoc w rodzinie

Przemoc jest zjawiskiem bardzo dramatycznym, złożonym i destrukcyjnym. Przejawom agresji w rodzinie towarzyszy niestety społeczne przekonanie o niecelowości ingerencji w wewnętrzne problemy rodziny. Stanowi to poważny problem, uniemożliwiający skuteczną pomoc ofiarom rodzinnej przemocy.

Przemoc w rodzinie nie jest problemem indywidualnym lecz społecznym. Kierunki i zakres działań wyznaczonych przez ustawę o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie są szczególnie istotne z punktu widzenia zadań pomocy społecznej, bo to właśnie te jednostki organizacyjne są odpowiedzialne za zapewnienie i organizowanie pomocy.

Jednym z instrumentów stosowanych w walce ze zjawiskiem przemocy w rodzinie jest Niebieska Karta. Procedura „Niebieskiej Karty” funkcjonowała w pomocy społecznej do 30 kwietnia 2004 roku na zasadzie dobrowolności. W ustawie o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 roku stosowanie „Niebieskiej Karty” zostało wpisane jako obowiązek dla pracowników socjalnych, a kwestionariusz „Pomoc Społeczna – Niebieska Karta” jest załącznikiem do kwestionariusza rodzinnego wywiadu środowiskowego.

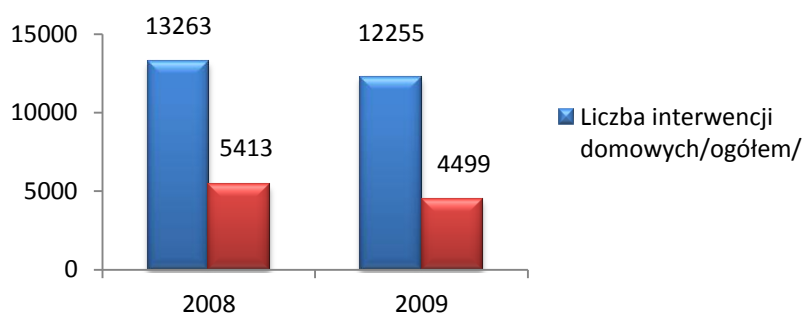
Wykres 31. Liczba wypełnionych niebieskich kart przez pracowników socjalnych w województwach.

Źródło: Sprawozdanie z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie za 2009 r.

³⁸ Raport Rodzina z osobą niepełnosprawną w społecznym systemie wsparcia, Kielce, 2009.

Powyższy wykres prezentuje liczbę wypełnionych „Niebieskich Kart” przez pracowników socjalnych ośrodków pomocy społecznej w 2009 roku w 16 województwach. Województwo świętokrzyskie z liczbą 707 znajduje się na 9 miejscu wśród wszystkich 16 województw. Pracownicy OPS z województwa świętokrzyskiego przekazali 158 „Niebieskich Kart” instytucjom działającym na rzecz osób pokrzywdzonych. Pracownicy powiatowych centrów pomocy rodzinie z województwa świętokrzyskiego wypełnili w 2009 roku 240 „Niebieskich Kart”, z tego 37 zostało przekazanych do instytucji działających na rzecz osób pokrzywdzonych.

W 2010 roku OPS-y wypełniły 546 „Niebieskich Kart”, z czego 137 zostało przekazanych odpowiednim instytucjom. Powiatowe służby społeczne w 2010 roku wypełniły 275, z czego 20 przekazały instytucjom działającym na rzecz osób pokrzywdzonych.

Wykres 32. Liczba interwencji domowych.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z KWP Kielce.

W 2009 roku na terenie województwa świętokrzyskiego zanotowano łącznie 12 255 interwencji domowych z których 4 499 zakończyło się sporządzeniem *Niebieskiej Karty*. W roku 2008 interwencji takich było 13 263 (więcej o 1 008 w stosunku do 2009r.), z czego założono 5 413 *Niebieskie Karty*.

Tabela 21. Ofiary przemocy w rodzinie.

Ofiary Przemocy	2008 rok	%	2009 rok	%
Kobiety	4959	62,0	4252	63,5
Mężczyźni	626	7,8	714	10,6
Małoletni do ukończenia lat 13	1611	20,3	1139	17,0
Małoletni od 13 do 18 lat	793	9,9	598	8,9
Ogółem	7989	100	6703	100

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z KWP Kielce.

Z danych KWP Kielce wynika, iż zarówno w 2008 i 2009 roku ofiarą przemocy w rodzinie jest najczęściej (bo w ponad 60%) kobieta. Drugą grupę, którą najczęściej dotyka przemoc w rodzinie w naszym województwie stanowią małoletni do 13 roku życia - 20,3% w 2008 roku, 17% w 2009 roku.

Tabela 22. Sprawcy przemocy w rodzinie.

Sprawcy Przemocy	2008 rok	%	2009 rok	%
Kobiety	187	3,5	188	4,1
Mężczyźni	5226	96,3	4376	95,8
Nieletni	12	0,2	3	0,1
Ogółem	5425	100	4567	100

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z KWP Kielce.

Statystyki policyjne pokazują, iż zdecydowanie najczęściej sprawcą przemocy w rodzinie w województwie świętokrzyskim jest mężczyzna (odpowiednio 96,3% w 2008 roku oraz 95,8% w 2009 roku). Znamienny jest fakt, iż w 77% w 2008 roku oraz w 72,3% w 2009 roku przypadkach przemocy domowej sprawcami były osoby będące pod wpływem alkoholu.

Tabela 23. Kary pozbawienia wolności orzeczone wobec sprawców przemocy.

	2008 rok	2009 rok
Kary pozbawienia wolności	472	499
w tym z warunkowym zawieszeniem	423	431

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Sądu Okręgowego w Kielcach.

W tabeli zamieszczone zostały dane dotyczące osób skazanych na kary pozbawienia wolności. Należy zauważyć, iż w 2009 roku w stosunku do 2008 roku wobec większej ilości osób orzeczona została kara pozbawienia wolności (więcej o 27 w stosunku do 2008 roku). Z danych Sądu Okręgowego wynika, iż wiele wyroków skazujących sprawców przemocy w rodzinie na karę pozbawienia wolności jest warunkowo zawieszanych. W 2008 roku spośród kar pozbawienia wolności niemal 90%, a w 2009 roku 86,3 %, zostało przez Sąd warunkowo zawieszonych.

Według ogólnopolskiego badania dotyczącego przemocy wobec osób starszych i niepełnosprawnych zrealizowanych przez Instytut Psychologii PAN w 2009r. – w województwie świętokrzyskim odnotowano najwięcej deklaracji występowania przemocy wobec osób starszych i niepełnosprawnych, usprawiedliwień stosowania przemocy i większą obojętność na przemoc niż w innych regionach kraju.

W październiku 2010 roku, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej i Zdrowotnej przeprowadził badanie ankietowe w ośrodkach pomocy społecznej oraz powiatowych centrach pomocy społecznej, dotyczące opinii pracowników socjalnych na temat skali zjawiska przemocy w rodzinie.

Ankietowani pracownicy socjalni postrzegają problem przemocy w rodzinie jako jeden z wiodących problemów z którymi spotykają się w swojej codziennej pracy, a formy przemocy z jakimi pracownicy socjalni najczęściej się spotykają to: przemoc fizyczna oraz przemoc psychiczna. Według pracowników socjalnych przeszkodą w efektywnej pracy na rzecz ofiar przemocy są: brak współpracy ze strony ofiary przemocy ze służbami społecznymi oraz niedostateczne zasoby infrastrukturalne takie jak: Ośrodki Interwencji Kryzysowej, Punkty Konsultacyjne, Mieszkania Chronione, Ośrodki Wsparcia. Zaledwie 31% badanych gmin deklaruje funkcjonowanie zespołu interdyscyplinarnego. Brak zespołu interdyscyplinarnego musi przekładać się na jakość i efektywność pracy z ofiarą oraz sprawcą przemocy, ponieważ tylko interdyscyplinarne podejście do problemu może odnieść oczekiwany efekt w walce ze zjawiskiem przemocy w rodzinie. Na poziomie powiatów funkcjonowanie zespołu interdyscyplinarnego deklaruje 13 powiatów. Analiza zasobów instytucjonalnych pokazuje, iż są one nieadekwatne do skali problemu przemocy w rodzinie. W województwie funkcjonuje zaledwie 17 Punktów Konsultacyjnych, 1 Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia, 1 Ośrodek Korekcyjno – Edukacyjny dla Osób Stosujących Przemoc w Rodzinie, 7 Ośrodków Interwencji Kryzysowej - w tym 4 z miejscami całodobowymi. Istotną kwestią, na którą należy zwrócić uwagę analizując dane dotyczące infrastruktury, jest brak przepisów jasno określających kryteria, jakie powinny być spełnione przez poszczególne instytucje. W związku z tym mogą wynikać różnice interpretacyjne, co do kwalifikacji instytucji takich jak: Punkty Konsultacyjne, Ośrodki Wsparcia, Ośrodki Interwencji Kryzysowej.

Bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego.

Źródła niewydolności i bezradności, to m.in. niekorzystna sytuacja materialna rodziny (brak środków materialnych, trudne warunki mieszkaniowe), problemy zdrowotne, obecne w rodzinie uzależnienia, przemoc, ale także niekorzystne wzorce życia rodzinnego czy brak kompetencji w zakresie prowadzenia gospodarstwa domowego i wychowywania dzieci. Bezradnością szczególnie zagrożone mogą być rodziny niepełne i wielodzietne, gdyż w takich okolicznościach szczególnie trudno jest wywiązywać się z wszystkich obowiązków rodzinnych. Niewydolna rodzina nie jest w stanie zaspokoić podstawowych potrzeb swoich członków, w tym przede wszystkim dzieci, co może skutkować m.in. ryzykiem zaniedbania dzieci, ich gorszym stanem zdrowia czy gorszymi wynikami w nauce. W sytuacji braku odpowiedniej interwencji ze strony instytucji pomocy społecznej, istnieje ryzyko

międzypokoleniowej transmisji postawy niezaradności życiowej, wyuczonej bezradności oraz pogłębiania się ubóstwa i wykluczenia społecznego.

Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych stanowi w województwie świętokrzyskim istotną przyczynę, (piątą co do wielkości) zgłaszania się po pomoc w roku 2010. Jak wynika ze sprawozdań MPiPS – 03 za 2010 rok w województwie świętokrzyskim nie funkcjonuje żadna jednostka specjalistycznego poradnictwa prowadzona przez samorząd gminny a także samorząd powiatowy. Poradnictwo specjalistyczne prowadzone jest najczęściej w ośrodkach pomocy społecznej oraz powiatowych centrach pomocy rodzinie. W 2010 roku poradnictwem specjalistycznym objętych było 5 555 rodzin oraz 15 196 osób w rodzinach.

Działania skierowane do rodziców mające na celu rozwiązanie problemu bezradności, powinny obejmować poradnictwo i kompleksową terapię całej rodziny, pomoc materialną i pomoc rzeczową. Z kolei działania skierowane do dzieci powinny obejmować programy profilaktyczne, zajęcia terapeutyczne, poprzez które dostarczane zostaną pozytywne wzory zachowań, naukę prospołecznych wartościowych form spędzania wolnego czasu, pomoc w nauce i niwelowanie deficytów szkolnych.

Pomoc postpenitencjarna

Problem pomocy osobom zwolnionym z zakładu karnego należy do problemów pomijanych w dyskursie publicznym. Pewnego rodzaju „napiętnowanie” związane z byciem osobą karaną tworzy kolejną barierę w znalezieniu pracy i udziału w życiu publicznym i jest zmienną, która może przyczynić się do wykluczenia społecznego jednostki. Przygotowania do wyjścia osoby skazanej z więzienia rozpoczyna się najczęściej ok. pół roku przed końcem odsiadki wyroku, kiedy to przygotowany jest tzw. plan zwolnieniowy. Przy współpracy z pracownikiem socjalnym przygotowywane są potrzebne dokumenty, opłacane obowiązkowe ubezpieczenia, pomaga się w znalezieniu ewentualnego lokalu socjalnego, w kontaktach z rodziną i w znalezieniu pracy.

Zagadnienie pomocy osobom opuszczającym zakłady karne uregulowane jest ustawowo, a za pomoc w readaptacji byłych więźniów odpowiadają podmioty publiczne oraz na zasadzie dobrowolności, organizacje trzeciego sektora. W tych ostatnich upatruje się możliwości przejęcia odpowiedzialności za ten rodzaj problemu. W związku z tym, praktyką staje się, że osobom opuszczającym zakłady karne oprócz pomocy pieniężnej, odzieży, obuwia i prowiantu dostarczane są adresy organizacji społecznych pomagających byłym więźniom.

Tabela 24. Przyznanie świadczeń pomocy społecznej w Polsce z tytułu zwolnienia z zakładu Karnego.

Lp.	Nazwa województwa	Liczba rodzin		Liczba osób w rodzinach	Odsetek osób objętych pomocą ogółem
		ogółem	w tym na wsi		
1	opolskie	365	118	576	2,39%
2	podkarpackie	398	221	767	2,61%
3	podlaskie	530	144	788	3,47%
4	świętokrzyskie	534	235	856	3,50%
5	lubuskie	628	235	1049	4,12%
6	lubelskie	827	334	1531	5,42%
7	zachodniopomorskie	894	243	1410	5,86%
8	małopolskie	979	328	1625	6,42%
9	kujawsko-pomorskie	985	289	1613	6,46%
10	pomorskie	1036	310	1644	6,79%
11	łódzkie	1056	276	1591	6,92%
12	warmińsko – mazurskie	1110	378	1594	7,27%
13	dolnośląskie	1354	322	2177	8,87%
14	wielkopolskie	1437	436	2618	9,42%
15	śląskie	1571	258	3125	10,30%
16	mazowieckie	1920	603	3056	12,58%
Razem:		15 259	4 612	25 444	100,00%

Źródło: Sprawozdanie MPiPS-03 za 2010r.

Powyższa tabela zawiera zestawienie danych dotyczących świadczeń pomocy społecznej z tytułu zwolnienia z zakładu karnego w podziale na województwa. Za województwem świętokrzyskim w tym zestawieniu znajdują się trzy województwa opolskie, podkarpackie, podlaskie. Należy zwrócić uwagę na fakt, iż w województwie świętokrzyskim udzielone zostało więcej świadczeń, niż w przypadku znacznie większego województwa podkarpackiego.

Świadczenia skierowane do osób zwolnionych z zakładu karnego, w sposób bezpośredni reguluje *ustawa o pomocy społecznej z 2004 r.*, która nakłada na gminy obowiązek udzielania pomocy w przypadku wystąpienia trudności z przystosowaniem do życia po zwolnieniu z zakładu karnego. Pomoc mająca na celu przystosowanie do życia po zwolnieniu z zakładu karnego należy do zadań własnych gminy. W odniesieniu do świadczeń o charakterze obowiązkowym, pomoc udzielana osobom karanym znajdującym się w sytuacji uprawniającej do ubiegania się o świadczenia pomocy społecznej ma najczęściej formę zasiłku celowego, zasiłku okresowego i świadczenia niepieniężnego w formie biletu kredytowego.

XIV. Problemy społeczne województwa świętokrzyskiego w opinii ekspertów (konsultacje społeczne).

Diagnozowanie oraz analiza problemów społecznych nie może odbyć się bez poznania opinii społecznej na temat występujących w środowiskach lokalnych problemów społecznych tj. przyczyn ich powstawania oraz zasięgu. Niezwykle cenne jest również poznanie głosu ekspertów z obszaru pomocy i integracji społecznej na temat sposobów zapobiegania i rozwiązywania problemów społecznych a także barier ograniczających skuteczną walkę z problemami społecznymi. W niniejszej strategii oparto się na opiniach ekspertów uzyskanych podczas badań jakościowych przeprowadzonych w ramach projektu „Problemy społeczne ? – Damy Radę” w 2011 roku przez Wyższą Szkołę Umiejętności w Kielcach pod kierunkiem dr Andrzeja Kościołka. Projekt ten realizowany był na podstawie umowy ze Świętokrzyskim Biurem Rozwoju Regionalnego w Kielcach, w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Priorytet VII – Promocja integracji społecznej, Działanie 7.2 Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej, Poddziałanie 7.2.1 Aktywizacja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Przedmiotem zainteresowania badaczy były problemy: bezrobocia, przestępczości, alkoholizmu, bezdomności, ubóstwa, zaniedbywania dzieci a także problemy funkcjonowania ludzi starszych, chorych i niepełnosprawnych. Dotykamy tu zatem zarówno patologii społecznych jak i zagadnień związanych z tzw. syndromem wykluczenia społecznego.

Powołani przez badaczy eksperci w zakresie omawianych problemów to przedstawiciele lokalnych instytucji i organizacji, których celem jest niesienie pomocy społecznej. W badaniach zatem brali udział kierownicy bądź reprezentanci takich podmiotów jak: powiatowe centra pomocy rodzinie, ośrodki pomocy społecznej, Towarzystwo Przyjaciół Dzieci, ośrodki interwencji kryzysowej, klub integracji społecznej, powiatowe urzędy pracy, domy pomocy społecznej, poradni psychologiczno-pedagogicznych, policji, ochrony zdrowia czy organizacje pozarządowe. Reprezentują oni głównie instytucjonalny punkt widzenia.

Problem bezrobocia

Badani upatrywali przyczyn bezrobocia zarówno w postępowaniu, nastawieniu, postawach samych bezrobotnych, jak i w niezależnych od nich czynnikach, związanych z makrospołecznymi zmianami, stagnacją gospodarczą i specyfiką rejonu.

Katalog przyczyn zewnętrznych bezrobocia, tkwiących w otoczeniu i niezależnych od bezrobotnego:

- mała liczba ofert pracy na rynku, likwidacja stanowisk pracy;

- mało zróżnicowane branże oferujące zatrudnienie;
- istnienie dużych zakładów, które trudno przystosowują się do zmian;
- brak terenów przygotowanych do budowy nowej infrastruktury przemysłowej, mała atrakcyjność inwestycyjna;
- istnienie bardzo wysokich kosztów pracy, które skutecznie hamują wzrost zatrudnienia;
- wynikająca z ograniczeń systemowych bezsilność pracowników instytucji, które „walczą” z problemem bezrobocia;
- pozorowanie działań przez korzystających z funduszy aktywizacyjnych i pomocowych nieuczciwych pracodawców.

Przyczyny wewnętrzne, związane z osobą bezrobotnego, jego pozycją społeczną, doświadczeniem, postawami i działaniami prezentowanymi w swoim społecznym otoczeniu:

- niskie wykształcenie, brak wykształcenia odpowiadającego zapotrzebowaniu na rynku pracy;
- długotrwała choroba;
- urodzenie dziecka;
- starszy wiek i związane z nim ograniczenia zawodowe;
- negatywna presja najbliższego środowiska;
- niechęć dłużników alimentacyjnych do ujawniania źródeł dochodów;
- poczucie beznadziei, zwątpienia i braku wiary we własne możliwości;
- zanik etosu pracy, postawy nieodpowiedzialności i lekceważenia obowiązków wywołane długotrwałym bezrobociem;
- powstanie profesji „zawodowego bezrobotnego” – zjawisko uzależnienia się bezrobotnych od systemu pomocy społecznej, dziedziczenie bezrobocia;
- działanie prawa nieopłacalności pójścia do pracy – porównywanie wartości zasiłków z potencjalnym wynagrodzeniem oraz poniesionymi do jego uzyskania różnego rodzaju kosztami; doskonałym przykładem są tu bezrobotne samotne matki – po analizie bilansu zysków i strat okazuje się, że najbardziej optymalnym wyjściem jest podjęcie zatrudnienia „na czarno” z jednoczesnym korzystaniem z dobrodziejstwa zasiłków z pomocy społecznej.

Uczestnicy badania wyraźnie wyartykułowali potrzebę zdecydowanego rozszerzenia wachlarza działań prowadzących w kierunku rozwiązywania problemu bezrobocia. Zawierają się one w poniższych uwagach:

- wzrost jakości kształcenia bezrobotnych w taki sposób, by mogli przyswoić sobie wysokie i konkurencyjne kwalifikacje zawodowe;
- nauczanie bezrobotnych umiejętności efektywnego poruszania się na lokalnym rynku pracy; zwiększenie poziomu aktywności i samodzielności osób bezrobotnych;
- promocja edukacji, w tym zachęcanie młodzieży do podejmowania studiów na kierunkach inżynierskich;
- edukacja pracodawców w zakresie kultury organizacyjnej i lepszego traktowania podwładnych;
- wielorakie działania instytucji rynku pracy (szkoleniowych, agencji poradnictwa zawodowego, instytucji otoczenia biznesu) skierowane na bezrobotnych;
- aktywizacja bezrobotnych poprzez różnorodne instrumenty rynku pracy. Przykładem w tym zakresie jest pomysł kontraktu socjalnego, zakładającego istnienie zobowiązań po obu stronach zawierających umowę, widziany jako proces długotrwałej współpracy pomiędzy bezrobotnym a systemem pomocy społecznej;
- tworzenie właściwego klimatu do rozwoju drobnej przedsiębiorczości, bowiem tu znajduje się duży potencjał aktywizacji lokalnego rynku pracy;
- efektywne wykorzystanie wsparcia udzielanego przez Unię Europejską dla rozwoju potencjału kapitału ludzkiego, gdzie pozyskiwane środki oddziałują aktywizująco na rynek pracy. Wykorzystanie przyznawanych funduszy pod kątem istnienia konkretnego zapotrzebowania na szkolenia podnoszące kwalifikacje oczekiwane przez pracodawców;
- zwiększenie atrakcyjności lokalnego rynku zawodowego szczególnie dla grupy dobrze wykształconej młodzieży;
- zwiększenie środków finansowych przeznaczonych na walkę z bezrobociem;
- przestrzeganie dyscypliny finansowej w celu osiągnięcia jak najwyższej efektywności wydatkowanych środków. Najlepiej służy temu celowi zastosowanie trybu konkursowego przy rozdziale dotacji;
- działania prawne wprowadzające zmiany w podejściu do pomocy potrzebującym. Likwidacja swoistej bezsilności służb zajmujących się problemem bezrobocia a polegającej na braku wiary w skuteczność administracyjnych rozwiązań i frustracji spowodowanej nieskutecznością stosowanych metod;
- promocja właściwych wzorców działania i propagowanie dobrych przykładów;

- oddziaływania psychologiczne na bezrobotnych, których celem jest zmiana ich postaw, poprzez mobilizowanie bezrobotnych do podnoszenia kwalifikacji, ich nieustanne motywowanie i wzmacnianie w podjętych działaniach.

Problem alkoholizmu

Zdaniem badanych, najważniejsze przyczyny występowania i utrzymywania się problemów alkoholowych:

- funkcjonujące od lat w polskim społeczeństwie społeczne przyzwolenie na spożywanie alkoholu. Picie alkoholu silnie leży w naszej tradycji, zaś granica oddzielająca pijących okazjonalnie od nadużywających jest naprawdę bardzo „płynna”;
- powszechna i łatwa dostępność alkoholu;
- „diedziczenie” alkoholizmu; młodzi ludzie bezkrytycznie naśladują fatalne wzorce zachowań wyniesione z domu;
- wytworzenie się swoistej podkultury młodzieżowej, której jednym z dominujących rysów jest alkohol. Bardzo silny wpływ rówieśniczych grup odniesienia;
- różnorodne problemy życiowe i brak wsparcia ze strony najbliższych;
- bezrobocie, nadmiar wolnego czasu;
- bieda;
- brak właściwej profilaktyki;
- przeznaczanie zasiłków otrzymywanych z pomocy społecznej na alkohol.

W przypadku alkoholizmu, eksperci poszukując sposobów rozwiązania problemu, wydają się być w dużym stopniu bezradni, formułując zalecenia o dużym stopniu ogólności i charakterze głównie instytucjonalnym. Zgłoszona lista przedstawia się następująco:

- intensyfikacja działalności wszelkich instytucji powołanych do zwalczania zjawiska alkoholizmu, zintensyfikowanie kampanii antyalkoholowej uświadamiającej społeczeństwu istniejące w tym zakresie zagrożenia;
- profilaktyka, pogadanki, akcje propagandowe, skierowane zwłaszcza do najmłodszych. Konieczne jest objęcie tej populacji analogicznym jak u dorosłych, instytucjonalnym systemem pomocy i wsparcia. Zaniechanie takich działań może mieć katastrofalne skutki już w niedalekiej przyszłości;

- konsekwentna i systematyczna praca z uzależnionymi bądź osobami, które przeszły terapię (owocująca często powrotem takich osobników do normalnego życia), musi być wspomagana działaniami właściwego systemu instytucjonalnego wsparcia;
- szerokie propagowanie działających na tym polu organizacji non-profit, klubów abstynenta, grup DDA (Dorośle Dzieci Alkoholików) i temu podobnych;
- przestrukturyzowanie działań pomocy społecznej tak, aby realizując swoje ustawowe działania zdolna była do osiągnięcia znacznie większej skuteczności w rozwiązywaniu problemów alkoholowych. Przykładem może tu być kontrakt socjalny jako narzędzie, które zdaniem badanych, w zamian za „przywileje” zmusza do podjęcia leczenia, ale odbywa się to bez własnej motywacji i zaangażowania alkoholika, w związku z tym nie przynosi oczekiwanych efektów;
- praca z samym alkoholikiem jest dla ekspertów absolutnie niewystarczająca. Najlepsze efekty daje bowiem przełamywanie bierności osób współuzależnionych poprzez uświadomienie im współodpowiedzialności i skłonienie ich do aktywnej współpracy w zwalczaniu problemu;
- niezastępowana rola rodziny alkoholika – pomoc uzależnionemu polega na zrozumieniu przez rodzinę mechanizmu problemu i sposobów jego rozwiązywania, na rozmowie i uświadomieniu kosztów i strat jakie ponosi rodzina. Kobiety muszą porzucić rozpowszechnioną praktykę ukrywania problemu alkoholizmu mężów na rzecz otwartego zmierzenia się zaistniałym wyzwaniem. Należy je w tym mocno wspierać poprzez odpowiednie działania systemu pomocy.

Przestępczość

W pierwszym rzędzie uczestnicy wszystkich sesji fokusowych zgodnie postrzegają przestępczość jako problem społeczny o niewielkim nasileniu i koncentrujący się jedynie w określonych strefach miast. Podkreślają duże poczucie bezpieczeństwa wynikające z widocznej pracy policji.

Z drugiej strony, pomimo optymistycznych danych policyjnych, eksperci wskazują na istnienie niewidocznej przestępczości zorganizowanej oraz trudnej do oszacowania ilości przestępstw niezgłoszonych.

Najczęściej występujące kategorie to: przestępstwa przeciwko mieniu (kradzieże kieszonkowe czy samochodów), chuligaństwo oraz przestępstwa o charakterze gospodarczym

(fałszerstwa i wyłudzenie pieniędzy). Z niepokojem należy natomiast zauważyć wzrost przestępczości wśród młodzieży i dzieci.

Do powstania i wzrostu przestępczości w wymiarze społecznym skutecznie przyczyniają się bezrobocie, alkoholizm i inne patologie społeczne. Istotny jest też niedostatek środków finansowych przeznaczanych na skuteczną realizację polityki społecznej. Z punktu widzenia jednostki katalog przyczyn jest prezentowany następująco:

- patologiczny wpływ środowiska rodzinnego, negatywne przykłady i wzorce zachowań prezentowane przez rodziców;
- tolerowanie przestępczości w domu i nie tylko w rodzinach patologicznych;
- moda na wychowanie bezstresowe, a z drugiej strony zaniedbania wychowawcze związane z „pogonią rodziców za pieniędzem”;
- ogólne zaniedbanie młodego pokolenia w sensie wychowawczym. Głównie rodzina czy najbliższe środowisko społeczne, ale ani też szkoła i inne instytucje wychowawcze, nie spełniają w tym zakresie swojej roli;
- społeczne przyzwolenie na dokonywanie drobnych przestępstw;
- negatywne oddziaływania grup rówieśniczych w okresie dorastania, grupa przestępcza jako grupa odniesienia młodego człowieka;
- bardzo skromna oferta ze strony instytucji wychowawczych dla młodzieży w zakresie spędzania wolnego czasu;
- koncentracja przestrzenna rodzin posiadających problemy z przestępczością, odseparowanie normalnych rodzin od tych dotkniętych patologiami;
- zmieniająca się i niedookreślona rola instytucji oświatowych w wychowywaniu dzieci – wzajemne obarczanie się odpowiedzialnością pomiędzy szkołą a rodziną.

Kwestia sposobów ograniczania przestępczości okazała się materią trudną dla uczestników badania.

- brak działań profilaktycznych, obejmujących całe rodziny;
- niedoskonałość prawa w tym zakresie;
- wzmocnienie pomocy instytucjonalnej zapobiegającej postępującej niewydolności współczesnych rodzin;
- jako że przestępczość znajduje znakomitą pożywkę do rozwoju w istniejących enklawach ludzi społecznie wykluczonych - dążeniem samorządów winno być zapobieganie tworzeniu takich obszarów, a o ile już istnieją – należy podjąć kroki

zmierzające do ich likwidacji, przy maksymalnym ograniczeniu społecznych kosztów tego procesu;

- brak całościowej strategii działania ze strony policji w zwalczaniu przestępczości – dominują działania doraźne;
- aktywizacja form pomocy postpenitencjarnej i radykalne zwiększenie jej skuteczności.

Bezdomność

Bezdomność, zdaniem badanych ekspertów, nie jest problemem występującym w szerokiej skali, w dodatku jest to zjawisko sezonowe ujawniające się mocniej w miesiącach zimowych.

Główne przyczyny bezdomności jawią się w sposób następujący:

- alkoholizm;
- bezrobocie;
- konflikty i problemy rodzinne;
- świadomy wybór takiego sposobu życia – bezdomność na własne życzenie;
- powszechne zadłużenie występujące wśród bezdomnych (najczęściej alimentacyjne) – podjęcie zatrudnienia wywołuje natychmiastową aktywność komornika.

Badani zwrócili uwagę na potrzebę podjęcia działań profilaktycznych przy zapobieganiu bezdomności. Innym rozwiązaniem jest stosowanie, przy właściwym finansowaniu, programów wychodzenia z bezdomności. Przy czym niezbędne jest tu wsparcie dla działających w tym zakresie organizacji, by po zakończeniu projektów nie pozostały same z problemami.

Zaniedbane dzieci

Zdaniem ekspertów charakterystyczne jest tu występowanie zróżnicowania przestrzennego badanego zjawiska. Na wsiach problem zaniedbanych dzieci dostrzegany jest znacznie rzadziej (co nie znaczy, że nie występuje), zaś w miastach ta kwestia jest aż nazbyt widoczna.

Przyczyny zaniedbywania dzieci leżą zasadniczo po dwu stronach: raz po stronie rodziców, najbliższych krewnych i bliskiego otoczenia społecznego, dwa – po stronie lokalnych instytucji tworzących system szkolno-wychowawczy. Najbardziej istotne z grupy pierwszej, to według badanych:

- nieprzygotowanie młodych ludzi do właściwego pełnienia ról rodziców - niestety nigdzie nie uczą jak być dobrym rodzicem;
- występujące w rodzinach patologie;
- ubóstwo;
- brak czasu dla dzieci, w tym przeciążenie pracą kobiet wiejskich;
- wypadki losowe typu choroba, utrata pracy przez jedno lub oboje rodziców;
- migracje zarobkowe, częste wyjazdy, „eurosieroctwo”;
- problemy z rodzicielstwem zastępczym w rodzinach spokrewnionych – pozostawianie dziecka z często niewydolnym wychowawczo opiekunem, który w ten sposób zapewnia środki finansowe rodzinie;
- „zmierzch autorytetów” - brak budowania autorytetów w wychowywaniu dzieci, typu: nauczyciel, ksiądz, przedstawiciel władzy.

Natomiast najważniejsze przyczyny należące do drugiej grupy jawią się ekspertom jak następuje:

- brak dostatecznie intensywnej pracy z rodzinami;
- brak szczegółowej diagnozy, rozpoznania problemów i wymiany informacji między instytucjami;
- brak lokalnej oferty spędzania wolnego czasu, rozwijania zainteresowań dzieci i młodzieży;
- przerzucanie odpowiedzialności za wychowanie dzieci między szkołą a domem. Brak współpracy na linii rodzic – szkoła;
- brak pozalekcyjnej oferty szkoły, brak zainteresowania uczniami ze strony nauczycieli w czasie pozaszkolnym i chęci poświęcenia własnego czasu na rzecz dzieci;
- niewydolność wychowawcza nauczycieli i szkoły. Niewystarczająca edukacja nauczycieli. Niechęć do ujawniania problemu przez szkołę;
- konieczność ponoszenia opłat za zajęcia pozaszkolne i problemy dojazdu powrotu z takich zajęć.

Zgłaszając propozycje rozwiązań, eksperci wymienili całą gamę możliwych działań – od najprostszych i możliwych do zastosowania od zaraz aż do społecznie wyrafinowanych i długotrwałych:

- ogólnie pojęte wspieranie rodzin biologicznych stanowiących niezastępowane środowisko wychowawcze;
- rodziny nie istnieją w próżni społecznej. Bardzo istotną rolę odgrywa tu całość

środowiska lokalnego, którego odbudowa i aktywacja może przynieść pozytywne skutki dla prawidłowego funkcjonowania rodzin;

- olbrzymia rola wszelkich mediów nagłaśniających i upubliczniających tego typu problemy;
- wzmożenie pracy edukacyjnej wobec rodziców. Powinna ona doprowadzić do wzrostu aktywności, przewartościowania prezentowanych postaw i reintegracji rodziny na właściwym wychowawczo poziomie;
- konieczność udzielania pomocy psychologicznej rodzinie, w której funkcjonują zaniedbane dzieci; także – praca z rodzinami po umieszczeniu dziecka w placówce;
- wyższy poziom dotowania instytucjonalnej opieki pozaszkolnej;
- zmniejszenie lub likwidacja problemów związanych z wdrażaniem programów profilaktycznych w placówkach edukacyjnych;
- tworzenie placówek opiekuńczych, świetlic i kółek zainteresowań, wzbogacanie lokalnej oferty kulturalnej;
- organizacja przez MOPS kolonii dla dzieci, gdzie dzieci biedne i zaniedbane byłyby objęte dobrą opieką - przy czym najlepsze rezultaty daje uczenie samodzielności i zaradności w taki sposób, aby wychować dzieci na osoby aktywne, dobrze radzące sobie w warunkach ostrej konkurencji społecznej i zawodowej.

Ubóstwo

Zjawisko to eksperci rozumieli w dwojaki sposób. Po pierwsze odnosili do sytuacji, w której rodzina/jednostka nie jest w stanie zapewnić sobie warunków do funkcjonowania w podstawowym zakresie. Po drugie, odwoływali się do kryterium dochodowego określonego ustawą o pomocy społecznej (dochód w rodzinie nie przekracza kwoty 351 zł, natomiast dla osoby gospodarującej samotnie - 477 zł).

Zasięg problemu ubóstwa szacowany przez badanych jest znacznie większy niż ten ukazujący się ze służbowych statystyk. Wynika to zarówno ze skrywania problemu przez ludzi, jak i z występującego braku reakcji ze strony działających instytucji. Występuje przy tym charakterystyczna koncentracja przestrzenna żyjących w ubóstwie – enklawy biedy. Znajdujące się tam rodziny to bardzo często rodziny dysfunkcyjne, borykające się z problemami alkoholowymi, przemocą, przestępstwami czy bezrobociem. Nie można także zapominać, że problem ubóstwa dotyczy w dużej mierze ludzi starszych.

Osoby dotknięte tym problemem wykazują dwa przeciwstawne typy zachowań: poczucie wstydu z jednej strony bądź celowe wykorzystywanie trudnej sytuacji w celu uzyskania pomocy od państwa.

Przyczyny ubóstwa według badanych ekspertów to:

- bezrobocie, problemy ze znalezieniem pracy czy niewystarczające do utrzymania się zarobki;
- niewykazywanie aktywności zawodowej, chęci do zmiany, lenistwo;
- dziedziczenie biedy, wyuczona bezradność życiowa;
- wypadki losowe typu długotrwała bądź nieodwracalna choroba;
- starość, zniedołężnienie, nieporadność w zapewnieniu sobie opieki.

Oczekiwane przez badanych reakcje dają się streścić do działań takich jak:

- przeznaczenie większych funduszy na przeciwdziałania zagrożeniom;
- ograniczenie występujących w tym zakresie barier prawnych na rzecz bardziej zindywidualizowanego podejścia do każdego przypadku;
- stosowanie programów wspomagających wychodzenie z zadłużenia;
- odejście od sytuacji, w której zainteresowany sam zgłasza się o pomoc. Stosowne instytucje winny same wyszukiwać osoby żyjące w biedzie;
- efektywna współpraca całego systemu pomocy społecznej w tym zakresie – bieżąca wymiana informacji.

Problemy ludzi starych, chorych i niepełnosprawnych.

Polskie społeczeństwo to starzejąca się populacja. Problem ten dotyka również województwo świętokrzyskie. Jest to szczególnie widoczne w środowiskach wiejskich. Związane jest ono nierozdzielnie z wyludnianiem się funkcjonujących zbiorowości terytorialnych. Młodzi ludzie uciekają do dużych miast w poszukiwaniu pracy, zostają starsi i często chorzy, i jest ich coraz więcej. Wynika to ze wzrostu długości życia, który osiągnięty został dzięki zapewnieniu ludziom lepszych warunków życia, postępowi medycyny i spadkowi umieralności.

Statystyki osób niepełnosprawnych są niekompletne – brak w tym zakresie spójnych danych. Występuje tu różnorodność źródeł informacji oraz towarzyszące jej rozproszenie i fragmentaryczność. Wynika to zarówno z braku właściwego rozpoznania problemu jak i z faktu niezgłaszania się takich osób do organów pomocy społecznej. Jednocześnie rysuje

się niebezpieczna tendencja wśród władz samorządowych do tworzenia enklaw ludzi niepełnosprawnych, ich przestrzennego izolowania od „zdrowego” środowiska.

Prócz niepełnosprawności, związanej nierozdzielnie z procesem starzenia się, olbrzymim problemem ludzi starych jest samotność. Dotyczy ona zarówno osób posiadających dzieci jak i bezdzietnych. W dodatku zmiany społeczno-ekonomiczne zachodzące w naszym społeczeństwie, wymuszają zmianę postaw wobec osób starszych – dzieci najchętniej przejmują od rodziców majątki, traktując starsze pokolenie jako „zło konieczne”.

Zdaniem badanych stosunek społeczeństwa do osób niepełnosprawnych jest wysoce zróżnicowany. Przy czym dominują tu dwie skrajne postawy: niechęć, strach, izolowanie niepełnosprawnych (na przykład obawy wielu rodziców przed szkołami integracyjnymi), zaś z drugiej strony akceptacja, zrozumienie i chęć niesienia pomocy. Przy czym bezdyskusyjnie stosunek do niepełnosprawnych zmienia się w pożądanym kierunku wskutek osobistych doświadczeń i przeżyć. Natomiast olbrzymia potrzeba akceptacji i przynależności, potrzeba bycia użytecznym dają niepełnosprawnym realną szansę na zmianę ich sytuacji.

Nie można także nie zauważyć, iż osoby niepełnosprawne czy chore są coraz częściej świadome przysługujących im praw. Także ich poziom wiedzy dotyczącej możliwości otrzymania pomocy systematycznie wzrasta.

Przyczyny prowadzące do niepełnosprawności są oczywiste. Najczęściej są to wypadki, schorzenia genetyczne, przewlekłe choroby. Bardzo często także alkoholizm czy narkomania mogą przyczyniać się do tego stanu.

Postępująca indywidualizacja stylów życia i narastająca atomizacja powodują ograniczanie bądź zanikanie dotychczasowych więzi społecznych, w miejsce których niejako automatycznie wchodzi instytucje i organizacje kultury masowej – zmiany te wymuszają daleko idące przewartościowanie dotychczasowych postaw ludzi starszych; pojawia się potrzeba aktywnego i indywidualnego poszukiwania możliwości spędzenia wolnego czasu i kreowania własnego świata społecznego. Jakże zatem reakcje mające na celu ulżenie ciężarom losu ludzi starszych, chorych czy niepełnosprawnych zgłaszają badani eksperci? Ich lista prezentuje się następująco:

- organizowanie spotkań informacyjno-edukacyjnych z zakresu bezpieczeństwa, udzielania pierwszej pomocy, istnienia nowych zagrożeń, organizowanie przeróżnych spotkań okazjonalnych;
- kreowanie akcji pomocowych dla seniorów przy istotnym zaangażowaniu dzieci i młodzieży. Aktywizacja osób starszych poprzez działania lokalne na rzecz

najbliższego środowiska. Reintegracja osób niepełnosprawnych z otoczeniem społecznym;

- prezentowanie ludziom starszym jak najszerszej palety działań aktywizujących (Uniwersytet Trzeciego Wieku, kluby seniora, akcje środowiskowe, itp.);
- zorganizowanie swoistego monitoringu sytuacji seniorów poprzez działania ośrodków pomocy społecznej i policjantów dzielnicowych;
- zdecydowanie większe korzystanie z programów i środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych;
- doprowadzenie do zmian w mentalności w zakresie postrzegania osób niepełnosprawnych, edukacja od najmłodszych lat. Przewycięzanie funkcjonujących stereotypów;
- tworzenie klas integracyjnych w szkołach, edukacja nauczycieli w zakresie działań integracyjnych, ukształtowanie właściwych postaw pedagogów wobec niepełnosprawnych dzieci;
- tworzenie aktywnie działających placówek wsparcia – środowiskowych domów samopomocy; organizowanie konkursów w zakresie rozwiązywania problemów niepełnosprawnych;
- likwidacja barier architektonicznych i takie przystosowanie terenu, które umożliwi niepełnosprawnym właściwą komunikację przestrzenną. Często bywa to niezwykle trudnym zadaniem z powodów formalno-prawnych oraz wymaga przejrzystości i jawności w wydatkowaniu publicznych pieniędzy.

Z wypowiedzi ekspertów reprezentujących różne instytucje i organizacje systemu pomocy społecznej działające na terenie województwa świętokrzyskiego, wyłania się niestety nie napawający optymizmem obraz istniejącego stanu rzeczy. Czy zatem nie należałoby dokonać dogłębnej restrukturyzacji systemu pomocy społecznej aby nie jawił się on jako nieskuteczny? Wymaga to precyzyjnego ustalenia obszarów pomocy, właściwego zdiagnozowania istniejących potrzeb społecznych oraz zastosowania adekwatnych i skutecznych sposobów funkcjonowania. Tym bardziej, że zgłaszających się po pomoc przybywa i zjawisko to zaczyna być coraz bardziej powszechne.

XV. Wnioski z części diagnostycznej

W wyniku przeprowadzonych analiz należy stwierdzić, że istotnymi zjawiskami społecznymi, które należy wziąć pod uwagę kształtując Strategię Polityki Społecznej Województwa Świętokrzyskiego jest wysoki stopień ubóstwa, wysoka stopa bezrobocia, wysokie saldo migracji wewnętrznych i zewnętrznych, postępujące starzenie się ludności, względnie niski stopień urbanizacji oraz wysoki stopień zatrudnienia w rolnictwie. W wyniku przeprowadzonej diagnozy, konsultacji społecznych i warsztatów stwierdzono, że do obszarów wymagających największej koncentracji sił i środków w woj. świętokrzyskim należy: budowanie efektywnego systemu polityki społecznej, wzmocnienie kapitału społecznego mieszkańców poprzez minimalizację obszarów wykluczenia społecznego, kompleksowe działania na rzecz integracji i aktywizacji osób niepełnosprawnych, profilaktykę i rozwiązywanie problemów wynikających z uzależnień.

Województwo świętokrzyskie cechuje duże zróżnicowanie ze względu na poziom rozwoju gospodarczego poszczególnych jego części, co może przekładać się na częstotliwość i skalę występowania poszczególnych problemów społecznych. Analiza struktury ludności pokazuje malejącą systematycznie liczbę mieszkańców województwa, spadek udziału dzieci i młodzieży w ogólnej strukturze województwa i wzrost udziału osób starszych, co wpływa na odczuwalne w regionie problemy społeczne. Wzmocnienia wymagać może planowanie i organizowanie pomocy społecznej dla osób starszych oraz przyciąganie nowych mieszkańców do naszego województwa. Nie bez znaczenia dla rozwoju społecznego województwa i poziomu zaspokojenia potrzeb jego mieszkańców pozostaje rolniczo-przemysłowy charakter województwa świętokrzyskiego z zarysowaną, przemysłową, północną częścią województwa oraz rolniczym południem i wschodem z Kielcami, jako głównym ośrodkiem miejskim regionu. W odniesieniu do najważniejszych problemów społecznych województwa należy zwrócić uwagę m. in. na bezrobocie, którego skala jest bardziej nasiloną w podregionie kieleckim, mniej w sandomiersko-jędrzejowskim, w jednakowym stopniu dotyka jednak osób z wykształceniem podstawowym oraz zawodowym. Rolniczy charakter danych terenów oraz występujący w nich poziom bezrobocia zazwyczaj koreluje z występującym w nich ubóstwem. Grupą szczególnie zagrożoną i wymagającą wsparcia są rodziny wielodzietne, czy gospodarstwa domowe z osobami niepełnosprawnymi.

XVI. Analiza otoczenia zewnętrznego i wewnętrznego głównych obszarów problemowych polityki społecznej w województwie świętokrzyskim. Analiza SWOT.

Do opracowania strategii polityki społecznej w województwie świętokrzyskim zastosowano jedną z najpopularniejszych technik służących do konstruowania strategii, analizę SWOT. Analiza SWOT: mocne strony (Strengths), słabe strony (Weaknesses), szanse (Opportunities), zagrożenia (Threats) ma na celu zbadanie i przeprowadzenie kompleksowej oceny zdolności do działania w konkretnym otoczeniu. Najogólniej rzecz ujmując, analiza SWOT polega na zbadaniu silnych i słabych stron badanego obszaru, następnie ich konfrontacji z szansami i zagrożeniami tkwiącymi w bliższym i dalszym otoczeniu. Analiza pozwala oszacować potencjał, jakim dysponujemy oraz odpowiedzieć na pytanie w jakim stopniu nasze zasoby odpowiadają potrzebom i wymogom środowiska w którym działamy.

Badane grupy czynników są definiowane w następujący sposób:

- Mocne strony (wewnętrzne czynniki pozytywne) to przede wszystkim to, co wyróżnia na tle innych.
- Słabe strony (wewnętrzne czynniki negatywne) to te aspekty funkcjonowania, które ograniczają sprawność i mogą blokować rozwój.
- Szanse (zewnętrzne czynniki pozytywne) to wszystkie wydarzenia i procesy w otoczeniu, które mogą przynieść w przyszłości pozytywne społecznie efekty
- Zagrożenia (zewnętrzne czynniki negatywne) to zbiór wydarzeń i procesów, które postrzegane są jako bariery, utrudnienia i możliwości niebezpieczeństwa.

Mocne strony	Słabe strony
▪ Korzystanie z dodatkowego finansowania zewnętrznego – fundusze strukturalne UE. ▪ Odnotowana najwyższa w kraju dynamika przyrostu PKB na mieszkańca (per capita). ▪ Wyhamowana spadkowa tendencja liczebności grupy mobilnej (tj. osób w wieku 18-44). ▪ Poprawa warunków mieszkaniowych mieszkańców województwa świętokrzyskiego. ▪ Łatwość bezpłatnej zmiany kwalifikacji zawodowych osób bezrobotnych oraz podniesienia kwalifikacji zawodowych. ▪ Tendencje ludzi młodych do	▪ Niski stopień urbanizacji. ▪ Niekorzystne prognozy demograficzne dla regionu. ▪ Proces starzenia się mieszkańców województwa. ▪ Wysoka stopa bezrobocia. ▪ Niski stopień rozwoju gospodarczego. ▪ Znaczny odsetek osób pracujących w rolnictwie. ▪ Przeciętny dochód na jednego mieszkańca poniżej średniej krajowej. ▪ Znaczny odsetek osób otrzymujących wynagrodzenie na poziomie płacy minimalnej. ▪ Nierównomiernie rozwinięta infrastruktura pomocy społecznej.

podwyższania kwalifikacji. ▪ Dobre rozeznanie zjawiska bezrobocia w województwie. ▪ Malejąca tendencja wskaźnika liczby osób korzystających z pomocy społecznej. ▪ Dobrze wykształcona kadra pomocy społecznej. ▪ Podejmowane programy informacyjne i profilaktyczne w obszarze problemów społecznych. ▪ Zwiększenie dostępu do specjalistycznej pomocy społecznej m.in. przez punkty konsultacyjne w gminach, czy ośrodki wsparcia. ▪ Tworzenie zespołów interdyscyplinarnych na rzecz rozwiązywania problemów społecznych. ▪ Duża liczba szkoleń adresowanych do służb społecznych podnoszących kompetencję zawodowe. ▪ Malejący wskaźnik obciążenia pracą w pomocy społecznej (tj. liczba mieszkańców przypadająca na jednego pracownika socjalnego). ▪ Wysoki poziom usług świadczonych przez placówki leczenia odwykowego. ▪ Znaczący wzrost poziomu wykształcenia mieszkańców województwa świętokrzyskiego. ▪ Pozytywne tendencje dotyczące ograniczania skali przestępczości. ▪ Wysokie zaufanie społeczne do Policji. ▪ Silna tożsamość regionalna wyrażająca się w kultywowaniu folkloru świętokrzyskiego.	▪ Niewielka liczba organizacji III sektora działających w województwie. ▪ Jedno z najbardziej zagrożonych ubóstwem województw w skali kraju. ▪ Brak pełnego wykorzystania wsparcia z projektów systemowych finansowanych ze środków UE, koordynowanych przez ROPS dla wspólnych inicjatyw podmiotów I i II sektora. ▪ Brak placówek opiekuńczo – wychowawczych typu interwencyjnego. ▪ Niedostateczna oferta skierowana do tzw. „eurosierot”. ▪ Zła kondycja finansowa rodzin z osobami niepełnosprawnymi. ▪ Wzrost zapotrzebowania na usługi opiekuńcze. ▪ Wysokie zagrożenie przemocą w rodzinie wobec osób starszych oraz niepełnosprawnych. ▪ Dalece niewystarczająca w stosunku do potrzeb opieka paliatywna oraz geriatryczna. ▪ Nasilający się problem uzależnienia od alkoholu. ▪ Brak systemowych, długotrwałych rozwiązań w zakresie wsparcia rodzin. ▪ Niewystarczająca liczba placówek opieki przedszkolnej i nierównomierne ich rozmieszczenie szczególnie na wsi. ▪ Niski wskaźnik upowszechniania edukacji przedszkolnej. ▪ Problem niedopasowania struktur podaży i popytu na pracę, będącego skutkiem nadprodukcji w zawodach i specjalnościach humanistycznych. ▪ Tworzenie kierunków kształcenia bez odniesienia do potrzeb rynku pracy. ▪ Niedobór mieszkań chronionych oraz mieszkań socjalnych.
--	--

Szanse	Zagrożenia
▪ Planowanie strategiczne w obszarze rozwiązywania problemów społecznych i współpracy ze wszystkimi podmiotami działającymi w obszarze pomocy społecznej. ▪ Kompleksowe programy profilaktyczne i edukacyjne w obszarze zapobiegania problemów społecznych. ▪ Komunikacja i współpraca pomiędzy podmiotami działającymi w obszarze pomocy społecznej. ▪ Rozwój rynku pracy w ramach III sektora. ▪ Nowe inwestycje regionalne jako potencjalne miejsca pracy. ▪ Inwestycje w rozwój zasobów ludzkich. ▪ Możliwość wykorzystywania funduszy unijnych jako dodatkowego źródła finansowania. ▪ Rozwój organizacji pozarządowych na rzecz osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym. ▪ Kampanie społeczne na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie. ▪ Prospołeczna polityka lokalnych samorządów. ▪ Aktywizacja terenów wiejskich. ▪ Wzrost świadomości społecznej dotyczącej problemów i sposobów radzenia sobie z nimi. ▪ Rozwój turystyki. ▪ Rozwój szkolnictwa wyższego. ▪ Współpraca sektora publicznego z sektorem pozarządowym.	▪ Brak motywacji i chęci do współpracy pomiędzy podmiotami działającymi w obszarze pomocy społecznej. ▪ Odpływ ludzi młodych, uzdolnionych, wykształconych, zwiększanie się udziału osób starszych w ogólnej strukturze ludności województwa. ▪ Rozluźnienie więzi rodzinnych wynikających z migracji zarobkowych, kwestia opieki i organizacji czasu wolnego dzieci i młodzieży w województwie. ▪ Negatywne wzory spożywania alkoholu. ▪ Dziedziczenie statusu osoby ubogiej i bezrobotnej zwłaszcza na obszarach wiejskich. ▪ Występowanie zjawiska bezrobocia ukrytego na wsi. ▪ Brak motywacji u długotrwale bezrobotnych do podejmowania zatrudnienia. ▪ Rozwarstwienie społeczne. ▪ Stygmatyzacja społeczna rodzin wielodzietnych, osób uzależnionych i ich rodzin. ▪ Pogłębiająca się izolacja i samotność ludzi starszych. ▪ Niedocenianie roli służb społecznych. ▪ Zagrożenia związane z występowaniem klęsk żywiołowych takich jak np. powodzie. ▪ Niedoinwestowanie instytucji ochrony zdrowia.

XVII. Misja, cele strategiczne i operacyjne Strategii Polityki Społecznej Województwa Świętokrzyskiego na lata 2012-2020.

W wyniku analizy części diagnostycznej wypracowana została misja Strategii Polityki Społecznej Województwa Świętokrzyskiego będąca zarazem swoistym „drogowskazem” tego dokumentu. Misja realizowana będzie poprzez cele strategiczne, które odnoszą do zdiagnozowanych obszarów problemowych występujących w naszym regionie. Strategia wyznacza również cele operacyjne oraz proponuje kierunki działania do realizacji przez instytucje i podmioty zaangażowane w obszar polityki społecznej we wszystkich jej wymiarach w województwie świętokrzyskim. Strategia określa kierunki zmian w postaci wyartykułowanych, fakultatywnych propozycji działań, które w dalszej kolejności wymagają uszczegółowionych rozwiązań programowych. Cele strategii będą stanowiły podstawę do opracowywania powiatowych oraz gminnych strategii rozwiązywania problemów społecznych, w szczególności obejmują kierunki działań adresowane do osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym, działania ukierunkowane na wyrównywanie szans osób niepełnosprawnych, działania nakierowane na rozwój systemu pomocy społecznej w województwie, profilaktykę i rozwiązywanie problemów alkoholowych, oraz budowanie kapitału społecznego poprzez m.in. wsparcie organizacji III sektora, współpracy z tymi organizacjami jak również rozwój partnerstw międzysektorowych.

Misją strategii polityki społecznej województwa świętokrzyskiego jest włączenie wszystkich mieszkańców, rodzin i podmiotów województwa do działań na rzecz trwałego rozwoju, poprawy jakości życia, zmniejszenia skali problemów społecznych a także ich łagodzenia.

Misją strategii polityki społecznej województwa świętokrzyskiego jest włączenie wszystkich mieszkańców, rodzin i podmiotów województwa do działań na rzecz trwałego rozwoju, poprawy jakości życia, zmniejszenia skali problemów społecznych a także ich łagodzenia.

1. Cel strategiczny: Minimalizacja obszarów wykluczenia społecznego.

Wsparcie osób i rodzin żyjących w ubóstwie oraz zagrożonych ubóstwem.

Wyrównywanie szans w dostępie do usług społecznych.

Efektywny system wsparcia rodzin oraz rodzicielstwa zastępczego.

Rozwój systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

2. Cel strategiczny: Kompleksowe działania na rzecz integracji społecznej oraz aktywizacji osób niepełnosprawnych.

Kształtowanie wizerunku osób niepełnosprawnych na rynku pracy.

Rozwój usług socjalnych dla osób niepełnosprawnych.

Tworzenie warunków sprzyjających zaradności i samodzielności osób niepełnosprawnych.

3. Cel strategiczny: Efektywny system polityki społecznej.

Systematyczne diagnozowanie problemów społecznych oraz planowanie strategiczne i operacyjne w obszarze polityki

Wprowadzanie i wspieranie innowacyjnych rozwiązań w zakresie pomocy społecznej.

Ograniczanie niekorzystnych tendencji w sferze ludnościowej i rodzinnej.

Dostosowanie infrastruktury i bazy społecznej do dynamiki długookresowych trendów demograficznych.

Kształcenie i szkolenia zawodowe kadr pomocy i integracji społecznej.

Współpraca jednostek organizacyjnych pomocy społecznej z instytucjami rynku pracy

Misją strategii polityki społecznej województwa świętokrzyskiego jest włączenie wszystkich mieszkańców, rodzin i podmiotów województwa do działań na rzecz trwałego rozwoju, poprawy jakości życia, zmniejszenia skali problemów społecznych a także ich łagodzenia.

4. Cel strategiczny: Profilaktyka i rozwiązywanie problemów wynikających z uzależnień od środków psychoaktywnych.

Profilaktyka i zmniejszanie skutków uzależnień.

Zwiększenie dostępności do leczenia odwykowego i wsparcie w procesie wychodzenia z uzależnień.

5. Cel strategiczny: Wzmocnienie kapitału społecznego mieszkańców województwa świętokrzyskiego.

Wzmocnienie potencjału instytucji pozarządowych i wsparcie partnerstw na poziomie lokalnym i regionalnym.

Zaangażowanie NGO s w procesie rozwiązywania problemów społecznych.

Rozwój sektora ekonomii społecznej w województwie.

Cel strategiczny pierwszy:
Minimalizacja obszarów wykluczenia społecznego

Cele operacyjne:

1. Wsparcie osób i rodzin żyjących w ubóstwie oraz zagrożonych ubóstwem.

Proponowane kierunki działań:

- Systematyczny monitoring problemu ubóstwa na terenie województwa oraz identyfikowanie jego przyczyn.
- Wspieranie programów i inicjatyw w zakresie poprawy warunków bytowych osób i rodzin ubogich oraz programów mających na celu ich wychodzenie z ubóstwa.
- Podnoszenie wrażliwości społecznej na potrzeby życiowe osób i rodzin żyjących w ubóstwie.

Proponowane wskaźniki realizacji celu operacyjnego:

- liczba przeprowadzonych badań w zakresie identyfikacji przyczyn ubóstwa,
- liczba osób objętych rządowym programem państwa w zakresie dożywiania,
- liczba zrealizowanych przez samorządy inicjatyw na rzecz wsparcia osób żyjących w ubóstwie,
- liczba przeprowadzonych kampanii społecznych ukierunkowanych na uwrażliwienie społeczeństwa na problem osób zagrożonych i żyjących w ubóstwie.
- liczba wolontariuszy pomagających osobom i rodzinom wychodzącym z ubóstwa.

2. Wyrównywanie szans w dostępie do usług społecznych.

Proponowane kierunki działań:

- Integracja podmiotów działających na rzecz wyrównywania dostępu do usług socjalnych.
- Opracowywanie i wdrażanie lokalnych programów na rzecz równego dostępu i rozszerzania usług socjalnych.
- Stymulowanie rozwoju partnerstw lokalnych na rzecz zaspakajania potrzeb socjalnych mieszkańców.

Proponowane wskaźniki realizacji celu operacyjnego:

- liczba zawartych porozumień w zakresie dostępu do usług socjalnych,
- liczba zrealizowanych programów na rzecz wyrównywania dostępu i rozszerzania usług socjalnych,

- liczba zawiązanych partnerstw.

3. Efektywny system wsparcia rodzin oraz rodzicielstwa zastępczego.

Proponowane kierunki działań:

- Wsparcie rodzin w wypełnianiu ich funkcji, szczególnie opiekuńczo – wychowawczych i materialno – ekonomicznych.
- Wspieranie działań na rzecz aktywnej integracji społecznej osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym poprzez uczestnictwo i współtworzenie wydarzeń kulturalnych, sportowych, rekreacyjnych itp.
- Profesjonalizacja interdyscyplinarnego systemu pomocy dla rodzin wieloproblemowych.
- Promowanie rodzinnej opieki zastępczej.

Proponowane wskaźniki realizacji celu operacyjnego:

- liczba rodzin zastępczych,
- liczba dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych,
- liczba świetlic socjoterapeutycznych,
- liczba dzieci korzystających ze świetlic socjoterapeutycznych,
- liczba dzieci przebywających w placówkach opiekuńczo – wychowawczych,
- liczba rodzin objętych asystenturą rodzinną,
- liczba grup wsparcia dla rodzin,
- liczba zrealizowanych projektów na rzecz aktywnej integracji osób i rodzin,
- liczba posiedzeń zespołów interdyscyplinarnych dot. rozwiązywania problemów rodzin,
- liczba porad udzielonych rodzicom.

4. Rozwój systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Proponowane kierunki działań:

- Rozwój infrastruktury wspomagającej pomoc ofiarom przemocy w rodzinie (ośrodki interwencji kryzysowej, punkty konsultacyjne, ośrodki wsparcia, itp.).
- Podejmowanie działań na rzecz podnoszenia efektywności współpracy służb w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie np. poprzez szkolenia.
- Inicjowanie kampanii społecznych uwrażliwiających na problem przemocy w rodzinie.

Proponowane wskaźniki realizacji celu operacyjnego:

- liczba ośrodków interwencji kryzysowej, punktów konsultacyjnych, ośrodków wsparcia,
- liczba przeprowadzonych kampanii społecznych,
- liczba inicjatyw podjętych przez zespoły interdyscyplinarne dotyczących przemocy w rodzinie,
- liczba rozdyskrebowanych materiałów edukacyjno – informacyjnych uwrażliwiających na problem przemocy w rodzinie,
- liczba osób objętych programem korekcyjno – edukacyjnym,
- liczba interwencji oraz zgłoszeń dotyczących przemocy w rodzinie przez członków rodziny oraz osoby z najbliższego otoczenia.

Cel strategiczny drugi:
Kompleksowe działania na rzecz integracji społecznej oraz aktywizacji osób niepełnosprawnych

Cele operacyjne:

1. Kształtowanie wizerunku osób niepełnosprawnych na rynku pracy.

Proponowane kierunki działań:

- Opracowanie i wdrażanie lokalnych programów oraz prowadzenia szkoleń i warsztatów na rzecz integracji i aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych.
- Rozszerzenie współpracy między środowiskowymi domami samopomocy, warsztatami terapii zajęciowej a instytucjami zatrudniającymi osoby niepełnosprawne np. ZAZ, ZPCh, spółdzielnie socjalne.
- Współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie działań na rzecz aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych.

Proponowane wskaźniki realizacji celu operacyjnego:

- liczba wdrożonych programów,
- liczba przeszkolonych osób,
- liczba zatrudnionych osób niepełnosprawnych,
- liczba zawiązanych partnerstw,
- liczba kampanii edukacyjnych dotyczących kształtowania świadomości społecznej na rzecz zatrudnienia osób niepełnosprawnych.

2. Rozwój usług socjalnych dla osób niepełnosprawnych.

Proponowane kierunki działań:

- Wsparcie rozwoju usług opiekuńczo – pielęgnacyjnych dla osób niepełnosprawnych.
- Inicjowanie, kontynuowanie i wspieranie partnerskiej współpracy władz publicznych z organizacjami pozarządowymi, sektorem prywatnym i innymi partnerami społecznymi, służącej tworzeniu środowiska przyjaznego osobom z ograniczeniami sprawności.
- Wsparcie rozwoju wolontariatu na rzecz osób niepełnosprawnych.

Proponowane wskaźniki realizacji celu operacyjnego:

- liczba osób niepełnosprawnych objętych usługami opiekuńczymi,
- liczba wolontariuszy działających na rzecz osób niepełnosprawnych,
- liczba podjętych inicjatyw w partnerstwie międzysektorowym na rzecz rozwoju usług socjalnych dla osób niepełnosprawnych,
- liczba osób uczestniczących w turnusach rehabilitacyjnych.

3. Tworzenie warunków sprzyjających zaradności i samodzielności osób niepełnosprawnych.

Proponowane kierunki działań:

- Wspieranie rozbudowy i modernizacji placówek służących osobom niepełnosprawnym.
- Działania na rzecz eliminowania barier architektonicznych.
- Podnoszenie świadomości osób niepełnosprawnych w zakresie przysługujących im praw oraz informowanie o możliwościach uzyskania pomocy.
- Promowanie i wspieranie przedsięwzięć zwiększających uczestnictwo osób niepełnosprawnych we wszystkich dziedzinach życia społecznego.

Proponowane wskaźniki realizacji celu operacyjnego:

- liczba osób niepełnosprawnych biorących udział w konsultacjach dotyczących prawa miejscowego, inwestycji i innych przedsięwzięć,
- liczba rozbudowanych i zmodernizowanych placówek służących osobom niepełnosprawnym,
- liczba przeprowadzonych kampanii dotyczących osób niepełnosprawnych,

- liczba budynków użyteczności publicznej dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych.

**Cel strategiczny trzeci:
Efektywny system polityki społecznej**

Cele operacyjne:

1. Systematyczne diagnozowanie problemów społecznych oraz planowanie strategiczne i operacyjne w obszarze polityki społecznej.

Proponowane kierunki działań:

- Identyfikacja i badanie natężenia problemów społecznych w regionie.
- Aktualizacja i opracowywanie programów w obszarze polityki społecznej.
- Monitoring zmian społeczno – demograficznych zachodzących w regionie.
- Sporządzanie i opracowywanie oceny zasobów pomocy społecznej.

Proponowane wskaźniki realizacji celu operacyjnego:

- liczba przeprowadzonych badań,
- liczba opracowanych i realizowanych programów w obszarze polityki społecznej,
- liczba analiz społeczno – demograficznych,
- dokonanie oceny zasobów pomocy społecznej.

2. Wprowadzanie i wspieranie innowacyjnych rozwiązań w zakresie pomocy społecznej.

Proponowane kierunki działań:

- Inicjowanie i promowanie nowatorskich oraz innowacyjnych rozwiązań w obszarze pomocy i integracji społecznej.
- Rozwijanie współpracy międzyregionalnej oraz międzynarodowej w celu promowania dobrych praktyk w obszarze pomocy i integracji społecznej.
- Współpraca samorządów z organizacjami pozarządowymi w propagowaniu i wspieraniu realizacji innowacyjnych działań z zakresu polityki i pomocy społecznej.

Proponowane wskaźniki realizacji celu operacyjnego:

- liczba zorganizowanych szkoleń, warsztatów, seminariów i wyjazdów studyjnych promujących innowacyjność w obszarze polityki społecznej,
- liczba partnerstw międzysektorowych w zakresie wspierania innowacyjnych rozwiązań w obszarze polityki społecznej,
- liczba podjętych inicjatyw międzyregionalnych i międzynarodowych.

3. Ograniczanie niekorzystnych tendencji w sferze ludnościowej i rodzinnej.

Proponowane kierunki działań:

- Prowadzenie działań na rzecz godzenia roli rodziców z innymi rolami społecznymi poprzez poprawę dostępności do infrastruktury wspierającej proces wychowania dzieci, godzenie pracy zawodowej i macierzyństwa.
- Wspieranie warunków do harmonijnego rozwoju dzieci i rodzin poprzez opiekę środowiskową.
- Tworzenie programów pomocy rodzinom wielodzietnym.
- Inspirowanie samorządów lokalnych do tworzenia warunków dla rozwoju budownictwa społecznego.

Proponowane wskaźniki realizacji celu operacyjnego:

- liczba dzieci objętych opieką przedszkolną,
- liczba dzieci i młodzieży uczestniczących w zajęciach kół zainteresowań, ilość świetlic z programem opiekuńczo – wychowawczym,
- liczba utworzonych kół zainteresowań i zajęć pozaszkolnych, świetlic socjoterapeutycznych, środowiskowych,
- liczba opracowanych programów socjoterapeutycznych,
- liczba nowopowstałych mieszkań w ramach budownictwa społecznego.

4. Dostosowanie infrastruktury i bazy społecznej do dynamiki długookresowych trendów demograficznych.

Proponowane kierunki działań:

- Wspieranie działań zmierzających do rozwoju zróżnicowanych form opieki nad osobami starszymi.
- Wsparcie rozwoju usług opiekuńczo – pielęgnacyjnych dla osób starszych.
- Wspieranie programów edukacyjno – warsztatowych służących aktywizacji osób starszych.

- Inicjowanie, promowanie, wspieranie przedsięwzięć umożliwiających funkcjonowanie osób starszych w roli doradców z różnych dziedzin.

Proponowane wskaźniki realizacji celu operacyjnego:

- liczba podjętych inicjatyw w zakresie rozwoju zróżnicowanych form opieki nad osobami starszymi,
- liczba osób starszych objętych usługami opiekuńczymi,
- liczba słuchaczy Uniwersytetów III wieku,
- liczba kierunków na Uniwersytetach III wieku,
- liczba osób starszych pełniących funkcje doradcze i konsultacyjne w różnych dziedzinach.

5. Kształcenie i szkolenia zawodowe kadr pomocy i integracji społecznej.

Proponowane kierunki działań:

- Badanie potrzeb szkoleniowych kadr jednostek organizacyjnych pomocy społecznej.
- Organizowanie szkoleń podnoszących kompetencje pracowników służb społecznych.
- Organizowanie warsztatów, konferencji i seminariów służących profesjonalizacji kadr pomocy i integracji społecznej.
- Wsparcie kształcenia kadr pomocy i integracji społecznej poprzez studia podyplomowe / specjalizacje I i II stopnia.

Proponowane wskaźniki realizacji celu operacyjnego:

- liczba przeprowadzonych badań dotyczących potrzeb szkoleniowych,
- liczba przeprowadzonych szkoleń, warsztatów, konferencji i seminariów oraz liczba osób biorących w nich udział,
- liczba kierunków studiów podyplomowych dla kadr pomocy społecznej oraz liczba osób korzystających z tej formy podnoszenia kwalifikacji.

6. Współpraca jednostek organizacyjnych pomocy społecznej z instytucjami rynku pracy na rzecz reorientacji struktury społeczno – zawodowej.

Proponowane kierunki działań:

- Podejmowanie współpracy i inicjatyw skierowanych do osób zatrudnionych w rolnictwie celem ich przebranżowienia oraz podniesienia kwalifikacji zawodowych.

- Wspieranie współpracy w celu doskonalenia i aktualizacji umiejętności zawodowych bezrobotnych klientów pomocy społecznej.
- Promowanie pracy socjalnej z osobami bezrobotnymi, długotrwale korzystającymi ze świadczeń pomocy społecznej z wykorzystaniem kontraktu socjalnego.
- Inicjowanie współpracy pracowników Powiatowych Urzędów Pracy z Ośrodkami Pomocy Społecznej poprzez szkolenia.

Proponowane wskaźniki realizacji celu operacyjnego:

- liczba osób, które podjęły zatrudnienie poza rolnictwem,
- liczba wspólnie podjętych inicjatyw służących przeszkoleniu bezrobotnych klientów pomocy społecznej,
- liczba zawartych kontraktów socjalnych,
- liczba wspólnych szkoleń pracowników urzędów pracy i ops – ów,
- liczba zatrudnionych klientów pomocy społecznej podejmujących zatrudnienie w wyniku odbytych szkoleń.

Cel strategiczny czwarty:
Profilaktyka i rozwiązywanie problemów wynikających z uzależnień od środków psychoaktywnych

Cele operacyjne:

1. Profilaktyka i zmniejszanie skutków uzależnień.

Proponowane kierunki działań:

- Systematyczne prowadzenie badań dotyczących wzorców konsumpcji alkoholu oraz monitorowanie postaw i zachowań społecznych wobec problemów uzależnień od środków psychoaktywnych.
- Opracowywanie, aktualizowanie i realizacja programów profilaktycznych w zakresie zapobiegania problemom uzależnień.
- Inicjowanie i realizowanie kampanii społecznych w zakresie profilaktyki oraz leczenia odwykowego.
- Wdrażanie metod wczesnej diagnozy i krótkiej interwencji wobec nadużywających alkoholu pacjentów podstawowej opieki zdrowotnej oraz klientów pomocy społecznej.

- Wspieranie rozwoju nowoczesnych programów profilaktycznych realizowanych w środowisku szkolnym i rodzinnym oraz w grupach podwyższonego ryzyka także programów z zakresu socjoterapii realizowanych w gminach wiejskich i małych miastach, nieposiadających odpowiednich zasobów w tym zakresie.

Proponowane wskaźniki realizacji celu operacyjnego:

- liczba badań dotyczących wzorców konsumpcji alkoholu,
- liczba kampanii dotyczących profilaktyki uzależnień,
- liczba pracowników podstawowej opieki zdrowotnej przeszkolonych w zakresie testu przesiewowego AUDIT, (The Alcohol Use Disorders Identification)
- liczba programów profilaktycznych zrealizowanych, adresowanych do młodzieży szkolnej oraz osób z grupy podwyższonego ryzyka.

2. Zwiększenie dostępności do leczenia odwykowego i wsparcie w procesie wychodzenia z uzależnień.

Proponowane kierunki działań:

- Wspieranie działania grup samopomocowych i organizacji w zakresie pomocy wychodzącym z uzależnień.
- Organizowanie szkoleń i wymiany doświadczeń dla kadr zajmujących się lecnictwem odwykowym oraz terapią uzależnień.
- Podnoszenie świadomości wśród osób uzależnionych w zakresie dostępnych form pomocy.
- Wspieranie rozwoju i modernizacji usług terapeutycznych dla osób uzależnionych i członków ich rodzin.
- Zwiększanie dostępności pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla młodzieży z problemami uzależnień.
- Wspieranie programów realizowanych przez instytucje i organizacje pozarządowe zajmujące się rozwiązywaniem problemów alkoholowych oraz środowiska wzajemnej pomocy w tym stowarzyszenia abstynenckie.

Proponowane wskaźniki realizacji celu operacyjnego:

- liczba grup samopomocowych i osób uczestniczących w terapii,
- liczba szkoleń skierowanych do kadr zajmujących się lecnictwem odwykowym oraz terapią uzależnień,

- liczba materiałów informacyjnych o dostępnych formach pomocy,
- liczba udzielonych porad z zakresu uzależnień,
- liczba realizowanych programów z zakresu profilaktyki alkoholowej,
- liczba placówek leczenia odwykowego na terenie województwa,
- liczba punktów konsultacyjnych.

Cel strategiczny piąty:
Wzmocnienie kapitału społecznego mieszkańców województwa świętokrzyskiego

Cele operacyjne:

1. Wzmocnienie potencjału instytucji pozarządowych i wsparcie partnerstw na poziomie lokalnym i regionalnym.

Proponowane kierunki działań:

- Zintegrowanie i wzmocnienie współpracy w sferze rozwiązywania problemów społecznych organizacji pozarządowych, samorządów i podmiotów gospodarczych.
- Wspieranie budowy zaplecza społecznego organizacji pozarządowych poprzez rozwój profesjonalnego personelu i zaangażowanie wolontariuszy.
- Zapewnienie organizacjom pozarządowym swobodnego dostępu do nowych technologii i informacji.

Proponowane wskaźniki realizacji celu operacyjnego:

- liczba zawiązanych partnerstw międzysektorowych dotyczących problemów społecznych,
- liczba prowadzonych szkoleń w celu profesjonalizacji personelu organizacji pozarządowych,
- liczba wolontariuszy zaangażowanych w prace organizacji pozarządowych,
- liczba podjętych działań, w których wykorzystuje się nowe technologie.

2. Zaangażowanie NGO s w procesie rozwiązywania problemów społecznych.

Proponowane kierunki działań:

- Umożliwienie dostępu do środków publicznych organizacjom pozarządowym w szerszym zakresie poprzez konkursy, granty, zamówienia itp.
- Szersze włączenie organizacji pozarządowych w realizację zadań z zakresu polityki społecznej zlecanych przez samorządy lokalne.

- Tworzenie warunków sprzyjających powstawaniu oraz funkcjonowaniu partnerstw organizacji pozarządowych i instytucji publicznych na rzecz rozwiązywania problemów społecznych.

Proponowane wskaźniki realizacji celu operacyjnego:

- liczba organizacji pozarządowych, którym przyznano pomoc finansową,
- liczba organizacji pozarządowych, którym zlecono zadania,
- liczba zawiązanych partnerstw.

3. Rozwój sektora ekonomii społecznej w województwie.

Proponowane kierunki działań:

- Wsparcie organizacji pozarządowych i samorządów w procesie tworzenia podmiotów ekonomii społecznej.
- Promowanie dobrych praktyk i modelowych działań podejmowanych w zakresie ekonomii społecznej.
- Promocja przedsiębiorczości społecznej wśród osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- Działania na rzecz podnoszenia jakości produktów i usług podmiotów ekonomii społecznej.
- Inspirowanie do rozwoju spółdzielczości rolniczej oraz agroturystyki w środowisku wiejskim.
- Tworzenie pozytywnego klimatu w obszarze ekonomii społecznej.

Proponowane wskaźniki realizacji celu operacyjnego:

- liczba nowopowstałych podmiotów ekonomii społecznej,
- liczba wizyt studyjnych,
- liczba kampanii społecznych promujących podmioty ekonomii społecznej,
- liczba zadań zleczanych podmiotom ekonomii społecznej,
- liczba spółdzielni i kółek rolniczych oraz gospodarstw agroturystycznych,
- liczba instytucji wspierających ekonomię społeczną.

Zgodnie z zapisami art. 16b Ustawy o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004, (Dz.U. Nr 81, poz. 440), strategia zawiera: diagnozę sytuacji społecznej, prognozę zmian w zakresie objętym strategią, określenie celów strategicznych projektowanych zmian, kierunki niezbędnych działań, wskaźniki realizacji działań, **sposób realizacji strategii oraz jej ramy finansowe.**

Realizatorzy i ramy finansowe.

Zgodnie z zapisami ustawy z dnia 18 marca 2011 o zmianie ustawy o pomocy społecznej oraz ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych Strategia Polityki Społecznej Województwa Świętokrzyskiego będzie realizowana w oparciu o wojewódzkie programy, poprzez współpracę z samorządami gminnymi i powiatowymi w oparciu o zasady:

- **zasadę zrównoważonego rozwoju** – orientacja na trwałą poprawę poziomu życia mieszkańców regionu w wyniku rozwoju gospodarczego osiąganego w długiej perspektywie z zachowaniem równowagi społecznej, ekologicznej i przestrzennej;
- **zasadę pomocniczości (subsydiarności):**
 - zachowanie autonomii i partnerstwa w relacji pomiędzy strukturami samorządowymi i pozarządowymi a administracją państwową;
 - środki własne samorządów przeznaczone na rozwój regionalny wspierane ze środków publicznych;
 - samorząd województwa realizuje jedynie te przedsięwzięcia, które nie mogą być realizowane na poziomie lokalnym;
- **zasadę spójności** – korelacja działań pomiędzy strategicznymi dokumentami krajowymi i unijnymi umożliwiającymi realizację celów;
- **zasadę partnerstwa** – przyjęte zadania realizowane są przez wszystkie poziomy samorządów w województwie oraz przez podmioty publiczne, organizacje pozarządowe i sektor prywatny w celu zwiększenia efektywności wydatkowania środków publicznych;
- **zasadę koncentracji** – wysiłki jednostek uczestniczących są skoncentrowane na realizacji wytyczonych przez strategię priorytetów rozwojowych;
- **zasadę otwartości** – strategia jest realizowana w dynamicznie zmieniającym się środowisku: systematyczny proces ewaluacji umożliwia jej korygowania w celu zwiększenia efektywności końcowej;

- **zasadę równości** – zapewnienie równego udziału wszystkim podmiotom biorącym udział w kreowaniu rzeczywistości regionalnej.

Podmioty realizujące strategię.

Podmiotem odpowiedzialnym za koordynację i organizację procesu realizacji strategii jest Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego, który wykonuje zadania samorządu województwa określone w ustawie o pomocy społecznej. Koordynowanie działań przebiegać będzie przy współpracy z partnerami realizującymi cele strategii: samorządami gmin i powiatów, a w szczególności jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej, instytucjami rządowymi, wyższymi uczelniami, organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami zaangażowanymi w realizację polityki społecznej.

Uwzględniając ustawowe kompetencje, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego w Kielcach, realizuje przedsięwzięcia rozwojowe samodzielnie, we współpracy z partnerami lub pełni rolę inspiratora przedsięwzięć realizowanych przez inne podmioty. Cele strategii realizowane będą również poprzez wspieranie inicjatyw obywatelskich, wspieranie kontaktów i porozumień pomiędzy samorządem lokalnym, organizacjami pozarządowymi i sektorem prywatnym. Wojewódzka Strategia Polityki Społecznej jako dokument długookresowy określa cele bez określania kolejności, tempa i miejsca realizacji. Tego typu uszczegółowienia wynikać będą z instrumentów programowych.

Ramy finansowe.

Strategia będzie realizowana zgodnie z zasadą subsydiarności przy udziale środków własnych samorządu i finansowania zewnętrznego, w tym środkami budżetu państwa i funduszami unijnymi. Źródłem współfinansowania zadań wynikających ze strategii mogą być również fundusze celowe oraz środki prywatne i inne.

Monitoring Strategii.

Jednym z elementów procesu planowania strategicznego jest monitoring strategii polityki społecznej, który będzie realizowany poprzez badanie postępu realizacji i wdrażania strategii. Polegać on będzie na systematycznej obserwacji zmian jakościowych i ilościowych wskaźników określonych w strategii. W celu skutecznego wdrażania strategii należy reagować na pojawiające się problemy w osiąganiu założonych celów. Sprawnie działający

system monitorowania pozwoli wprowadzać stosowne korekty, w przypadku gdy postęp realizacji odbiega od założonego.

Monitoring obejmować będzie takie działania jak:

- systematyczne zbieranie danych dotyczących realizacji celów strategicznych,
- prowadzenie analiz porównawczych i tematycznych,
- przygotowywanie cyklicznych raportów ukazujących stopień realizacji strategii w głównych dziedzinach życia społecznego,
- planowanie zmian w strategii.

Źródłem informacji, zbieranej na potrzeby monitorowania wskaźników będą statystyki państwowe (GUS), dane z oceny zasobów pomocy społecznej, sprawozdania MPiPS, raporty wojewódzkie i powiatowe, informacje i dane otrzymane od instytucji i grup środowiskowych, biorących udział w programach związanych z poszczególnymi celami realizacji Strategii. Strategia wdrażana będzie przez programy wojewódzkie, to one będą podstawowymi elementami monitorowania. System monitorowania Strategii obejmować będzie swoim zakresem:

- sytuację społeczną,
- realizację obszarów priorytetowych i celów strategicznych określonych w Strategii,
- realizację konkretnych programów wojewódzkich.

Zakres systemu monitorowania Strategii nie powinien być zbyt obszerny. Realizacja Strategii jako dokumentu o charakterze generalnym, pozwoli ocenić wpływ na ogólny stan rozwoju województwa.

Spis rysunków:

Rysunek 2. Podział województwa na podregiony wg Głównego Urzędu Statystycznego.

Rysunek 2. Występowanie problemu narkomanii w gminach województwa świętokrzyskiego.

Rysunek 3. Wskaźniki zagrożenia ubóstwem w Polsce w 2009r.

Rysunek 4. Częstość występowania niepełnosprawności.

Spis map:

Mapa 5. Liczba stowarzyszeń i fundacji w województwach w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców.

Mapa 6. Liczba stowarzyszeń i fundacji w województwach (REGON).

Mapa 7. Rozmieszczenie terytorialne organizacji działających w obszarze pomocy społecznej i usług socjalnych oraz rynku pracy i aktywizacji zawodowej na 10 tys. mieszkańców.

Mapa 8. Rozmieszczenie organizacji działających w obszarze ochrony zdrowia na 10 tys. mieszkańców.

Spis wykresów:

Wykres 5. Prognoza ludności w województwie świętokrzyskim do roku 2030.

Wykres 6. Kluczowe branże na podstawie zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w rejestrze REGON w 2009 roku.

Wykres 7. Struktura pracujących w 2009 roku w gospodarce narodowej wg sekcji.

Wykres 8. Wskaźnik zatrudnienia wg wykształcenia w 2010 roku.

Wykres 5. Struktura uzyskiwanych dochodów w 2010 roku.

Wykres 6. Stopa bezrobocia w IV kwartale 2010 roku.

Wykres 7. Struktura bezrobotnych wg wykształcenia. Stan na koniec 2010r.

Wykres 8. Liczba leczonych w oddziałach odwykowych w latach 2000-2009.

Wykres 9. Kontakt z narkotykami przez uczniów w woj. świętokrzyskim.

Wykres 10. Chęć spróbowania narkotyków przez uczniów w woj. świętokrzyskim.

Wykres 11. Przyczyny sięgania po narkotyki wśród uczniów woj. świętokrzyskiego.

Wykres 12. Mieszkania oddane do użytku w województwie świętokrzyskim w latach 2008-2009.

Wykres 13. Liczba studentów wg typów szkół wyższych.

Wykres 14. Liczba osób odwiedzających muzea.

Wykres 15. Liczba domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic w 2009r.

Wykres 16. Liczba osób przypadających na 1 miejsce w kinach stałych.

Wykres 17. Liczba widzów w kinach na 1000 osób.

Wykres 18. Liczba fundacji i stowarzyszeń którym został nadany numer REGON w woj. świętokrzyskim.

Wykres 19. Zestawienie ilości zawartych umów i złożonych ofert współpracy z samorząd województwa przez NGO w latach 2008-2010.

Wykres 20. Zestawienie wysokości kwot przekazanych organizacjom pozarządowym w latach 2008-2010.

Wykres 21. Powody udzielania pomocy w województwie świętokrzyskim.

Wykres 22. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej na 10 tys. mieszkańców.

Wykres 23. Beneficjenci pomocy społecznej wg miejsca zamieszkania.

Wykres 24. Liczebność rodzin korzystających z pomocy społecznej.

Wykres 25. Typy rodzin korzystających z pomocy społecznej.

Wykres 26. Beneficjenci pomocy społecznej wg wieku.

Wykres 27. Beneficjenci pomocy społecznej wg wysokości dochodu.

Wykres 28. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem wg grup społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych w 2009 r.

Wykres 29. Liczba rodzin zastępczych na przestrzeni lat 2000-2009.

Wykres 30. Osoby niepełnosprawne w woj. świętokrzyskim wg wykształcenia.

Wykres 31. Liczba wypełnionych niebieskich kart przez pracowników socjalnych w województwach.

Wykres 32. Liczba interwencji domowych.

Spis tabel:

Tabela 2. Osoby leczone w oddziałach odwykowych w województwie świętokrzyskim w minionych latach.

Tabela 2. Występowanie problemu narkomanii w gminach województwa świętokrzyskich.

Tabela 3. Liczba uczniów według powiatów.

Tabela 4. Zbiorcze dane z egzaminów gimnazjalnych 2002-2011.

Tabela 5. Zdawalność egzaminu maturalnego w 2010 r. wg powiatów woj. świętokrzyskiego.

Tabela 6. Instytucje ekonomii społecznej w województwie świętokrzyskim.

Tabela 7. Obciążenie pracą pracowników socjalnych.

Tabela 8. Udzielone świadczenia.

Tabela 9. Beneficjenci pomocy społecznej w powiatach województwa świętokrzyskiego.

Tabela 10. Beneficjenci pomocy społecznej według podregionów.

Tabela 11. Ubóstwo wg różnych miar ubóstwa na przestrzeni lat.

Tabela 12. Liczba klientów pomocy społecznej otrzymujących pomoc z powodu ubóstwa.

Tabela 13. Całodobowe placówki opiekuńczo - wychowawcze dla dzieci i młodzieży.

Tabela 14. Liczba rodzin i osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu sieroctwa.

Tabela 15. Dzieci w rodzinach zastępczych w latach 2008-2010 r.

Tabela 16. Liczba placówek noclegowych dla osób bezdomnych oraz liczba miejsc noclegowych w tychże placówkach.

Tabela 17. Gospodarstwa domowe z osobami niepełnosprawnymi według rodzaju orzeczenia o niepełnosprawności w %.

Tabela 18. Osoby niepełnosprawne w województwie świętokrzyskim według wieku i kategorii niepełnosprawności

Tabela 19. Osoby niepełnosprawne ogółem (prawnie i biologicznie) na tys. mieszkańców wg płci i miejsca zamieszkania w poszczególnych powiatach.

Tabela 20. Niepełnosprawni zarejestrowani na koniec 2008 i 2009 roku.

Tabela 21. Ofiary przemocy w rodzinie.

Tabela 22. Sprawcy przemocy w rodzinie.

Tabela 23. Kary pozbawienia wolności orzeczone wobec sprawców przemocy.

Tabela 24. Przyznanie świadczeń pomocy społecznej w Polsce z tytułu zwolnienia z zakładu pracy.

Schemat przedstawiający zależność pomiędzy programami z obszaru polityki społecznej a gminnymi i powiatowymi strategiami rozwiązywania problemów społecznych oraz wojewódzką strategią polityki społecznej.

KRAJOWA STRATEGIA POLITYKI SPOŁECZNEJ NA LATA 2007-2013

WOJEWÓDZKA STRATEGIA POLITYKI SPOŁECZNEJ

PROGRAMY:

- POMOCY SPOŁECZNEJ,
- WSPIERANIA RODZINY I SYSTEMU PIECZY ZASTĘPCZEJ*,
- WSPÓŁPRACY Z ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI – po konsultacji z powiatami,
- WYRÓWNYWANIA SZANS OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH,
- PROFILAKTYKI I ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW ALKOHOLOWYCH,
- PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE,
- PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU,
- WIELOLETNI REGIONALNY PLAN DZIAŁAŃ NA RZECZ PROMOCJI I UPOWSZECHNIANIA EKONOMII SPOŁECZNEJ.

POWIATOWA STRATEGIA ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH

PROGRAMY:

- POMOCY SPOŁECZNEJ – (odnoszący się do strategii rozwiązywania problemów społecznych, ale nie tożsamy z nią),
- POMOCY DZIECKU I RODZINIE,
- ROZWOJU PIECZY ZASTĘPCZEJ – zawierający między innymi coroczny limit rodzin zastępczych zawodowych,
- WSPÓŁPRACY Z ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI.
- WSPIERANIA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH,
- INTEGRACJI OSÓB I RODZIN SZCZEGÓLNEGO RYZYKA,
- PRZECIWDZIAŁANIU BEZROBOCIU ORAZ AKTYWIZACJI LOKALNEGO RYNKU PRACY,

GINNA STRATEGIA ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH

PROGRAMY:

- POMOCY SPOŁECZNEJ – odnoszący się do strategii rozwiązywania problemów społecznych, ale nie tożsamy z nią,
- WSPIERANIA RODZINY,
- INTEGRACJI OSÓB I RODZIN Z GRUP SZCZEGÓLNEGO RYZYKA,
- WSPÓŁPRACY Z ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI.
- PROFILAKTYKI I ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW ALKOHOLOWYCH,
- PRZECIWDZIAŁANIU PRZEMOCY W RODZINIE
- PROGRAM AKTYWIZACJI SPOŁECZNO-ZAWODOWEJ NA RZECZ ROZWOJU BUDOWNICTWA SOCJALNEGO,